

KÜTAHYA ALTINTAŞ FOLKLORU

(Yüksek Lisans Tezi)

Mustafa DİNÇ

Kütahya – 2014

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KÜTAHYA – ALTINTAŞ FOLKLORU

Danışman:
Prof. Dr. Ali TORUN

Hazırlayan:
Mustafa DİNÇ

Kütahya – 2014

Kabul ve Onay

Mustafa DİNÇ'in hazırladığı “Kütahya – Altıntaş Folkloru” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2014

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Ali TORUN (Danışman)		
Yrd.Doç.Dr. GökhanTarıman CENİKOĞLU		
Yrd.Doç.Dr. Kadir GÜLER		

Doç. Dr. Soner AKKOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kütahya – Altıntaş Folkloru” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2014

Mustafa DİNÇ

Özgeçmiş

14.08.1984'te İstanbul'da doğdu. İlkokulu Tunceli Hürriyet İlkokulunda, ortaokul ve lise eğitimini de Bursa Mustafakemalpaşa Sedat Karan Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2001-2005 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümündeki lisans eğitiminin ardından Kütahya Altıntaş Çayırbaşı İlk-Ortaokuluna Türkçe Öğretmeni olarak atandı. Halen aynı okulda Müdür Yardımcısı/Okul Müdürü Vekili olarak görev yapmaktadır.2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başlayan Mustafa DİNÇ evli ve bir kız babasıdır.

ÖZET

KÜTAHYA – ALTINTAŞ FOLKLORU

DİNÇ, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali TORUN

Ağustos, 2014, 190 sayfa

Teknolojik yapıdaki hızlı ve çarpıcı gelişmeler, yaşamın hemen her yerinde olduğu gibi, bir zincir halinde kültürel birikimi de etkilemekte, insanoğlunun ilk çağlarındaki çok kültürlülüğünü, evrensel bir tek kültürlülüğe doğru götürmektedir. Bu durum folklorik öğelerin de hızla değişip yok olmasına ortam oluşturmaktadır.

“Kütahya-Altıntaş Folkloru” adını verdiğimiz çalışmamızda, eksen alınan halkbilimi yöntemleri ile sözünü ettiğimiz kültür unsurları incelenerek, yöre insanının geçmişten geleceğe aktardığı tüm maddi ve manevi folklor ürünlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Herhangi bir halkbilimsel incelemeye konu edilmemiş olan Altıntaş coğrafyası sahip olduğu birikimle tipik bir İç Batı Anadolu yerleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen bulgular, yörenin bir geçiş coğrafyası olduğunu doğrulamakla beraber, günümüzde hala canlı tutulan yöreye özgü bir folklor varlığının da bulunduğunu göstermektedir.

Altı bölüm halinde vücuda getirilen çalışmada, edinilen bulgularla Altıntaş İlçesinin folklor hazinesinin kayıt altına alınarak, sonraki süreçte daha farklı araştırmalara kaynaklık etmesi öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Halk Edebiyatı, Derleme, Kütahya, Altıntaş.

ABSTRACT**KÜTAHYA – ALTINTAŞ FOLKLORE****DİNÇ, Mustafa****M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Prof. Dr. Ali TORUN****August, 2014, 190 pages**

Rapid and stunning growth in technology influences cultural background successively as in life's every corner and takes the polyculture of mankind's previous ages to a universal monoculture. This situation establishes an environment for a quick changing and disappearing of folkloric elements.

In our study of “Kütahya-Altıntaş Folklore”, the whole material and moral folklore works that the local people have transferred from past till present are aimed to be detected by investigating the aforementioned cultural elements with folklore methods.

It is seen that the area of Altıntaş that has not been a subject for any folkloric investigation before is situated as a typical Central West Anatolia settlement. The acquired findings confirm that the region has a wide area, and show that there is a special folklore still kept alive today.

The study formed in six chapters is anticipated that the acquired findings become a resource for the following researches by recording the folkloric wealth of Altıntaş.

Key words: Folklore, Folk-literature, Compilation, Kütahya, Altıntaş

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALTINTAŞ İLÇESİ'NİN TARİHİ COĞRAFI VE KÜLTÜREL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. İLÇENİN TARİHİ VE COĞRAFI ÖZELLİKLERİ	4
1.1.1. İlçenin Tarihi	4
1.1.2. İlçenin Coğrafi Özellikleri.....	6
1.2. İLÇENİN İDARİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI	7
1.2.1. İdari Yapı	7
1.2.2. Nüfus	7
1.2.3. Eğitim ve Kültür	8
1.2.4. Tarım	8
1.2.5. Hayvancılık	9
1.2.6. Ticaret ve Sanayi	9
1.2.7. İklim ve Bitki Örtüsü	11
1.2.8. Turizm	12

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ ÜRÜNLER

2.1. DOĞUM	14
2.1.1. Doğum Öncesi Uygulamalar ve İnanmalar	14
2.1.1.1. Kısırlılığı Gidermeye Yönelik Uygulamalar ve İnanmalar	14
2.1.1.2. Gebelikten Korunmayla İlgili Uygulamalar ve İnanmalar	15

2.1.1.3. Hamilelik Süreci ile İlgili Uygulamalar ve İnanmalar	16
2.1.2. Doğum Sırasındaki Uygulamalar ve İnanmalar	18
2.1.3. Doğum Sonrasındaki Uygulamalar ve İnanmalar	19
2.1.3.1. Ağız Açma	20
2.1.3.2. Müjdeleme	20
2.1.3.3. Lohusalık Süreci, Bebek Görme	21
2.1.3.4. Ad Verme Uygulamaları ve İnanmaları	22
2.1.3.5. Göbek Bağının Düşmesi ile İlgili Uygulama ve İnanmalar	23
2.1.3.6. Kırk Basması- Al Basması Uygulamaları ve İnanmaları.....	23
2.1.3.7. Kırklama-Kırk Uçurma Uygulamaları ve İnanmaları	24
2.1.3.8. Diş Çıkarma Uygulamaları ve İnanmaları	26
2.1.3.9. Sütten Kesme İle İlgili Uygulamalar ve İnanmalar	26
2.2. SÜNNET	27
2.3. ASKERLİK	31
2.4. EVLİLİK	32
2.4.1. Evlilik Türleri	33
2.4.2. Evlilik Yaşı	34
2.4.3. Eş Adayının Seçimi	34
2.4.4. Evlenme İsteğinin Belli Edilmesi	36
2.4.5. Dünür Gitme/Kız İsteme/Yağlık Alma	37
2.4.6. Yağlık Götürme	38
2.4.7. Nişan/Nişanlılık Dönemi	38
2.4.8. Düğün Hazırlıkları/Düğün Şehri/Esbab Kesme/Pırtı Kesme	40
2.4.9. Sandık Götürme/Çeyiz Götürme	41
2.4.10. Harç Götürme	41
2.4.11. Baş Kınası	42
2.4.12. Yemek Davetleri	42
2.4.13. Nikâh	43
2.4.14. Çeyiz Serme/Yemeklerin Hazırlanması/Kap Toplama	43
2.4.15. Gelin Hamamı	44
2.4.16. Düğünün İlk Günü/Kına Gecesi	44
2.4.17. Damat Giydirmesi	46

2.4.18. Gelin Getirme-Gelin Alma	46
2.4.19. Gerdek	47
2.4.20. Duvak	47
2.4.21. Akraba Ziyaretleri	48
2.5. ÖLÜM	48
2.5.1. Ölüm Öncesi ile İlgili Uygulamalar ve İnanmalar	48
2.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	48
2.5.2. Ölüm Sırasındaki Uygulamalar ve İnanmalar	49
2.5.3. Ölüm Sonrasındaki Uygulamalar ve İnanmalar	50
2.5.3.1.Ölümünden Hemen Sonrası ve Ölüm Haberinin Duyurulması	50
2.5.3.2. Yıkama Kefenleme ve Defne Hazırlık	51
2.5.3.3. Defin	52
2.5.3.4. Eren	53
2.5.3.5. Adak	53
2.5.3.6. Yedisi, Kırkı, Elli İkisi	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

3.1. MANZUM ÜRÜNLER	56
3.1.1. Maniler	56
3.1.1.1. Aşk, Sevgi, Hasret ve Kadın-Erkek İlişkileri İle İlgili Maniler	57
3.1.1.2. Askerlik Manileri	65
3.1.1.3. Gelin-Kaynana Manileri	67
3.1.1.4. Ramazan Manileri	71
3.1.1.5. İş Manileri	72
3.1.1.6. Atışma-Deyişme Manileri	73
3.1.1.7. Yergi, Sitem Manileri	75
3.1.2. Türküler	77
3.1.3. Ağıtlar	84
3.1.3.1. Necdet'e Yakılan Ağıt	85
3.1.4. Ninniler	86
3.1.5. Tekerlemeler	90

3.1.5.1. Oyun/Çocuk Tekerlemeleri	91
3.1.5.2. Tören Tekerlemeleri	95
3.1.5.3. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler	96
3.1.6. Bilmeceler	97
3.2. MENSUR ÜRÜNLER	99
3.2.1. Efsaneler	99
3.2.1.1. Sağır Kaya Efsanesi	100
3.2.1.2. Piyade Mevkii-Yeldeğmez Tepesi Efsanesi	101
3.2.1.3. Akçaköylü Aziz Dede Efsanesi	102
3.2.2. Masallar	103
3.2.2.1. Kabak Kız Masalı	104
3.2.2.2. Yılan Masalı	105
3.2.3. Fıkralar	106
3.2.3.1. İmam ile Camız	107
3.2.3.2. İncili Çavuş'un Sövmesi	107
3.2.3.3. İncili Çavuş ve Altın Saban	108
3.2.3.4. İştah Şart	108
3.2.3.5. Özü Kabahatinden Büyük	109
3.2.3.6. Padişah Madişah	109
3.2.3.7. Teyemmümün Farzı Kaç	110
3.3. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER.....	110
3.3.1. Atasözleri	110
3.3.2. Deyimler	113
3.3.3. Alkışlar/Kargışlar	115
3.3.3.1. Alkış Örnekleri	115
3.3.3.2. Kargış Örnekleri	118
3.3.4. Yöresel Sözcükler	118
3.4. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI	123
3.4.1. Ayı Oyunu	124
3.4.2. Berber Oyunu	125
3.4.3. Hamile Oyunu	125
3.4.4. Nikâh Oyunu	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL KURUM VE KURULUŞLAR

4.1. KÖY ODALARI	128
4.1.1. Oda Sözcüğü ve Altıntaş Köy Odalarının Özellikleri	128
4.1.2. Odaların Toplumsal ve Folklorik İşlevleri	129
4.1.3. Odalarda Oynanan Köy Oyunları	130
4.1.3.1. Arı Oyunu	131
4.1.3.2. Batarya Oyunu	131
4.1.3.3. Kabak Oyunu	131
4.1.3.4. Kibrit Oyunu	132
4.1.3.5. Taklit Oyunu	132
4.1.3.6. Tokat Oyunu (Kardeş Oyunu)	132
4.1.3.7. Yüzük Oyunu	132
4.2. SAĞDIÇLIK	133
4.3. HACI ARKADAŞLIĞI.....	134
4.4. ASKER ARKADAŞLIĞI-TERTİPLİK	134
4.5. KİRVELİK	135
4.6. AHRETLİK-KARDEŞLİK	136

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÖREN VE KUTLAMALAR

5.1. BAYRAMLAR	138
5.1.1. Dini Bayramlar	138
5.1.1.1. Ramazan Bayramı	138
5.1.1.2. Kurban Bayramı	140
5.1.2. Milli Bayramlar	141
5.1.2.1. Resmi Bayramlar	141
5.1.2.2. Hıdrellez	142
5.1.2.3. Nevruz	143
5.2. ŞENLİKLER	143

5.2.1. 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Kültür Sanat Şenlikleri	143
5.2.2. Mecidiye Köyü Koca Yusuf Şenlikleri	143
5.3. DİNİ TÖRENLER	144
5.3.1.Hacı Pilavları	144
5.3.2. Yağmur Duaları	144

ALTINCI BÖLÜM

ALTINTAŞ HALK MUTFAĞI

6.1. HAMUR İŞLERİ	147
6.1.1. Ekmek	147
6.1.2. Pide	147
6.1.3. Hamursuz	148
6.1.4. Gözleme/Katmer/Gabartlama	148
6.1.5. Tirit	148
6.1.6. Ağzıaçık	149
6.2. ÇORBALAR	149
6.2.1. Tarhana Çorbası	149
6.2.2. Yoğurt Çorbası/Toyga Çorbası	150
6.2.3. Ovmaç Çorbası/Sütlü Çorba	151
6.3. YEMEKLER	151
6.3.1. Et Yemekleri	151
6.3.1.1. Tas Kebabı	151
6.3.1.2. Güveç	151
6.3.1.3. Tavuk Sote	152
6.3.2. Bakliyat Yemekleri	152
6.3.2.1. Kuru Fasulye	152
6.3.2.2. Nohut	153
6.3.3. SebzeYemekleri	153
6.3.3.1. Dolma	153
6.3.3.2. Sarma/Kelem Sarması/Yaprak Sarması	153
6.4. TATLILAR	154

6.4.1. Basma Helva	154
6.4.2. Tel Helva	154
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	155
EKLER	161
KAYNAKÇA	165
DİZİN	172

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1.1: Altıntaş İlçesi Nüfus Bilgileri	7
Tablo 1.2: Atölye Tipi Sanayi Tesisleri	11
Tablo 1.3: Altıntaş İlçesi Anıt Eserleri	12

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	:Adı geçen eser.
ADNKS	:Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi.
C.	:Cilt.
cm.	:Santimetre
Çev.	:Çeviren.
ha.	:Hektar.
Hz.	:Hazreti.
K.K.	:Kaynak Kişi.
s.	:Sayfa.
S.	:Sayı.
ss.	:Sayfalar Arası.
vb.	:Ve benzeri.
vd.	:Ve diğerleri.
vs.	:Ve saire.

TEZ METNİ

GİRİŞ

Halkbilimi, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir birleşime vardırma amaçlayan bir bilimdir (Örnek, 2000: 15).

Örnek'in tanımındaki maddi ve manevi kültür ürünlerini, söz yerindeyse *tüm halk yaratılarını* konu edinmesi nedeniyle çok geniş bir araştırma sahasına sahip olan halkbilimi, bu bakımdan sosyal bilimler içerisinde önemi yadsınamayacak bir yere sahiptir. Günümüzde hayatın geçiş dönemleri dediğimiz, doğum, evlilik ve ölüm geleneklerinin yanında, her türlü dini, milli, geleneksel, kültürel inanç, ritüel ve pratikler; halk edebiyatı ürünleri, sözünü ettiğimiz bilim dalının inceleme alanlarını oluşturur. Bu yönüyle halkbilimi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, dilbilim, edebiyat, tarih, coğrafya, din ve etnoloji gibi birçok alanla yakından ilişkilidir.

Hem bu denli geniş bir alan içerisinde araştırmalar vücuda getirilmesi, hem de gelişme ve değişmelere müsait ürünlerin inceleniyor olması halkbiliminin sınırlarının çizilemeyecek kadar engin olduğunu göstermektedir. Zira halkbilimi, konu alanındaki çeşitlilik ile milletlerin kendi kimliklerini kazanmalarındaki en önemli unsur olan milli kültür ile ilgilenmekte, onu oluşturan yapıtaşlarını tespit ederek geleceğe sağlam bir şekilde taşınmasını sağlamaktadır.

Günümüz dünyası, bilimsel ve teknolojik yapıdaki, iletişim ve ulaşım olanaklarındaki gelişimin etkisiyle, hızla küçülmemekte, önceki dönemlerdeki çok kültürlülüğün yerini küresel bir tek kültürlülüğe bırakmakta, neredeyse küçük bir köy halini almaktadır.

Bu küresel gelişim-değişim süreci içerisinde hiç şüphe yoktur ki birçok kültürel değerimiz de unutulma ya da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Kütahya-Altıntaş Folkloru adlı çalışma, bu düşünceler çerçevesinde ve eksen aldığı halkbilimi yaklaşımı ile daha önce herhangi bir halkbilimsel incelemeye konu olmayan Altıntaş ilçesindeki halkbilimi ürünlerini, uygulayıcısı olan kaynak kişilerden derleyerek tespit etmeyi; bu sayede, mevcut kültürel birikimin unutulmasını önlemekte bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bir saha derlemesi şeklinde vücuda getirdiğimiz çalışmamızda, Altıntaş İlçesi ile ilgili genel bilgilerin verildiği Birinci Bölümün ardından, geçiş dönemleri ile ilgili ürünlerin sunulduğu İkinci Bölüm gelmektedir. Yörede canlı halde bulunan manzum-mensur halk edebiyatı ürünlerinin verildiği Üçüncü Bölümü takiben sahada yaşatılan sosyal kurumların sunulduğu Dördüncü Bölüm bulunmaktadır. Beşinci Bölümde ise yörede halen işlerlikle gerçekleştirilen tören ve kutlamalar incelenmektedir. Çalışmanın son bölümünü ise yörenin mutfak kültürünün irdelendiği Altıncı Bölüm oluşturmaktadır. Sonuç bölümünde ise tüm bu incelemeler neticesinde elde edilen bulgular sıralanmakta, yörenin geleneksel ve güncel folklorik yapısı ile ilgili sonuçlar sunulmaktadır.

Çalışmanın oluşumunda bilgilerine başvurduğum kaynak kişilere; kurumsal ve beşeri desteklerini esirgemeyen Altıntaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Çayırbaşı İlk-Ortaokulu ailesinin güzide fertlerine, öğretmen arkadaşlarıma, gece-gündüz demeden çalışmamın her aşamasında yanımda olan değerli eşim Kezban DİNÇ'e, yüksek lisans dönemim boyunca kendisinden büyük feyz aldığım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Gökhan Tarıman CENİKOĞLU'na, ve Türkoloji dünyasına onun yönlendirmeleri ile girmekten ve öğrencisi olmaktan kıvanç duyduğum, konu tespitinden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen dönem içinde her türlü bilgi ve tecrübesini sakınmayan, danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ali TORUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALTINTAŞ İLÇESİ'NİN TARİHİ COĞRAFİ VE KÜLTÜREL DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. İLÇENİN TARİHİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

1.1.1. İlçenin Tarihi

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, "Selçuklular zamanında bir kayadan altın çıktığı için Altıntaş derler. Paşa hassıdır. Molla nahiyesi kazasıdır. Geniş bir ovada iki yüz toprak örtülü, bağ ve bahçeli şirin bir kasabadır. Bir camii, bir hamamı, verimli sahraları vardır."¹ tanıtımıyla geçen Altıntaş yöresinin tarihi bilgilerini içeren müstakil bir eser olmamasının yanında Altıntaş Ovasında yaygın olarak bulunan höyük, tümülüs ve ören yerlerindeki buluntulardan ilçenin M.Ö.4000-3000 yıllarında yerleşmeye açıldığı anlaşılmaktadır.

Eski Yunan medeniyetinin Batı Anadolu'da koloniler şeklinde yayılması sırasında, ilçenin doğusunda bulunan "Çal Tepesi" namıyla anılan yerde Kale-i Gevheri'nin bulunduğu söylenmektedir. Tepenin güneyinde uzanan teraslanmış yerlerin ise eski bir açık hava tiyatrosu olduğu sanılmaktadır. Altıntaş yöresinde Kalkolitik buluntuların yanı sıra İlk Tunç Çağ'ına tarihlenen yerleşim yerlerine rastlanmıştır.²

Altıntaş, Phrygia Epiletus (Küçük Frigya) denilen yerde bulunmakta, o devirde Altıntaş bölgesine Frigce Agrostea ve Zbourea denilmektedir (Erol, 2007: 80). Frig bölgesinde uzun yıllar arkeolojik çalışmalar yapan Thomas Drew-Bear bu isimle ilgili olarak şu açıklamalarda bulunur:

"Kütahya Altıntaş kazasındaki Appia şehri yakınlarında bulunan ancak şehir sınırları içine girmeyen ve Roma imparatorlarının özel mülkü olup, procurator'lar (yani vekiller) tarafından yönetilen büyük bir çiftlik vardı. Yaklaşık 30 köyü içine alan bu büyük çiftliğin içinde (ve bugünkü Kırkpınar adlı çeşmenin yanında), buradaki Zeus Bennios tapınağını imparator Vespasianus zamanında ziyaret eden bu bölgenin emniyet amiri tarafından dikilen bir anıt tespit ettik. Bu anıtta adak sahibi kendisinin Agrostea ve Zbourea bölgelerinin sorumlusu olduğunu belirtmektedir. İşte bu yazıt sayesinde Agrostea ve Zbourea sözcüklerinin günümüzün Altıntaş ovasının eski Frig isimleri olduklarını öğrenmekteyiz". (Drew-Bear, 1984: 109)

Ayrıca bölgede zengin mermer yatakları bulunması nedeniyle, antik dönemde de bu mermer ocaklarının işletildiği, yakınındaki AIZANOI antik kentinin tüm

¹Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (1971), Çev: Zuhuri Danışman, C. 13., Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul: s. 53.

² Altıntaş Kaymakamlığı, (2008), *Altıntaş*, Altıntaş Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları, Altıntaş: s. 4.

mermerlerinin buradan getirildiği bilinmektedir. Arkeoloji dünyasında bilinen kapı tipi mezar taşları ile ünlüdür. Pınarcık (antik adı Appia) bir Roma şehir devleti olup kendi adına sikke basmıştır.³

Özellikle Frig ve Roma dönemlerinde bu denli parlak bir devir yaşayan Altıntaş yöresinde, muhtelif zamanlarda, Tottoia, Abeikta, Trikomia, Zingot, İskome, İsgerea, Skordapia, Spore, Gaiou Kome, Tribanta gibi yerleşmelere tesadüf edilir.⁴

Bu arkeolojik dönem yerleşmelerinin ardından Türk tarihi içerisindeki gelişim safhalarında ise Altıntaş ile ilgili olarak şunlar tespit edilebilmiştir.

Kütahya, Türklerin Anadolu'ya girmeleri ile birlikte başlayan fetih hareketleri içerisinde 1074 yılında Süleyman Şah'ın kardeşi Melik Mansur tarafından fethedilmiştir. Yaygın görüşe göre Altıntaş da bu evrede Türk egemenliğine girmiştir. İlçenin önemli tarihi kalıntılarından olan Çakırsaz Hanı ve Altıntaş Köyü Kemerli Köprüsü Anadolu Selçuklu dönemi eserlerindendir. İlçe Anadolu Selçuklu döneminin ardından beylikler döneminde Germiyanoglu Beyliği himayesine girmiştir.

Germiyanoglu Yakup Bey'in Kütahya Ulu Camii karşısındaki Yakup Çelebi Medresesi'nin (Şimdiki Çini Müzesi) bahçesindeki duvar kitabesinin sekizinci satırında "...Kürt köyünü dahi satun aldım, Kürtoğlanlarından ve Çepni ve Pınarbaşı'nı satın aldım has Danişmend' den..." yazmaktadır.

Bu kitabede geçen "Kürt Köyü" ismi hakkındaki mütalaasında Uzunçarşılı, bu ismin Altıntaş nahiyesine bağlı nahiye merkezi köylerden olduğunu belirtmektedir. (Uzunçarşılı, 1932: 83). Ancak aynı konuda Varlık, kelimenin ilk bakışta kürt gibi okunuyor ise de, kürt kelimesinin son harfinin *d* ile yazıldığından ve çoğulunun da *ekrâd* olacağından kitabedeki ismin doğru halinin *Kurtköyü* olduğunu vurgulamaktadır. (Varlık, 1974: 87)

Buna göre günümüz Altıntaş İlçe merkezine tekabül eden Kurtköy yerleşmesi Altıntaş'ın Türklük dönemi içerisindeki çekirdeğini oluşturmaktadır.

Beylikler döneminden sonra Osmanlı Devletinin Anadolu hakimiyetini sağlamasının ardından 1429 yılında Osmanlı egemenliğine giren yöre, özellikle

³Altıntaş Kaymakamlığı, *a.g.e.* s.4.

⁴ W. M. Ramsay, (1960), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Mihri P. (Çev.), MEB Yayını, İstanbul: s. 157.

II.Bayezid döneminde Anadolu’da çıkan Şahkulu Ayaklanmasında kaçan isyancıların yakalanarak cezalandırıldığı yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yavuz Sultan Selim’in 1514 İran ve 1516 Mısır seferleri de Altıntaş üzerindeki güzergâhtan yapılmıştır. Bu iki sefer sırasında Altıntaş’taki konak yerleri bilinmemektedir. Akabinde, 1518 de Mısır seferine giderken ise Altıntaş Sevdğin köyündeki ormanlık alanda konaklamış ve bu yöredeki Elmalıdağ’da avlanmıştır. (İnan, 2012: 18)

Ayrıca 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman’ın İran-Irak seferinde yanında bulunan Matrakçı Nasuh’un Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i ‘Irakeyn-i Sultan Süleyman Han adlı eserinde de Altıntaş’ın tasvir edildiği bir minyatür çalışması da bulunmaktadır.

Yörenin Osmanlı dönemindeki ilk devlet kayıtları ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı’nın 438 numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri’ndedir (937/1520). 1993 yılında yayımlanan eser Osmanlı Devletinin 1530 yılı muhasebe defteri mahiyetinde olup, dönemin Altıntaş nahiyesini (Nefs-i Altuntaş) ve çevresindeki köy, mezra ve çiftlik yapısı halindeki 149 yerleşim yerini içermektedir.

Yöre Kurtuluş Savaşı’nda Yunanlılar tarafından 13 Temmuz 1921 tarihinde ve bunun Türk Süvari birliklerince sonlandırılmasının ardından 14 Ağustos 1922’ de tekrar işgal edilmiş, 28-29 Ağustos 1922’de işgal püskürtülerek şehir geri alınmıştır. 26 Ağustos’ta başlayan Büyük Taarruz sürecinin nihai başarısının elde edildiği Başkomutan Meydan Muharebesi Zafertepeçalköy sırtlarından bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından idare edilmiştir. Bu yönüyle yöre, Kurtuluş Savaşının en önemli çarpışmalarına tanıklık etmiştir.

İdari anlamda, 1921 yılında nahiye merkezi olan Altıntaş, 1 Ocak 1947 tarihinde yürürlüğe giren 4993 sayılı kanunla İlçe teşkilatına kavuşturulmuştur.

1.1.2.İlçenin Coğrafi Özellikleri

Altıntaş ilçesi Kütahya il merkezinin güneydoğusunda ve 49 km uzaklığındadır. Yüzölçümü itibariyle 905 km²’lik bir alanı kapsar. Batı yönü Murat dağları, doğu-kuzey-güney yönlerini geniş bir düzlük olarak Altıntaş ovası teşkil eder. Akarsu olarak Porsuk çayını besleyen Beşkarış ve Yeşilyurt çayları vardır. İklimi

yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. İlçe kuzeyden Kütahya merkez, güneyden Dumlupınar, doğudan Afyon ve bağlı İhsaniye ilçesi, batıdan Aslanapa ve Gediz ilçeleri ile çevrilidir. Oysu-Saraycık köyleri civarında önemli bir orman varlığı da mevcuttur.⁵

1.2. İLÇENİN İDARİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK YAPISI

1.2.1. İdari Yapı

1 Ocak 1947 tarihinde yürürlük kazanan 4993 sayılı kanunla nahiye merkezinden İlçe Merkezi statüsüne dönüştürülen ilçenin günümüzde Akçaköy, Alıncık, Alibeyköy, Altıntaş, Aydınlar, Aykırıkcı, Beşkarış, Çakırsaz, Çayırbaşı, Erenköy, Eymir, Gecek, Genişler, Gökçeler, Işıklar, Karaağaç, Kuyucak, Mecidiye, Murathanlar, Osmaniye, Oysu, Pınarcık, Pusan, Sadıkkırı, Saraycık, Sevdğin, Şanlıyurt, Üçhüyük, Yalnızsaray, Yapılcan, Yayla, Yenikaraağaç, Yeşilyurt, Yolçatı Zafertepe Çalköy, olmak üzere otuz beş köyü bulunmaktadır.

1.2.2. Nüfus

TÜİK, 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre toplamda 17.780 olan nüfusun 5.313'ü ilçe merkezinde, 12.467'si belde ve köylerde bulunmaktadır. Nüfusun cinsiyet yapısına baktığımızda ilçe merkez ve belde/köylerinde kadın-erkek sayısının eşit olduğu anlaşılmaktadır. (www.tuik.gov.tr, 2013)

Tablo 1.1: Altıntaş İlçesi Nüfus Bilgileri

İlçe merkezi			Belde/Köy			Toplam		
Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
5.313	2.648	2.665	12.467	6.195	6.272	17.780	8.843	8.937

Kaynak: TÜİK 2012 ADNKS kayıtlarından yararlanılarak hazırlanmıştır. (www.tuik.gov.tr, 2014)

⁵ Kütahya Valiliği, (2002), *Kütahya 2002*, Kütahya Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları, Kütahya, s:387.

1.2.3.Eğitim ve Kültür

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2014 verilerine göre 1 Müstakil Anaokulu, 12'si birleştirilmiş sınıflı olmak üzere 19 İlkokul, 7 Ortaokul, 4 Lise ve 1 Halk Eğitimi Merkezi bünyesinde toplam 2639 öğrenci eğitim öğretim görmektedir.

Bu öğrencilerin, 71'i Okul Öncesi, 1036'sı İlkokul, 969'u Ortaokul, 563'ü Lise eğitimine devam etmektedir.

Köylerinde eğitim görecekları düzeyde okul-kurum bulunmayan öğrenciler, Taşımalı Eğitim Öğretim kapsamında bakanlık tarafından taşıma merkezi okullara taşınarak söz konusu eğitim öğretim hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır. Bu doğrultuda ilçe genelinde 714 öğrenci taşıma hizmetlerinden yararlanmaktadır.

İlçe eğitim öğretiminin bir başka ayağı da şüphesiz, Dumlupınar Üniversitesi Altıntaş Meslek Yüksekokulu'dur. Yükseköğretim Yürütme Kurulunun 14/02/1992 tarih ve 94.5.332 sayılı kararı ile kurulan yüksekokul, Türk sanayisinin ihtiyaç duyduğu insan gücünde ara eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla 1994-1995 Eğitim Öğretim Yılı'nda ilk öğrencilerini kabul etmiştir.

Bugün İşletme Yönetimi, Lojistik, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Gıda Teknolojisi, Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi, Süt ve Ürünleri Teknolojisi, Halkla İlişkiler programlarında öğretim faaliyetlerine devam eden okul 2014 yılı itibarıyla 503 öğrenciye hizmet vermektedir.⁶

1.2.4.Tarım

İlçede tarım sektöründe hububat tarımı egemendir. İklim şartları nedeniyle meyvecilik ve sebze tarımı az miktarlarda yapılmaktadır.

90.500 hektarlık toplam arazi varlığının %43 üne karşılık gelen 39.915 hektarlık kısmı tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. İlçe genelindeki bu tarım arazisinin;

⁶ Eğitim ve Kültür başlığındaki bilgiler Altıntaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2014 Brifing Dosyasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

- % 58,1’inde tahıl üretimi (22.609,6 ha.)
- % 4’ünde sanayi bitkileri üretimi (1556,6 ha.)
- % 4’ünde yem bitkileri üretimi (1556,6 ha.)
- % 5’inde yemeklik baklagiller üretimi (1945,8 ha.)
- % 0,8’inde sebze ve meyve üretimi (311,3 ha.) yapılmakta olup kalan araziler çeşitli sebeplerle tarım faaliyetlerinde kullanılmamaktadır.⁷

1.2.5.Hayvancılık

Tarla tarımının önem kazandığı kırsal yerleşmelerde hayvancılık da önemli bir faaliyet kolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda ilçe ekonomisinin başat unsurlarından biri de hayvancılıktır. Genellikle büyükbaş hayvan üretimi yapılan ilçede Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü 2014 verilerine göre 14115 baş sığır, 135 baş manda yetiştirilmektedir.

Büyükbaş hayvan besiciliğiyle birlikte meraları ve besi şartları uygun olan köylerde toplam 31558 baş koyun ve 3442 baş keçi yetiştirilmektedir. Bunun yanında özellikle ilçe kırsalında 39375 kanatlı, 283 baş tek tırnaklı, 2200 adet kedi köpek mevcudu da ilçenin hayvan varlığını oluşturmaktadır.

Hayvancılık faaliyetlerinin bir başka boyutu olarak ilçede on köyde tamamı gezginci karakterli olmak üzere toplam 3250 kovan ile arıcılık faaliyetleri yapılmaktadır. Bu kovanlardan, yıllık ortalama 45 ton bal, 500 kg. balmumu elde edilmektedir. İlçede ayrıca bir adet alabalık yetiştirme tesisi mevcuttur.⁸

1.2.6.Ticaret ve Sanayi

İlçede gıda malzemeleri, un, zahire, tarım ürünleri satışı en önemli ticari faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gıda sektörü içerisinde 83 gıda satış yeri

⁷ Tarım ve Hayvancılıkla ilgili bilgiler İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2014 yılı Brifing Dosyasından alınmıştır.

⁸ Tarım ve Hayvancılıkla ilgili bilgiler İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2014 yılı Brifing Dosyasından alınmıştır.

(bakkal, manav vd.), 51 gıda toplu tüketim yeri, 17 gıda üretim yeri olmak üzere 151 gıda işletmesi bulunmaktadır. Bunların dağılımına baktığımızda ilçede 74 market-bakkal-süpermarket, 3 kasap, 9 lokanta, 42 kahvehane-kafeterya, 1 manav, 3 tekel bayii, 7 un fabrikası, 3 ekmek fırını, 2 büfe, 2 balık üretim tesisi, 2 yağ imalathanesi, 1 yemek fabrikası, 2 pastane, 2 sucuk imalathanesi bulunmaktadır.

Cuma günü İlçe Pazaryeri'nde kurulan halk pazarı da ticari faaliyetlerin canlılıkla yapıldığı bir başla yerdir. İlçe pazarına yerel üreticilerin yanında Kütahya, Afyonkarahisar ve Uşak illerinden de gelen tüccarlar ticari faaliyetleri gerçekleştirmektedirler.

Tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik üretim tarzı sanayi sektörünü de buna göre şekillendirmiştir. Bir başka ifade ile ilçenin en büyük sanayi tesisleri tarım ve hayvancılık sektörlerinden beslenen tesisler niteliğindedir. İlçenin önemli sanayi tesisleri arasında sayabileceğimiz yedi un fabrikası bu görüşümüzü desteklemektedir.

İlçede sanayi tesisleri, atölye tipi şeklinde olup daha ziyade bakım onarım işlerinin yapıldığı küçük işletmeler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bozbay mahallesinde bulunan sanayi sitesinde faaliyet gösteren 76 atölyede tarım makinaları tamiri, oto tamiri, egzoz ve demir doğrama işleri yapılmaktadır. Bunun yanında ilçede iki adet mermer ocağı da işletilmektedir.

Aşağıdaki tabloda ilçede faaliyet gösteren atölye tipi sanayi tesisleri sunulmuştur.

Tablo 1.2: Atölye Tipi Sanayi Tesisleri

İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı
Marangoz	12	Değirmen	3
Camcı	6	Fotoğrafçı	4
Televizyon-Radyo Tamiri	5	Traktör Tamircisi	9
Oto Lastik Tamiri	5	Oto Tamircisi	34
Ayakkabı Tamiri	5	Zirai Alet Tamiri	3
Terzi	2	Hızarıcı-Mobilyacı	8
Demir Doğrama	14	Mandıra	2
Soba Tamiri	2	Yağ İmalatçısı	1
Sıhhi Tesisat	1	Pastane-Pastacı	2

Kaynak: İlçe Esnaf ve Sanatkarlar Odası 2014 verilerinden yararlanılmıştır.

1.2.7.İklim ve Bitki Örtüsü

Altıntaş İlçesi ve çevresinde genel olarak Akdeniz ikliminden uzak, karasal iklime yakın bir iklim hâkimdir. Kıyı bölgelerinde görülen Akdeniz iklimine benzemeyen bu iklim tipinde yaz ve kış sıcaklıkları arasındaki fark oldukça yüksektir. Geçiş koşullarını yansıtan özelliklerin etkili olduğu bu iklimde, karasallık da belirgin bir biçimde kendini hissettirmektedir. Yörede don olaylarının en fazla görüldüğü mevsim kıştır. Toplam yağış miktarı yıllık 430 mm. dir. Sahada en fazla yağış alan mevsim kış, en az yağış alan mevsim ise yazdır (Gergiç, 2007: 86-88).

İlçe bitki örtüsü özellikleri bakımından Avrupa-Sibiryaya ve İran-Turan flora alanı içinde kalmaktadır. İlçenin yakın çevresinde, yükseltinin nispeten fazla, iklimin nemli özellik gösterdiği alanlarda ormanlar görülmektedir. Ormanlarda hâkim ağaç türü soğuk iklime uyum sağlama özelliği gösteren karaçam ağacıdır. Bununla beraber ormanlarda yer yer doğu kayını, gürgen, Lübnan meşesi, katran ardıcı, kızılçam gibi ağaçlar görülmektedir. Bazı vadilerde ise söğüt, kavak, ahlat, akasya, iğde gibi çeşitli ağaç türlerine de rastlanmaktadır.⁹

⁹ Altıntaş Kaymakamlığı, *a.g.e.* s.61-62.

1.2.8.Turizm

Altıntaş turistik değerler açısından oldukça zengin bir yöredir. İlçe genelinde 31 arkeolojik sit alanı, 5 adet nekropol sahası ve 5 adet anıt eser bulunmaktadır.¹⁰ Yörede arkeolojik alanlarla ilgili zaman zaman kazı çalışmaları olmakla beraber, turistik faaliyetler açısından en önemli ilgiyi Zafertepeçalköy ve çevresindeki Kurtuluş Savaşı anıtları çekmektedir.

Bu tarihi alanların yanısıra ilçe sınırları içerisinde bulunan Karaçalı Yaylası, Eğriciova Yaylası, Kesik Söğüt Yaylası, Kıran Elma Yaylası, Saraycık-Oysu Ormanları ve Murat Dağı etekleri doğa sporları ve piknik, gezi faaliyetleri için uygun yerlerdir.

Aşağıda sunulan tablolarda sözü edilen tarihi ve turistik yerler verilmektedir.

Tablo 1.3: Altıntaş İlçesi Anıt Eserleri

Sıra	Anıt Eserin Adı	Bulunduğu Yer
1	Zafer Anıtı	Zafertepeçalköy
2	Şehit Sancaktar Mehmetçik Anıtı	Zafertepeçalköy
3	Almak Türbesi	Alıncık Köyü
4	Selçuklu Dönemine Ait Han	Çakırsaz Köyü
5	Işıklar Türbesi	Işıklar Türbesi

¹⁰Altıntaş Kaymakamlığı, *a.g.e.* s.62.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ ÜRÜNLER

2.1. DOĞUM

Hayatın geçiş dönemlerinin ilki olan doğum süreci gerek doğasındaki mucizevi yönlerle gerekse toplumsal katkıları ile başlı başına kutsallık atfedilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğadaki tüm canlılar için soyun devamlılığını sağlama anlamına gelen doğum, bu yönüyle Altıntaş'ta da her yeni evli çiftten öncelikle beklenen bir görev olarak karşımıza çıkmakta ve kendi etrafında bir inanmalar zinciri oluşturmaktadır.

2.1.1. Doğum Öncesi Uygulamalar ve İnanmalar

Çocuk sahibi olma düşüncesinin evlilik süreci içine girildiği andan itibaren yeni evli çiftten beklenen en önemli toplumsal beklenti olduğunu yukarıda zikredilmişti. Bu beklentinin bir yansıması olarak özellikle bayanlar arasındaki konuşmalarda yeni evli bayana sürekli hamilelik ve çocukla ilgili sorular yöneltilerek meselenin canlı tutulması sağlanır. Buna göre, hemen her yöremizde olduğu gibi Altıntaş'ta da doğum süreci uygulamalarının bayanlar etrafında şekillendirildiğini öncelikle dile getirebiliriz.

2.1.1.1. Kısırlığı Gidermeye Yönelik Uygulamalar ve İnanmalar

Günümüzde etkisini giderek azaltmasına rağmen hamile kalamayan-çocuğu olmayan bayanları hor görme, onlara özür atfetme Altıntaş'ta da devam etmektedir. Bilimsel anlamda her iki cinsin de sorunu olabileceği gerçeği mevcutsa da çocuk sahibi olamama durumunda sorun öncelikle kadında aranır, erkeğe herhangi bir kusur bulunmaz. Zaman zaman çeşitli dedikodulara da konu olabilen, hatta üzerine kuma getirilen ve kısır olarak adlandırılan bayanlar bu durumu giderebilmek için şu uygulamalarda-inanmalarda bulunurlar:

a. Halk Hekimliği ve Geleneksel Sağaltmayla İlgili Uygulamalar

Kadının beli çektilir (K.K.1, K.K.4, K.K.8).

Karına, bele ya da sırtta sabun, yumurta ve tuzdan oluşan yakı yapıp sarılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.10, K.K.12).

Sıcak toprağa oturulur (K.K.5).

Su buğusuna oturulur (K.K.4).

Çeşitli otlar kaynatılarak suyu içilir (K.K.12).

Bir- iki diş sarımsak iyice dövülerek küçük bir tülbent parçasına kapsül şeklinde sarılır. Yapılan bu kapsül kırk gün boyuca her gün olmak üzere rahim ağzına itilir. Kırkıncı günde artık kadının ağzından sarımsak kokusu geldiğinde kısırlılığın sona erdiği düşünülür (K.K.7, K.K.8).

b. Dinsel ve Büyüsel Nitelikli Uygulamalar

Hocalara gidilir, okutulur (K.K.3, K.K.7, K.K.15).

Hocaya muska yazdırılır (K.K.12).

Özellikle çocuk sahibi olmak isteyen aileler Afyonkarahisar Karacaahmet Türbesine ve Akçaköy Aziz Dede Türbesine giderek buralara adakta bulunurlar. Karacaahmet Türbesindeki tulumbadan ve Aziz Dede Türbesindeki kuyudan su alınarak gebe kalmak isteyen kadın yıkanır (K.K.7, K.K.8).

Fakir çocuklar giydirilir (K.K.8).

Altıntaş yöresinde kısırlılığı gidermek için takip edilen uygulamalar çeşitlilik göstermekle birlikte artık günümüzde tıbbi yöntemler daha da yeğlenir olmuştur.

2.1.1.2. Gebelikten Korunmayla İlgili Uygulamalar ve İnanmalar

Evli çiftler nasıl ki çocuğa kalmak için geleneksel pratiklerden yararlanılıyorsa, çocuğa kalmamak için de bu tür pratiklere başvurulmakta, kulaktan dolma bir takım pratikler geliştirilmektedir. Günümüzde gebelikten korunmak amacıyla uygulanan tıbbi yöntemler hayli ilgi görmekte ve uygulanmaktadır. Fakat istenmeyen gebeliğin önlenmesinde, var olan gebeliğin sonlandırılmasında geleneksel yöntemlere de hâlâ başvurulmaktadır (Yılmaz, 2005: 36).

Arka arkaya doğum yapılması, annenin sağlık durumunun kötüleşmesi (çok az da olsa) gayrimeşru hamilelik gibi hususlar gebeliğin önlenmek istenmesine yol açabilmektedir. Bugün her ne kadar tıbbi çözümler daha çok önemsense de, ana rahmine limon tuzu konulması, şap yutulması gebelikten korunmak için; ebeğümeci kaynatılıp suyunun içilmesi, kadın cinsel organına patlıcan sapı, cıkcık (en büyük kaz kanat tüyü)

sokulması, kına kaynatılıp içilmesi, ağır kaldırılması, yüksek yerlerden atlanması düşük yapılarak gebelikten kurtulmak için başvuru çarelerdendir. Özellikle kına kaynatıp içen bir bayanın, karnındaki bebeği ile birlikte öldüğü Çayırbaşı Köyü'nde anlatılmaktadır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.7, K.K.8).

2.1.1.3. Hamilelik Süreci ile İlgili Uygulamalar ve İnanmalar

Adet görmesi gerekirken görmediğinde, kulak memesinde ve kasıklarında şişlik hissedildiğinde hamile olduğuna inanılan kadın bu durumu önce eşine söyler. Ardından anne-kayın valide tarafından aile içine müjdelenerek hamilelik süreci ilan edilir. Bu aşamadan sonra hamile, gebe, yüklü gibi sıfatlarla anılan anne adayı ağır işlerden uzak tutulur, yediklerine içtiklerine dikkat eder. Aile içinde kötü söz konuşulmaz, kavga edilmez. Bebeğin ve annenin sağlığı muhafaza edilmeye çalışılır. Evin bir odası doğumun yaklaşmasıyla birlikte dayanıp döşenir ve bir lohusa odası haline getirilerek doğum anının gelmesi beklenir (K.K.6).

Hamilelik sürecinde bebeğin ve anneye ilgili diğer uygulama ve inanmaları da şu şekilde inceleyebiliriz:

a. Yeme-İçmeyle İlgili Uygulamalar ve İnanmalar

Kadın hamile olunca ağzının tadı bozulur, yediğinden içtiğinden tat almaz (K.K.1, K.K.3).

Çocuğun güzel olması için hamile bayan elma yer (K.K.1,K.K.2).

Gamzeli olsun diye ayva yer (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.7, K.K.8).

Anne-Baba haram yiyeceklerden yemez (K.K.12).

Hamileler tavşan eti yemez. Tavşan eti yendiğinde bebeğin tavşan dudaklı olacağına inanılır (K.K.8).

Hamile kadın zeytin ve karaciğer yemez, yerse bebekte kara doğum lekesi olur (K.K.14).

Hamile kadın balık yemez, yerse bebeğin balık ağızlı olacağına inanılır (K.K.7, K.K.8).

Bebek iyi beslensin diye anne de iyi beslenir. Sütü çok olsun diye, soğan, bulgur pilavı gibi yiyeceklerden çok tüketir (K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.6).

Anne aşerdiğinde aşerdiği şeyi muhakkak yemelidir. Eğer yemezse bebeğin kusurlu doğacağına inanılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.6, K.K.7, K.K.8, K.K.10, K.K.12, K.K.15).

Hamile kadın aşerdiği yiyeceği yedikten sonra elini yıkamayı unutur da vücuduna değdirirse bebeğin de aynı yerinde aşerdiği şeyin izinin çıkacağına inanılır (K.K.7, K.K.8, K.K.12).

b. Cinsiyet Tahmini İle İlgili Uygulama ve İnanmalar

Hamile kadın ekşi yerse kız, tatlı yerse erkek bebeği olur (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.6, K.K.7, K.K.15).

Anne kilo alıp çirkinleşiyorsa kız, zayıflayıp güzelleşiyorsa erkek bebek doğuracağına inanılır (K.K.1, K.K.2, K.K.7, K.K.8).

Bebek anne karnında sağ tarafta yatıyorsa erkek, sol tarafta yatıyorsa kız olur (K.K. 8).

Hamile kadının karnı düz ise kızı, sivri ve öne doğru çıkık ise oğlu olacağına inanılır (K.K.7, K.K.8).

Daha önceden birinin altına bıçak, diğerinin altına makas konulan iki minderden birine annenin oturması istenir. Altında bıçak olan mindere oturursa oğlu, makas olan mindere oturursa kızı olacağına inanılır (K.K.7).

Hamilenin arkasından başına habersizce tuz serpilir. Burnunu kaşırsa erkek, ağzını kaşırsa kız bebeği olacağına inanılır (K.K.7, K.K.8).

c. Diğer Uygulama ve İnanmalar

Bebeğin güzel olması için anne güzel birilerine bakar. Eşek, inek, domuz gibi hayvanlara bakmaz. Bakarsa bebeğin çirkin olacağına inanılır (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4).

Hamile kadın cenazeye, cenaze alayına bakmaz, bakarsa bebeğin nazarının dokunacağına inanılır (K.K.15).

Hamile kadın kesinlikle gül koklamaz, gül reçeli yemez. Aksi takdirde bebeğin bir yerlerinde güle benzer doğum lekelerinin olacağına inanılır (K.K.12).

Anne karnında iki taraftan da bir anda tekme gelirse ikiz olacağı anlaşılır (K.K.4).

Annenin karnı aşırı büyürse, iki yana ayrılır, biri bir yana, biri öbür yana giderse ikiz olacağına inanılır (K.K.5).

Hamile kadın pek dışarı çıkmaz, çok gezmez; nazar olacağına, doğumun zor olacağına inanılır (K.K.7, K.K.8).

Hamileliği süresince hamile kadın ibadetine devam eder, abdestsiz- besmelesiz hareket etmez. Dilinden duayı, Kur'an'ı eksiltmez (K.K.5).

Hamileliğin rahat geçmesi, doğumun kolay olması için konu komşuya ekmek dağıtılır (K.K.8).

Hamile kadın fidana, ağaca dokunmaz; ağaçtan meyve toplamaz. Ağacı kurutacağına inanılır (K.K.12).

Hamile kadın, düşük yaparsa düşenin oğlan olacağına inanılır, “yine kaçırdık oğlanı” denir (K.K.21).

2.1.2. Doğum Sırasındaki Uygulamalar ve İnanmalar

Günümüzde sağlık kuruluşlarına ulaşabilme imkânlarının artmasıyla artık halk hekimliği bağlantılı evde doğum sayısı azalmakla birlikte yöredeki geleneksel doğum sırası uygulamaları- inanmaları şu şekilde cereyan etmektedir:

Sancıları artan anne adayı, bu sancılar çok sıklaştıncaya kadar bekler ve artık doğumun başladığını hissettiğinde kayınvalidesine haber verir. Kayın valide köy ebesini ve deneyimli birkaç kadını eve çağırır. Bu noktada gelinin anne-babasına haber verilmediğini dile getirmek gerekir. Zira bunun ayıp olduğuna, haber verildiği takdirde doğumun zor olacağına inanılır (K.K.7, K.K.8).

Eve gelen köy ebesi ile beraberindekiler hemen sıcak su, leğen ve bol miktarda tülbent, havlu hazırlarlar. Gelinin doğum esnasında yüksek sesle bağırmasının ayıp olacağına, daha sonra dedikodusu yapılacağına inanılır. Bu yüzden kadının ağzına bir

havlu ya da tülbent tkanarak bağırıp ses çıkarmasının nne geçilmeye çalışılır. Bunun yanında lohusa yatağına üstten bir ip ya da çarşaf bağlanarak annenin buna tutunup rahatla ıkınması sağlanır (K.K.1,K.K.2,K.K.3 K.K.K, K.K.7, K.K.8).

Yatağa uzandırılan annenin arkasına art ebesi denen kadın geçer. Bu kadın anneyi koltuk altlarından tutar ve doğuma yardımcı olur. Hem ıkınmasının kolay olması hem de çok sıkıntılı olduğundan şmesinin engellenmesi ve gevşeyerek ağrısının dindirilmesi için sıcak suyla ıslatılan havlular annenin karnına, bacaklarına konur, alnı-yüzü silinir. Annenin bebeği rahatla doğurabilmesi için karnı yukarıdan aşağıya olmak üzere yağlanır ve bastırılarak ovulur. Başı görünen bebeği köy ebesi dikkatlice dışarı çıkarır, ayaklarından tutarak baş aşağı getirir ve ilk nefesini alsın diye kabasını tokatlar. Böylelikle doğum gerçekleştirilmiş olur (K.K.1,K.K.2,K.K.3 K.K.K, K.K.7, K.K.8).

Doğum esnasında takip edilen diğer uygulama ve inanmaları da şu şekilde inceleyebiliriz;

Doğum esnasında okumasını bilen biri Yasin, Tebareke gibi sureleri okuyarak doğumun kolay olması sağlanmaya çalışılır (K.K.3).

Annenin sancıları çok fazla olursa bir tutam kendir tohumu yedirilir (K.K.5).

Doğumdan sonra ebeye ve yardımcı kadınlara havlu, çorap, eldiven, dane, şalvarlık, para gibi hediyeler verilir (K.K.1, K.K.2,K.K.5,K.K.7,K.K.8).

Doğum ev ortamında yaptırılmayacak kadar g olursa derhal en yakın sağlık kuruluşuna gidilir (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.1.3. Doğum Sonrasındaki Uygulamalar ve İnanmalar

Doğumun hemen ardından ebe tarafından göbek bağı iple bağlanıp, temiz ustura, jilet ile yaklaşık bir karış kadar pay bırakılarak kesilir. Bu iş yapılırken göbekten içeri hava girmemesine dikkat edilir. Yaygın inanca göre göbekten içeri hava girerse çocuğun ölüm tehlikesi geçireceği düşünülür (K.K.4, K.K.5).

Göbek bağı kesilip bağlandıktan sonra bebek ılık suyla yıkanıp temizlenir. Hemen ardından vücudunun her yerine teri kokmasın diye, tuz serpilerek giydirilir ve beşiğine yatırılır. Eskiden yeni doğan bebekler, adına çoğu yöremizde hllk denen ve

önceden elenerek hazırlanan ve bebeğin vücudunu yakmayacak kadar ısıtılarak beze sarılan toprağa yatırılmakta iken günümüzde bundan vazgeçilmiştir. Bu toprak, eskilerin mantığı ile hem bebeği sıcak tutmakta ve hem de altını ıslattığında hemen bu ıslaklığı emdiği için bebeği rahatsız etmemektedir.

Bir yandan da lohusa kadın yıkanır, temizlenir, giydirilir (K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8).

Doğum sürecinin zor olmasından dolayı annenin sütünün hemen gelmeyeceği düşünülerek anneye çorba, sıcak şerbet verilir (K.K.7, K.K.8).

Bu temizlenme, giyinme, sıvı gıda alma sürecinden sonra bebek annesinin kucağına verilerek anne ile bebeğinin buluşması sağlanır ve diğer uygulamalar zinciri takip edilir.

2.1.3.1. Ağız Açma

Bebeğin ağızına ilk lokmayı, gıdayı verme anlamına gelen ağız açma, ilk emzirmeden hemen önce yapılır. Bebeğin ağızına ilk lokmayı kim verirse bebeğin huyunun ona benzeyeceğine inanılır. Bu bakımdan ağız açma işini önceden belirlenen kişiler yapar. Bu kişilerin sevilen, örnek alınan kişiler olmasına dikkat edilir. Ağız açan kişi, bebeğin ağızına bir çay kaşığı su, süt kabilinden gıdalar verebileceği gibi çiğnediği hurmadan da küçük bir parça bebeğin üst damağına yapıştırıp yutmasını sağlayabilir. Kimi zaman da bebeğin ağızına tükürülür (K.K.17, K.K.8, K.K.15).

Ağız açma işinden sonra anne bebeğini emzirmeye başlar (K.K.15).

2.1.3.2. Müjdeleme

Yeni doğanın müjdenmesi hemen doğum sonrasında ebe tarafından aile büyüklerine yapılır. Bu müjdelemenin ardından ebeye çeşitli hediyeler verilir. Yörede özellikle ilk erkek evlat doğumunda babanın ya da dedenin yakın arkadaşları bahçede koro halinde ve tüfek sesleriyle, şu dizeleri okuyarak güzel haberi tüm köye müjdelerler:

“Dağda koyunun gıılasın

Ovada çiftin işlesin

Allah oğlunu/torununu bağışlasın” (K.K.11).

2.1.3.3. Lohusalık Süreci, Bebek Görme

Annenin doğum yaptıktan sonraki yedi ila kırk günlük süre içindeki durumu lohusa olarak tanımlanmaktadır. Bu süre gerek anne, gerekse bebek için son derece önemli görülmektedir. Dışarıdan gelebilecek her türlü maddi manevi tehlikeye açık olarak görüldüğünden, annenin ve bebeğin bu süreci son derece kontrollü geçirmesine çalışılır. Bu dönemde:

Bebek de anne de evden dışarı çıkarılmaz (K.K.2, K.K.3, K.K.4).

Annenin beslenmesine dikkat edilir (K.K.1).

Annenin sütünün artması için sıvı gıdalar, tatlılar, meyveler yedirilir (K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.7, K.K.8).

Bebek yatırılırken beşiğine sarılık olmasın diye sarı dane (tülbent) bağlanır (K.K.7).

Evlenirken olgun olsun, ağır davransın diye uyurken yüzüne kız bebekse yağlık, erkek bebekse peşkir örtülür (K.K.8).

Okuma bilen büyükler Cuma geceleri bebeğin başucunda Kur'an okurlar (K.K.5).

Lohusa ziyaretine, bebek görmeye gelenlere lohusa şerbeti ikram edilir (K.K.10, K.K.12).

Ziyarete gelenler bebeğin cinsiyetine göre giysiler getirilir (K.K.4, K.K.5).

Aileye yakınlığa göre giysi, para, altın gibi hediyeler getirilir (K.K.7, K.K.8).

Bebek görmeye gelenler annenin sütü artsın diye şerbetler, hoşafılar, kompostolar getirir (K.K.15).

Bebek görmeye gelenlere lokum, bisküvi ikram edilir (K.K.12).

Lohusa kadına el öptürülmez (K.K.21).

Bebek ensesinden öpülürse kakışkan, inatçı olur (K.K.21).

2.1.3.4. Ad Verme Uygulamaları ve İnanmaları

Türk milli kültürü içinde çok önemli bir yere sahip olan ad verme, Altıntaş'ta da önemsenen, gerek dini, gerekse kültürel altyapısı içinde uygulanan bir aşamadır. Hz. Peygamber'in bebeğe yedi günlük iken adını vermesi, saçını ve akika kurbanını kesmesinden hareketle ilk yedi gün içinde ad verme uygulamasının yapılması beklenir.

Bunun yanında yörede, ad vermenin geciktirilmemesine, bebeğin doğumunu takip eden ilk üç gün içinde adın verilmesine dikkat edilir. Zira ad vermenin geciktirilmesiyle bebeğin kakışkan (inatçı) olacağına inanılır (K.K.11).

Bebeğe verilecek ad için genellikle dede-ninesinin adlarının yeğlenmesinin yanında, din büyüklerinin, tarihi şahsiyetlerin adları olabileceği gibi; bebeğin doğduğu tarihle, coğrafik-jeolojik-astronomik durumlarla, doğa olaylarıyla, bazı hayvanlarla ilgili adlar da tercih edilebilir. Bu doğrultuda yörede Türk ad koyma biçimlerinin hemen hepsiyle ilgili örneklerle karşılaşılabilir.

Ad verme işini genellikle dedeler, imam ya da dini bilgisine güvenilen örnek karakterli büyükler üstlenmektedir. Ad verecek kişi abdest alır, bebeği kucığına alarak kibleye döner. Bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okur. Ardından konulacak adı üçer kez her iki kulağına da okur. Ayrıca kimsenin bilmediği, kendi düşündüğü bir adı da kimse duymayacak şekilde bebeğin kulağına fısıldar. Buna “*ahretlik isim*” denir. Mahşer gününde bebeğin, herkesçe bilinen ilk adının yanında bu ad ile de çağırılacağına inanılır.

Ad konulduktan sonra şayet ninenin/dedenin adı konulduysa nine/dede hemen torununa bir altın takar. Ardından ad koyan kişi iki rekat namaz kılar. Adı koyan kişiye çorap, namaz takkesi, tespih, seccade, havlu, mendil gibi hediyeler verilir. Ardından aile bireyleriyle birlikte yemek yenir. Hazırlanan ikramlar tüketilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.1.3.5. Göbek Bağının Düşmesi ile İlgili Uygulama ve İnanmalar

Doğumdan bir hafta on gün sonra göbek bağı kuruyarak düşer ve bebeğin göbek kordonuyla artık hiçbir bağlantısı kalmaz. Düşen parçanın bebeğin gelişimi üzerindeki etkisiyle ilgili şu uygulama-inanmalar geliştirilmiştir:

Doğan bebek kız ise evine bağlı olsun diye göbeği eve, duvar özlerine gömülür, saklanır (K.K.7, K.K.8).

Doğan bebek erkek ise, hayvanlara baksın, mal sahibi olsun diye, ahıra gömülür (K.K.7, K.K.8).

Erkek bebek evinin direği olsun diye, göbek bağı kerpiç evlerde, ev direğinin dibine gömülür (K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8).

Okusun, dini bütün olsun diye cami bahçesine gömülür (K.K.12, K.K.15).

Bunun yanında günümüzde okulların, liselerin, üniversitelerin de bahçelerine göbek kordonu gömülür (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.1.3.6. Kırk Basması- Al Basması Uygulamaları ve İnanmaları

Lohusalık süresinin bebek ve anne için en korunmasız dönemlerden biri olması nedeniyle bu kırk günlük süre içinde görülecek her türlü hastalık, olumsuzluk, anormal durum kırk basması olarak adlandırılmaktadır. İki lohusa kadın, iki kırklı bebek karşılaştığında ya da annenin küllük yerlerde, subaşlarında dolaştığında kırk basacağına, bebeğin ya da annenin hasta olacağına inanılır (K.K.3, K.K.4). Bu bakımdan;

Anne de bebek de dışarı çıkarılmaz (K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.7, K.K.8).

Annenin ve üzerinde nazar boncuğu, cevşen, muska bulundurulur (K.K.5).

Bebeğin yastığının altına küçük Kur'an konur (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

Şayet iki lohusa kadın karşılaşırsa, karşılıklı ilik, düğme, boncuk değiştirilir (K.K.5, K.K.7, K.K.8).

Kırklı bebeğin bezleri geceleyin dışarıda bırakılmaz (K.K.3).

Bebeğin yattığı oda her gün havalandırılır (K.K.7, K.K.8).

Kırk basması inancının yanında Al Basması denen ve köken olarak eski Türk inancındaki Albıs'a kadar uzanan bir kötücül inancı da yörede doğum inanmaları içinde saptanabilecek noktalardandır.

Al Karısı, Al Anası, Al Kızı gibi isimlerle de anılan Al Basması lohusa kadınlara ve bebeklere musallat olduğuna inanılan bir yaratıktır. Anne ya da bebek yalnız bırakıldığında; anne fırına, çamaşırılığa, düğüne, tuvalete gittiğinde al basacağına inanılır (K.K.3).

Al karısı rüyasına girerek anneyi korkutur. Annenin göğsüne oturan al karısı onu o kadar zorlar ki anne zor nefes alır, bağırıp yardım isteyemez, sesini kimseye duyuramaz ve büyük sıkıntı içine girer (K.K.3, K.K.4, K.K.5).

Bu yaratıktan kurtulmak için;

Ona iğne, çuvaldız batırılmalıdır. Bu yüzden lohusa kadına ve bebeğin giysisine çatal iğne tutturulur. Yataklarının üst başına iğne sokulur. (K.K.3)

Beşiğin altına el süpürgesi konur (K.K.4, K.K.5).

Kapının arkasına sarımsak asılır (K.K.7).

Annenin ve bebeğin başucuna Kur'an asılır (K.K.7, K.K.8).

Anne devamlı içinden ezan, Kelime-i Tevhid, Ayet'el Kürsi, Felak, Nas okur (K.K.3).

Anne kırmızı toka, saç bandı, dane takar (K.K.4, K.K.5).

Bebek de anne de hocaya okutulur (K.K.3).

2.1.3.7. Kırklama-Kırk Uçurma Uygulamaları ve İnanmaları

Bütün Türk topluluklarında; doğum sonrası lohusalık döneminde, hem annenin hem de çocuğun geçireceği ilk kırk gün çok önemlidir. Dolayısıyla annenin ve çocuğun çeşitli tehlikelere maruz kalabileceğine inanılan ve ona göre tedbirler alınan bu kırk günlük sürenin bitiminde "kırklama" adı verilen bir tören yapılmaktadır.(Kuşdemir, 2004: 94)

Kırlama, geride bırakılan zor sürecin ardından arınarak tehlikeleri uzaklaştırma anlamına gelmektedir. Altıntaş'ta kırlama uygulaması iki etapta yapılır. İlk etap doğumdan sonraki yirminci günde yapılan *yarı kırk* 'tır. Bu, bebeğin ve annenin banyo yapması şeklinde geride bırakılır. Asıl kırlama ikinci yirminci günün sonunda yapılan törensel uygulamalardır.

Kırkinci güne girildiğinde ev içinde çeşitli hazırlıklar yapılır. İkramlar, yemekler hazırlanır, şerbet kaynatılır. Yakın akraba ve komşu bayanları eve çağırılır. Anne ağır elbiselerini giyer. Bebeğin kırklanmasına başlanır, uygulama şu şekilde yapılır:

“Nineler ve gelen konuklarla birlikte kırk tas su bir kovaya boşaltılır. İçine kırk küçük taş, bir iki altın-gümüş yüzük, bilezik, kırkkilit otu gibi, çeşitli kokulu çiçekler ve otlar atılır, karıştırılır. Bir bakıma maya olan bu su, üzerine katılan ılık su ile üretilerek üçe bölünür. Gelen misafirlerin dualarıyla birlikte bebek yıkanır ve terlemesin, teni güzel koksun diye tuzlanarak giydirilir. Kırlama boyunca bebek ve annesi görüştürülmez. Anne bölünen su ile banyo yaptıktan sonra odaya girer ve bebek kucağına verilir. Emzirmenin ardından, bebek kucaktan kucağa sevilir. Daha sonra hazırlanan ikramlar yenir.

Geriye kalan suyla da daha sonra (tabi bu akşam misafirler gittikten sonra olur) en son baba yıkanır. Bunun neticesinde annenin babanın üzerinden kırkın gideceğine, zira kırk gün boyunca annenin, babanın ve bebeğin mezarının açık olacağına inanılır.

Kırlamanın bir diğer boyutu da kırk uçurma olarak adlandırılır. Yıkanmanın ardından kırk günlük sıkıntılı süreci hiç dışarı çıkmadan geride bırakan ve lohusalıktan çıkan anne ve bebeği, kendilerini ziyarete gelenlere iade-i ziyarette bulunmaya başlarlar. Bu ziyaretlerde önce yakın akrabadan başlanır.

Evine gidilen ev sahibi gelen bebeğe bir çıkın hazırlar. Bu çıkının içine, yeni doğan bebek yumuşak huylu olsun diye biraz pamuk; işi-gücü yerinde olsun diye bozuk para; nesepli olsun, soyu yürüsün diye yumurta; bereketli olsun diye bir parça ekmek koyarak kapıdan çıkarken annesine verilir (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.4, K.K.5, K.K.6, K.K.7, K.K.8, K.K.10, K.K.12, K.K.15, K.K.16).

2.1.3.8. Diş Çıkarma Uygulamaları ve İnanmaları

Genel olarak altıncı aydan itibaren bebeğin dişlerinin çıkmaya başladığı düşünülmektedir. Anadolu kırsalının hemen her yerinde bebeğin büyümesi, bir bakıma bebeklikten ilk çocukluğa geçmesi olarak algılanan diş çıkarma bu yönüyle mutluluk verici bir durum olması nedeniyle çeşitli törensel uygulamalarla kutlanmaktadır. İlçemiz Altıntaş'ta da diş çıkarma uygulamaları-inanmaları şu şekilde cereyan etmektedir:

Bebeğin damakları sertleşsin, diş ağrısı dinsin, dişleri çabuk patlasın diye eline çiğ pırasa verilerek kemirtilir (K.K.8).

Bebeğin diş çıkardığını ilk gören bebeği giydiren. İç çamaşırı alır (K.K.7, K.K.8).

Dişin çıktığını ilk gören altın takar (K.K.7).

Babanne, torununun dişleri buğday tanesi gibi bir boy ve düzgün olsun diye bulgur kaynatır, eşe dosta akrabalara dağıtır, gönderir (K.K.8).

İade olarak bulgur dağıtılanlar, bebek kızsaa, eli bereketli olsun, güzel yemek yapsın, hamarat olsun diye, küçük sahan, kaşık, el süpürgesi, makas; oğlansa evine baksın, elinden iş gelsin diye çekiç, keser, çivi, tamir anahtarı gibi hediyeler verir. Evlenince bunlar çocukların çeyizine konur (K.K.7).

2.1.3.9. Sütten Kesme İle İlgili Uygulamalar ve İnanmalar

Yörede eskiden beri bebeklerin emzirilmesine, anne sütü almasına dikkat edilmektedir. Bu doğrultuda annenin sütü yettiği müddetçe uzunca bir süre bebekler emzirilmeye devam edilir. Bebeğin anne sütünü ne kadar çok alırsa o kadar güzel gelişeceğine inanılır. Dolayısıyla sütten kesme için en uygun yaş kız bebekler için bir buçuk, erkek bebekler için iki buçuk yaş olarak düşünülür. Üç, üç buçuk yaşına kadar emzirilen erkek bebeklere de rastlamak mümkündür. Hatta, bir kaynak kişimizin belirttiği gibi erkek bebek, “otur ana, emceñ diyesiye” kadar emzirilir (K.K.12).

Erkek bebeklerin kız bebeklere oranla daha uzun süre emzirilmesinin nedeni olarak, evin reisi olacaklarından, askere gideceklerinden kuvvetli olmalarının istenmesi gösterilmektedir. Yaygın düşünceye göre de kız bebeklerin bir buçuk yaşından sonra

emdikleri sütün haram olacağına inanılır (K.K.10, K.K.16).

Sütten kesme zamanı geldiğinde;

Anne, bebek korksun da bir daha emmek istemesin diye göğsüne toprak, katran sürer (K.K.7).

Ağzı yansın da emmesin diye anne göğsüne acı biber sürer (K.K.7, K.K.8).

Bebeği korkutarak memeden uzaklaştırmak için göğse karakeçi yünü yapıştırılır (K.K.15).

Bebeğe yalancı meme emdirilir (K.K.16).

Bebek annesini unutsun diye bir hafta on gün babaannesiyile yatar (K.K.8).

Annenin sütü kesilsin diye göğüsleri çarşafıla bağlanıp sıkıca sarılır (K.K.8).

Anneye süt yapmayacak, sütünü kesecek erik, limon gibi ekşi meyveler yedirilerek git gide sütü azaltılır (K.K.8).

2.2. SÜNNET

Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek, 2000: 170).

Sünnet işlemi, İslam ve Yahudi dinlerinin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır. Kökeni sorunu üzerinde ayrı ayrı görüşler vardır. Kimi bilginler bunda, “cinsi birleşmeyi” ve dolayısıyla “döl türemesini” kolaylaştırdığı için, bir “bereket töresi” anlamını bulurlar. Sünnet törenleri sırasında, evlenme töreleriyle benzerlik gösteren, bereket sağlama amacıyla girişildiği kanısını veren birtakım işlemlerin bulunması bu görüşü destekleyecek niteliktedir. Müslüman-Türk geleneklerinde sünnet törelerinin en belirgin yönü, çocuğun bir törenle İslam topluluğuna katılmasını tanıtlamasıdır. Nitekim, kendi dinini bırakıp Müslüman olan kişinin sünnet edilmesini ilk şart, bir çeşit yasa sayma inancı da işlemin bu anlamını belirtir (Boratav, 1984: 159).

Sünnet olacak çocuğun yaşı hakkında Türkiye'nin her yanında geçerli bir kural yoktur. Bu yaştan belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynamaktadır. Ailenin durumu, ekonomik etkinliği, kimi vesileler bu etmenlerin başında gelmektedir. Ancak çocuğun en geç 14-15 yaşına varmadan sünnet edilmesine de özen gösterilir. Çocuklar 4-5 yaşından başlayarak 14-15 yaşına kadar geçen süre içerisinde sünnet edilebilirler. Sünnet zamanı ve mevsimi olarak en çok ilkbahar, yaz, sonbahar mevsimleri seçilir. Çocukların okul durumları, yaranın iyileşme süresi, tarımla, çiftlikle ve bahçecilikle uğraşanların ürünü kaldırma işleri bu üç mevsimden birinin seçilmesinde rol oynamaktadır. Ama sünnet için en çok son yaz yeğlenmektedir (Örnek, 2000: 174).

Altıntaş ilçesinde de yukarıda aktarılanlarla paralel olarak en uygun sünnet yaşının 7-8 yaş civarı olduğu genellikle kabul edilen bir görüştür. İslami gelenekte bulûğa hazırlanış olarak düşünülen bu dönemde yapılan sünnet merasimiyle erkek evladın hem ilk gençliğe hazırlanışının kolaylaşacağı hem de sıhhat yönünden daha da gelişkin olacağı öngörülür.

Okulların yaz tatiline girmesi ve harman sonuna mukabil temmuz-ağustos-eylül aylarında hafta sonları (Cuma, Cumartesi, Pazar günleri) sünnet yapılması için genellikle tercih edilen zaman dilimleridir. Düğün tarihinin aile ve yakınlar arasında kesinleştirilmesinin ardından hazırlıklara başlanarak sünnet süreci şu şekilde gerçekleştirilir:

Düğüne on beş gün kala davetiyeler bastırılır (K.K.9).

Yakınlara gömlek, uzak akrabalara havlu, daha uzaklara sadece davetiye verilerek düğüne okunur. Bunun yanında köyde bu işi yapan bir bayan (dürücü) eline bir sepet şeker ya da yağlık denilen küçük mendillerden alarak kapı kapı dolaşır ve “Falanca gün, falancaların düğünü var, gelin buyurun” diyerek insanları düğüne davet eder. Buna dürü/okuntu denir (K.K.9,K.K.13,K.K.14).

Bazı köylerde düğüne çağırılır. Düğünden sonra gelenlere dürüsü verilir (K.K.14)

Cuma sabahı aşçı gelerek yemekleri yapmaya başlar. Genellikle bir çorba, bir et yemeği, nohut, kuru fasulye, pilav ve mevsimine göre salata, meyve, helva-tatlı hazırlanır (K.K.7, K.K.8, K.K.9,K.K.14).

Düğün yemeklerinde kırmızı et kullanılması zenginliği ifade eder (K.K.20).

Cuma günü kadınlar toplanarak sünnet yatağını hazırlarlar. Günümüzde hazır süsler kullanılırken, eskiden danelerden (tülbent), boncuklardan yapılan süsler kullanılmaktaydı (K.K.7, K.K.8, K.K.16).

Sünnet yatağı kadınlar arasında eğlenilerek, çeşitli hamur işleri ve çerezler yenerek hazırlanır (K.K.8, K.K.16).

Cumartesi öğlen saz ekibi gelir. Sazlar kurularak eğlence başlatılır. Erkekler evin önünde, dışarıda oynar, eğlenirler (K.K.7, K.K.18).

Kadınlar için de evin bahçesinde, teyp kurulur (K.K.9, K.K.16).

Sünnet çocuğunun iyi geçindiği bir arkadaşı, yaşıtı sağdıç olur. Sünnet çocuğunun yanında bulunur. Sünnet çocuğunun bir anlamda kardeşi gibi görev yapar (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17).

Erkekler aileye ait köy odasında, kadınlar da sünnet evinde yemek yerler. Her gelen kişiye sofraya açılır. Ancak zamanla bu her gelene sofraya açma anlayışı bırakılmaya, herkese tabldot usulü yemek verilmeye başlanmıştır (K.K.14)

Düğüne gelen erkekler düğün ailesinin odasına bir paket çay, bir paket şeker getirirler (K.K.17).

Yemeğin ardından eğlenceler başlar (K.K.9).

Erkekler ve kadınlar ayrı ayrı oynarlar. Erkek eğlencesinde gelenlere sigara, çay, meşrubat ikram edilir (K.K.9, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.20).

Cumartesi yatsı namazından sonra sünnet çocuğu ve sağdıç ortaya çıkarılır. Sünnet çocuğunun yengeleri tarafından ikisine de kına yakılır. Kınanın ardından takı takılır (K.K.16).

Takılar verilen dürüye-okuntuya göre takılır. Gömlek verildiyse altın, büyük banknot, havlu ve davetiye verildiyse daha az takılır. Bu anlamda okuntu ile verilen gömlek-havlu vd. bir çeşit yakınlık ifadesidir (K.K.9, K.K.13, K.K.14).

Sünnet çocuğuna ne kadar takı takılırsa biraz daha azı sağdıca da takılır (Sözel gelişimi sünnet çocuğuna 50 TL takılırsa, sağdıca 20 TL- 10 TL takılır.) (K.K.9).

Kınanın ve takının ardından eğlenilir (K.K.16).

Pazar sabahı saat on sularında sazlar tekrar kurularak eğlence başlatılır (K.K.9, K.K.14, K.K.19, K.K.20).

Öğlen ezanından önce mevlit okunur. Mevlidin ardından öğle namazı kılınır (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.14, K.K.16).

Namazdan sonra yemek yenir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.14, K.K.16).

Yemeğin ardından sünnet çocuğu süslenen sünnet arabasına bindirilerek konvoy oluşturulur. Sünnet arabası kirvenin arabasıdır. Kirve sünnette çocuğu tutacak, düğün sahibine destek olacak düğünün bir bakıma yardımcısı olacak yakın kişidir (K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.14, K.K.17).

Konvoya katılan tüm araçların aynalarına, havlu, önlük, dane bağlanır (K.K.7, K.K.8, K.K.9).

Oluşturulan konvoyla bir müddet gezildikten sonra aile odasının önüne gelinir. Odanın önünde çocuk arabadan inmez. Dedelerinden, ninelerinden, anne ve babasından bir şeyler ister. Bu istek bilgisayar, bisiklet, oyuncak vs. olabileceği gibi bazen ev, tarla, traktör, otomobil gibi büyük istekler de istenebilir. Büyükler bu isteklere mecburen evet derler (K.K.9, K.K.14).

İsteklerin kabulünün ardından tekbirlerle arabadan inen sünnet çocuğu kirvenin kucağında odaya girer. Ve yine dua ve tekbirlerle odada sünnet işlemi yapılır (K.K.9, K.K.14).

Sünnet eskiden berberler tarafından yapılırken günümüzde sağlık personeline yapılmaktadır (K.K.9, K.K.11, K.K.17).

Sünnetçiye havlu ya da seccade açılır. Gelenler açılan bu havlunun-seccadenin üzerine para koyarak sünnetçiye bahşışlendirir (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17).

Sünnet çocuğundan kesilen parça tıpkı göbek bağının gömüldüğü gibi aynı mantıkla gömülür (K.K.14).

Kirveye bazı köylerde tavuk, horoz, kaz hediye edilir (K.K.9, K.K.14).

Sünnet işi bitince yatağına yatırılan çocuğa ve ailesine geçmiş olsun denir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.14, K.K.17, K.K.19).

Gelenler babasına/dedelerine “Allah damatlığını da göstereyim” derler (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.20).

Eş dosttan gelenler sünnet şapkasının içine para atarlar. Aileyi mübareklerle (K.K.7, K.K.8).

Kimi köylerde yatağın üstüne elma asılır ve gelenler buraya para saplarlar (K.K.14).

Akşama kadar gelenlere yemek verilmeye devam edilir (K.K.9).

2.3. ASKERLİK

Asker millet olarak anılan Türk milletinin fertleri için kutsal bir vatani görev olan askerlik, her Türk erkeğinin hayatında önemli bir yer işgal eden bir geçiş dönemi unsuru olarak düşünülmektedir. Anadolu’nun hemen her yerinde gelenekselleşmiş asker uğurlama-karşılama uygulamaları toplumun bu göreve ne denli önem verdiğinin açık bir göstergesidir. Bu yönüyle askerlik toplumsal bakış açısı içinde erkeğin adam olma vasfını kazandığı dönem olarak karşımıza çıkmakta ve kendine bağlı uygulamalar içinde önemsenmektedir.

Altıntaş İlçesinde de askerlik bu doğrultuda düşünülmekte ve askerlik çağı gelen gençler el üstünde tutularak askere uğurlanmaktadır.

Aynı yaş grubunda olan ve askere gidecekleri kesinleşen gençler birbirlerine tertip diye hitap ederler (K.K.9, K.K.11).

Askerlik kâğıtlarını aldıktan sonra artık birer hazır asker olan bu tertipler askere gidene kadar beraber gezerler (K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.17).

Asker adayı gençler yakınlarının, akrabalarının evlerinin kapılarına, duvarlarına gidecekleri yeri, dağıtım tertip numaralarını boyalarla yazarak bir bakıma kendilerini hatırlatırlar. Sözgelisi, “Gideceğim vatan için, döneceğim sizler için./Foça Komando 88/3./Aramayın gözler, o şimdi asker./88/3 tertip.” gibi yazılara köylerde her tertip döneminde rastlamak mümkündür.

Askere gidecek gençlerin yakın akrabaları, asker ailesine bohça götürürler. Bu bohçanın içinde tavuk, kaz, çerez, iç çamaşırı, çorap vs. olur (K.K.7).

Yakın akrabaları, komşuları hazırlıklar yaparak tertiplere yemek verirler (K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.17, K.K.18, K.K.20).

Tertipler yakın köylere giderek o köylerdeki tertipleriyle tanışır (K.K.14).

Askere gitmeden bir hafta on gün önce tertipler bir araya gelerek aralarında para toplarlar, saz ekibi tutarak eğlence düzenlerler (K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.17, K.K.18, K.K.20).

Bu eğlencenin yanında mevlit de okutulabilir (K.K.14).

Gidecekleri gün öğlen namazından sonra meydanda toplanılarak tüm köyle vedalaşılır (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.14).

İmam asker adaylarının, birliklerine salimen varmaları, askerlik hizmetlerini kazasız belasız yaparak evlerine dönmeleri için tüm katılanların huzurunda asker duası yapar (K.K.14).

Tertipler büyükleri ile vedalaşır (K.K.14, K.K.18, K.K.19).

İsteyenler, gençlerin ceplerine harçlık koyarlar (K.K.9, K.K.11, K.K.14).

Akrabaları, askerin evine gider. “Allah kavuştursun, sağlığını gelsin” dileklerini asker ailesine sunarlar (K.K.11, K.K.14).

2.4. EVLİLİK

Kadın ve erkek bireyler için yaşamın en önemli basamağı olan evlilik, doğum ve ölüm arasında yer alan ve her iki cinsin de toplumsal rollerini almalarına vesile olan bir dönemdir. Yaş, maddi kazanç, askerlik vb. gibi çeşitli aşamaları geride bırakmış gençler aile kurumunun üyesi olabilmek için evlilik süreci içine girerler.

İnsan soyunun devamı, milletlerin bekası için insanların evlenerek bir aile oluşturması zorunludur. Aile müessesesi toplumun temelini oluşturur. Ailenin temelleri ne kadar sağlam atılırsa, toplumun yapısı o kadar sağlam olur. Hiç şüphe yok ki bu da evliliğin ne kadar sağlam temellerle atılmış olduğuna bağlıdır (Gönen, 2006: 62).

Geride bırakılan evlilik süreci ile kadın ve erkeğe annelik-babalık görevlerinin toplumun öngördüğü şekilde verilerek, aile kurumunun toplumsal normlara uygun, meşru biçimde kurulması sağlanır. Bu bağlamda evlilik uygulamaları, yukarıda da

belirtildiği gibi aile kurumunun kurulması için başat koşuldur.

Evlilik dönemi, değişen sosyal şartlar içerisinde her ne kadar eski işlerliğini kaybetmeye başladıysa da, araştırma sahasında da hemen tüm Anadolu kırsalında olduğu gibi önemsenmekte ve kendi içerisinde çeşitli uygulamalar-inanmalar zinciri oluşturarak varlığını canlı tutabilmektedir.

2.4.1. Evlilik Türleri

Evlilik türleri toplumdan topluma değişmekle beraber sosyolojik anlamda, eş sayısı, eşin seçildiği grup ve eşlerin oturdukları yere göre sınıflandırılmaktadır. Buna göre araştırma sahasında en geniş şekliyle rastlanan evlilik türü tek eşliliiktir. Çok az da olsa üzerine kuma getirilerek polyjinik evliliğe (bir erkeğin birden fazla bayanla evlenmesi) de rastlanmıştır.

Evlenen çiftin evlilikten sonra oturdukları yere göre yapılacak bir değerlendirmede ise, kırsalda genellikle erkeğin ailesinin yanında oturma anlamına gelen patrilokal evlenmeye sıklıkla rastlanmaktadır. Bunun yanında Anadolu’da iç güveyi denen, gelinin ailesinin yanına evlenmeye de (matrilokal) hemen her köyde bir iki örnekle tesadüf edilebilir. Bu iki tür dışında özellikle ilçe merkezinde, değişen sosyoekonomik ve kültürel şartlar doğrultusunda, çiftlerin her iki aileden de uzakta yeni bir ev açması anlamına gelen neolokal evliliğin tercih edildiği görülmektedir.

Ailelerin evliliğe izin vermediği durumlarda da “kız kaçırma” şeklinde evlilikler görülebilmektedir. Çeşitli sebeplerle evlenmelerine müsaade edilmeyen çiftler, anlaşarak kaçarlar ve bir yakınlarının yanına sığınır. Bir müddet bu şekilde ailelerden ayrı kalmalarının ardından araya girenlerin görüşmeleri ile gençlerin aileleri ikna edilir, barıştırılır, kız isteme-verme uygulamalarının neticesinde normal seyri ile evlilik süreci gerçekleştirilir.

Sahada bunların dışında, berdel, değişik, beşik kертmesi gibi evlenme türleri örnekleri bulunmamaktadır (K.K.13, K.K.16, K.K.22, K.K.30).

2.4.2. Evlilik Yaşı

Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi ve karşı cinsle ilgilenmesiyle evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa, aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve iş sahibi olması, evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir (Örnek, 2000: 190).

Bu doğrultuda araştırma sahasında evlilik yaşı ile ilgili uygulama ve inanmalar şunlardır:

Evlilik yaşı erkek ve kızlarda değişmektedir (K.K.37, K.K.16).

Eskiden kızlar okuldan çıkınca evlendirilirdi (K.K.7, K.K.8, K.K.29, K.K.30).

Kız 15-16 yaşına girdiğinde evlendirilir (K.K.10, K.K.27, K.K.29, K.K.31).

Kızlarda 20 sinden sonra evlenemeyenlere evde kalmış denir (K.K.28).

18 yaşından sonra kız da erkek de evlendirilir (K.K.36, K.K.49, K.K.52).

Erkeğin evlenmesi için askerliğini yapması gerekir (K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.20).

Erkek iş sahibi olmadan evlendirilmez (K.K.7, K.K.8, K.K.21, K.K.23).

Yukarıdaki tespitlerden de anlaşılacağı üzere evlilik yaşı ile ilgili görüşlerin geçmişten günümüze değişikliğe uğradığını görülmektedir. Süreç içerisindeki ekonomik, sosyal, kültürel değişme ve gelişmeler evlilik yaşı ile ilgili ön koşulların da değişmesine yol açmış, önceleri daha erken yaşlarda evlenmeler görülürken sözgeleş okul, iş, askerlik, ekonomik özgürlüğe sahip olma gibi etkenler bu yaşı toplum nezdinde daha da ileriye alınmasını sağlamıştır.

2.4.3. Eş Adayının Seçimi

Evlilik tüm kültürlerde olduğu gibi Türk milli kültürü içerisinde en önemli geçiş dönemlerinden biri sayılmaktadır. Aile kurumunun oluşturulmasında ilk basamak evliliğin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilip idame edilmesidir. Bunun için de evlenecek her iki insanın birbirlerine uyumlu olmaları, birbirleri ile iyi anlaşabilmeleri gerekmektedir. Bu düşünce çerçevesinde yörede eş adaylarının seçiminde şu ölçütler

takip edilmektedir:

Evlilik sadece kızla erkeğin arasında olmaz, aileler de bir bakıma evlenirler (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

Her iki ailenin geleneği göreneği birbirine uymalıdır (K.K.20, K.K.24, K.K.28, K.K.29).

Gelin ya da damat tanıdık çevreden olmalıdır (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.14, K.K.21).

Eskiden erkeğin evleneceği kızı ailesi belirlerken artık bu geride bırakılmıştır (K.K.15).

Eskiden mallar, araziler yabana gitmesin diye akrabadan kız alınır, kız verilirdi (K.K.25, K.K.43).

Kan uyuşmazlığı olur, çocukları sakat doğar diye artık akrabadan evlendirilmiyor (K.K.15).

Günümüzde gençlerin anlaşmaları önemlidir (K.K.25, K.K.26, K.K.38, K.K.47).

Eş adaylarının uyumlu yaşamalarına yönelik olarak aranan bu özelliklerin yanında bireysel anlamda gelin ve damatta aranan özellikler de şunlardır:

a. Geline aranan özellikler:

Güzel olmalı

Hamarat olmalı

Temiz, titiz olmalı

İyi huylu olmalı

Ahlaklı olmalı

Saygılı olmalı

Terbiyeli olmalı

Namazında niyazında, inançlı olmalı

Kaynanasına, kaynatasına iyi bakmalı

Ailesi toplumda kabul gören bir aile olmalı

Mesleği olmalı (Bu düşünce günümüzde daha çok geçerlik kazanmıştır)
(K.K.7, K.K.8, K.K.10, K.K.11, K.K.13, K.K.16, K.K.19, K.K.20, K.K.21).

b. Damatta aranan özellikler:

Askerliğini yapmış olmalı

Meslek sahibi olmalı

Efendi olmalı

Saygılı olmalı

Dürüst olmalı

Çalışkan olmalı

Evine bakmalı

Ahlaklı olmalı

Uzun boylu, yakışıklı olmalı

İçkisi, kumarı, gayrimeşru yaşantısı olmamalı

Ailesi toplumda kabul gören bir aile olmalı (K.K.7, K.K.8, K.K.10, K.K.11, K.K.13, K.K.16, K.K.19, K.K.20, K.K.21).

2.4.4. Evlenme İsteğinin Belli Edilmesi

Evlenme isteğindeki genç, düğünde, dernekte gördüğü, yahut daha önceden anlaştığı, isteştiği kıza bu isteğini çeşitli araçlarla, ya da gizli görüşmelerle aktardıktan ve karşı taraftan da onay aldıktan sonra durumu aile içindeki yakınlığına ya da iletişim düzeyine göre annesine, ablasına, yengesine, halasına, teyzesine aktarır. Doğrudan babaya durumu anlatma pek denenmez, saygısızlık olarak atfedilir. Babaya genellikle anneler tarafından haber verilir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.15, K.K.28, K.K.36).

Günümüzde uygulanmamasına rağmen eskiden evlenecek delikanlının babasının ayakkabılarını çivilemesine, pilava kaşık saplamasına da rastlanırmış (K.K.7, K.K.8).

Kızların evlenmeyi istediklerini ya da evlenecekleri erkeği söylemelerine kesinlikle izin verilmemektedir. Aksi halde davranıldığında ayıp sayılacağından kızlar evlilik konusunda konuşmamaktadırlar (K.K.15).

2.4.5. D n r Gitme/Kız İsteme/Yağlık Alma

Damadın evlenme isteğinin aile içinde bilinmesinin ardından gelin adayı belli ise onun ailesine, belli değilse evin büyüklerinin beğendiği, gözlerinin tuttuğu, belirledikleri kızın ailesine her iki aileyi de tanıyan, bilen, sözü dinlenen bir kadın aracı gider. Aracı, kız evine yaptığı ziyaretlerle, “filancanın oğlu sizin kızı beğenmiş, evlenmek istiyormuş, isterseniz d n rc l ğ  geleceklermiş” kabilinden sözlerle iki aileyi birbirine yaklaştıran ve kız evinin durumdan haberdar olmasını sağlayan kişidir. Bu ziyaretler ilk defada cevaplanmaz. Birkaç defadan sonra kızın anne babası, büyükleri uygun görürlerse d n rc l ğ  gidilir.

Genellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşamlarda, ya da pazar akşamlarında d n rc l k için kız evinden gün istenir. D n rc l ğ  damadın anne/babası, varsa dede/ninesi ve itibarlı, sözü dinlenen aile büyükleri ile gidilir. Damat tanıdık ise, bilinen bir genç ise d n rc l ğ  gelmez. Fakat gelin ve damat ilk defa g r şeceklerse, uzak yerlerdense, damat da istemeye gelebilir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.20).

İlk gidişte hediye olarak, çay- eker götürülür. Y re kırsalında d n rc l k için  i ek, çikolata götürülmesine pek rastlanmaz. En muteber d n rc l k hediyesi çay ve  ekerdir (K.K.9).

Aileler arasındaki sohbetin ardından ailenin en büyüğü ya da her iki aile tarafından sevilen itibarlı erkek tarafından kız istemeye geçilir. “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile kızıınızı oğlumuza istiyoruz” sözlerinin ardından, şayet kız verilecekse kızın babası/dedesı “kısmetse olur, biraz düşünelim” gibi bir yuvarlak cümle ile durumu daha sonraki istemeye tehir eder.

Fakat kız verilmeyecekse yumuşak ifadelerle “kızımız küçük, daha okuyor, biz daha evlendirmeyi d   nm yoruz” şeklinde bir bahane ile isteme hemen noktalandırılır. Damadın ailesi evden ayrılırırken getirdikleri hediyeler geri verilir.

Bu ilk gidişte hemen her yerde olduğu gibi sahada da kız hemen verilmez. Dolayısıyla kız evinin müsait olduğu bir zamanda isteme ziyareti tekrar edilir. Bu defa kızın verilmesi gündemde olduğundan her evde daha önceden hazırlanan, içinde iç çamaşırı, çorap, havlu, tespih, namaz takkesi, mendil vs. olan bir bohça damadın annesine verilir. Yağlık adı verilen bu bohça ile kızın verildiği kesin karara bağlanmış demektir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.15, K.K.50, K.K.51).

2.4.6. Yağlık Götürme

Kız istendiğinde, damada verilen yağlığın iadesi olarak damat tarafı da bir hafta on gün sonra içinde gelin için giysi, iç çamaşırı, dane vd. olan yağlık bohçasını hazırlayarak aile büyükleri ile birlikte kız evine götürürler. Burada yeme içmenin ardından yağlık geline verilir. Oğlan tarafının büyükleri yağlığa para takarlar (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.15).

Geline de yağlığın verilmesi artık iki gencin sözlenmesinin eşe dosta, konu komşuya ilan edilmesi anlamına gelmektedir.

2.4.7. Nişan/Nişanlılık Dönemi

Yörede nişanlılık dönemine girilince artık uygulamaların hemen hepsine “gelin gız” denir. Gerek yağlık götürmede, gerekse daha sonraki ziyaretlerde nişan günü belirlenerek hazırlık yapılır. Nişan kadınlar arasında kutlanan bir eğlence niteliğinde gerçekleştirilir.

Kız evinde sabahtan itibaren temizlik yapılır, nişanda gelenlere ikram edilecek yemekler hazırlanır.

Nişana çağrılan misafirler, gelirken bir takım şalvarlık, bir kutu lokum ya da bisküvi getirirler. Kız evinde bayanlar arasında kim ne getirdiyse dürücüye verilir. O da yüksek sesle kimin ne getirdiğini ilan eder. Ardından geline alınan çeyizler aynı şekilde söylenir. Kadınlar arasında tef eşliğinde sekme oynanır (K.K. 7, K.K.8).

Nişan eğlencesi bittikten iki üç gün ya da bir hafta sonra kız evinin kadınları köy fırınında gözleme yaparlar. Çok sayıda tavuk keserler. Helva basarlar. Gönderilen

bohçalara, gelen hediyelere göre kim ne getirdiyse evlerine ikişer gözleme, pişen tavuktan bir miktar ve helva gönderilir (K.K.7).

Nişanda da tüm düğünde olduğu gibi tüm masrafları oğlan tarafı karşılamaktadır.

İçine girilen nişanlılık süreci bazen iki üç ay sürebileceği gibi, bir yıl hatta daha fazla da sürebilmektedir. Ancak nişanlılık süresi uzadıkça çeşitli sorunlarla karşılaşılacağı düşüncesinden dolayı bu sürenin çok fazla uzatılmaması yeğlenir (K.K.30, K.K.33, K.K.38).

Nişanlılık aşamasında düğün, dernek olursa “gelin kız” kayınvalidesi tarafından giydirilir, kuşandırılır ve düğüne götürülür. Düğün kimin olursa olsun, damat tarafının bayanları, “gelin kız” a para takarlar (K.K.8).

Nişanlılık Ramazan ayına, Kandillere rast gelinirse, her bir kandilde oğlan evi, kız evine içinde çerezlerin, hediyeliklerin, şalvarlıkların bulunduğu heybe-bohça hazırlayıp gitmek zorundadır. Bu yapılmadığı takdirde dedikodu malzemesi yapılır. Yine bayramlarda arifeden bir gün önce kız evi bayramlık hazırlıklarını yaparak oğlan evine gelir. Her türlü çerez, hamur işi, tatlı, helva, börek çöreğin yanında, kayınvalidenin damadı için hazırladığı bohçanın içinde kazak, gömlek, çorap, çamaşır, kaşkol vs. bayramlık hediyeler bulunur. Bu ziyaretin iadesi olarak da arife günü oğlan evi kız evine giderek bu sefer gelin için hazırlanan bayramlık bohçayı verirler.

Bunun yanında damat Kandillerde ve Bayramlarda sağdıçıyla gelin evine el öpmeye gider. Bu ziyaretlerinde damat geline ayna, tarak, çorap, parfüm vd. den oluşan hediyelikler götürür.

Nişanlılık dönemi Nevruz’a denk geliyorsa damadın ailesi sucuk, sabah sütü, çerez, her türlü kahvaltılık malzeme, hediyelikler hazırlayarak kız evine kahvaltıya giderler. Bu Nevruz gezmesine şayet damat evinin akrabaları da geleceklerse onlar da eli boş gitmez, hamursuz, börek, gözleme gibi hamur işleri yapılarak gelin evine nevruz kutlamasına gidilir (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

Sahada nişanlılık o derece ağır bir dönemdir ki özellikle oğlan evi nişanlılığa girildiği andan, düğün sonuna kadar bir anlamda kendisini kız evine teslim etmiş gibidir. Oğlan evi nişanlılık süreci boyunca kız evine her bahane ile sofralar götürmekle,

“gelin kız”a ve ailesine türlü hediyeler almakla mükellef olduğu gibi, kız evinin harman, inşaat gibi işlerinde de yardımcı olmak zorundadır. Aksi takdirde oluşacak dedikodu ortamı içerisinde kız evine söylenecek “sizin dünürler şunu, şunu neden yapmadılar” lafı birçok nişanın atılmasına sebep olabilmektedir (K.K.34).

2.4.8. Düğün Hazırlıkları/Düğün Şehri/Esbab Kesme/Pırtı Kesme

Her iki gencin ailelerinin birbirlerine daha da yaklaştıkları, artık birer dünür oldukları nişanlılık döneminde sıklaşan karşılıklı gidip gelmelerde düğün günü kesinleştirilir. Genellikle sünnet düğünlerinde olduğu gibi harman sonu zamanı olan yaz aylarına denk getiren düğünle ilgili hazırlıklar başlar. Bu hazırlıklarda alınacak her şey aileler arasında konuşulur. Bu konuşmalar yapılırken, özellikle düğün malzemelerinin alınacağı harç ve geline takılacak altın, bilezik vd. takı konularında, özellikle köylerde muhtar, azalar da hazır bulunarak kararlaştırılan malzemeleri tutanak altına alırlar. Damat tarafının tüm alınacaklardan mesul tutulduğu bu anlaşmaya “mehir tapusu” denir. (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.15, K.K.16, K.K.20, K.K.24, K.K.29).

Alınacakların belirlenmesi konusunda anlaşılmasının ardından belirlenen bir günde Kütahya’da alışveriş yapmaya gidilir. Bu alışverişe “*Düğün Şehri*” denir (K.K.8, K.K.15).

Ulaşım imkânlarının yetersiz olduğu dönemlerde düğün şehrinin birkaç gün sürdüğü ifade edilmektedir. Bunun için alışverişe gidenler damat tarafının Kütahya’daki bir tanıdıklarının evinde misafir kalırlar. Bu yüzden gitmeden önce damadın annesi ve diğer büyük kadınlar düğün şehri için kalacakları evde tüketecekleri yiyecekleri gün öncesinden hazırlarlar.

Düğün şehrine, gelinin ve damadın anne/babasının yanında, teyze, yengeleri gibi yakın akraba kadınları giderler. Bunların seçiminde, tecrübeli ve ılımlı olma gibi ölçütler öngörülür. Damat düğün şehrine gitmez.

Düğün şehrinde gelinin giyeceği her türlü giysi tepeden tırnağa alınır. Buna Esbap Kesme/Pırtı Kesme denir. Aynı zamanda geline takılacak takılar, çiftin mobilyaları, beyaz eşyaları, ev gereçleri, düğü için kullanılacak gömlek-havlu gibi malzemeler ile düğün yemeklerinin tüm malzemeleri de hep bu alışverişler esnasında

alınır. Düğün şehrinin tüm masrafı oğlan evine aittir.

Düğün şehrinde tüm alışveriş yapılmasının ardından alınan beyaz eşya, mobilya çiftin düğünden sonra kalacakları eve yerleştirilir. Ya bu evde, ya da damadın baba evinde oğlan evinin kadınları tarafından bir gerdek odası düzenlenir. Güzel bir yatak odası şeklinde düzenlenen bu odanın yatağı hazırlandıktan sonra yeni evliler hemen çoluk çocuğa karışsınlar diye yatağın üzerinde bir bebek yuvarlanır. (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.4.9. Sandık Götürme/Çeyiz Götürme

Düğünün başlamasından yaklaşık bir hafta önce (genelde pazartesi günü akşamı) Oğlan evinden kız evine kayınvalidenin gelini ve oğlu için hazırladığı çeyiz sandığı oğlan evinin erkekleri tarafından (amca-dayı-enişte ve muhtar, azalar vd.) götürülür. Burada kız evinin hazırladığı yemekler yenir, ikramlar tüketilir. Buna sandık götürme denir. Bu noktada oğlan evinden damadın ya da kayınpederin kız evine düğüne kadar gelmediğini belirtmek gerekir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.12, K.K.13, K.K.16).

2.4.10. Harç Götürme

Sandık götürüldükten sonraki gün kız evinde düğün boyunca pişecek yemeklerin malzemeleri yine sandık götüren erkekler tarafından traktörle kız evine götürülür. Harç, düğüne katılacak tahmini kişi sayısına göre ailelerin tanıdık aşçılara sorarak kararlaştırdıkları ve düğün yemeklerinde kullanılacak, et (canlı hayvan-koyun-büyükbaş), sebze-meyve, bakliyat, şeker, un, yağ, tuz gibi malzemelerdir (K.K.9).

Traktörle eve getirildikten sonra kız evinin hazırladığı yemekler yenir, çay içilir, sohbet edilir. Harcı getiren oğlan evinin erkekleri ayrılır. Ancak bunların arasından biri -ki bu genelde yaşı diğerlerine göre daha genç amca, dayı, ya da abi olur- kız evinde kalır.

Kız evinde kayınvalide, yengelerle, aşçılarla beraber malzemelerin istenen ölçülerde gelip gelmediği tartılarak, kontrol edilir. Şayet istenenlerden eksikler varsa; sözgelişi on kilo istenen fasulye dokuz kilo gönderildiyse bekleyen kişinin ayakkabıları alınır, yalınayak oğlan evine geri gönderilir. Oğlan evinde buna göre eksikler

tamamlanır. Tamamlanan malzemeler yine aynı kişi (amca, dayı, abi) tarafından kız evine götürülür. Kız evi de hem ayakkabıları sahibine iade eder hem de kendisine bir havlu, mendil gibi hediye vererek durum tatlıya bağlanır (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.15, K.K.16, K.K.27, K.K.30).

2.4.11. Baş Kınası

Harç götürülmesinin ardından genelde Çarşamba günü oğlan evinin kadınları, yakın akraba, mahalleli kadınlar toplanarak kız evine giderler. Burada önce kız evinin kadınlarının hazırladığı ikramlar yenir, içilir. Ardından tekbirlerle gelinin başına kına yakılır. Kına yakma işini genellikle kız tarafından bir, oğlan tarafından bir olmak üzere tek evlenmiş, evliliği mutlu yenge, hala gibi insanlar yapar (K.K.8).

Gelinin başına kına yakılmasının ardından kayınvalidesinin daha sonra kendisinin ve annesinin hazırladığı çeyizlikler kızın başından atılır.

Kızın başına sarılan kınalı tülbent, baş kınasının akşamına kız evinin kadınları tarafından böreklerle, yemeklerle oğlan evine götürülür. Buradaki yeme-içme faslının ardından damada gelinin başına sarılan tülbent verilir. Damat tülbenti kendine verene bahşiş verir ve akabinde evliliklerinde hep birbirlerine bağlı kalsınlar diye tülbenti beline bağlar (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.4.12. Yemek Davetleri

Perşembe, Cuma günleri gelinin akrabaları, gelini ve kız arkadaşlarını yemeğe davet ederler. Gelin kaç haneye giderse gitsin, bunların içinden kendi istediği, üç-beş ya da yedi evde başına yine aynı kişiler tarafından kına yakılır. Bu kına yakma işi tek sayılar şeklinde yapılır, gelin kendi istediği bir, üç, beş ya da yedi evde başına kına yakılır. İki ve katları defa kına yakılırsa, evliliğin mutlu olmayacağına, gelinin dul kalıp ikinciye evleneceğine inanılır. (K.K.7).

2.4.13. Nikâh

Saha düğünlerinde düğünden hemen bir kaç gün önce yapılan uygulamalardan biri de nikâhtır. Evlilik olgusunun toplumsal, dini ve yasal anlamda ilanını ifade eden nikâhın yapıldığı gün Perşembe-Cuma günleridir. Düğünlerin hafta sonlarında yapılmasından dolayı resmi nikâh iş ve işlemleri genelde bu günlerde yapılmaktadır. Evrakını ve şahitlerini önceden hazırlayan çiftler, düğün arasında ayrıca bununla uğraşmamak için, resmi nikâhı düğünden önce kıydırabilmektedirler.

Bunun yanında dini nikâhın Perşembeyi Cuma'ya bağlayan gece (Cuma gecesi) kıyılmasının Cuma gecesinin kutsallığından hareketle hayırlar getireceğine inanılır. İmam ve büyükler huzurunda kıyılan dini nikâhta gelin kendine erkeklerden vekil tayin eder. Daha önce aileler, büyükler ve köylerde muhtar, azalar arasında yapılan “mehir tapusu” tekrar okunur, damadın ve ailenin mehirle ilgili yapacakları teyit edildikten sonra, dualarla nikâh kıyılır. Nikâhın kıyılmasının ardından, gelin-damat orada bulunanların elini öper. Lokum, gülsuyu ikram edilir. Nikahı kıyan imama, mendil, çorap, namaz takkesi, tespih gibi hediyeler verilir (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.15, K.K.16, K.K.20, K.K.32, K.K.38, K.K.41).

2.4.14. Çeyiz Serme/Yemeklerin Hazırlanması/Kap Toplama

Cuma günü sabahtan gelinin kadın akrabaları evde bir odayı çeyiz odası olarak hazırlarlar. Duvarlara gerilen iplere gelinin çeyizlikleri müzikli oyunlarla, güle oynaya asılır. Gelen konu komşu çeyizlere bakarlar. Hayırlı olsun dileklerini iletirler.

Cuma sabahı itibariyle sünnet düğünlerinde olduğu gibi aşçılar, bulaşıkçılar gelerek düğün evinde yemekleri yapmaya başlarlar.

Düğünlerde pişirilen yemekler sünnet düğünlerinde aktarıldığı gibi, genellikle bir çorba, bir et yemeği, nohut, kuru fasulye, pilav ve mevsimine göre salata, meyve, helva-tatlıdan oluşmaktadır (K.K.9).

Eskiden, düğünden önceki Cuma günleri, düğünde pişen yemekleri servis etmede kullanılacak kaşık, kâse, tabak, tepsi vd. kap kacağı temin etmek için gelin ve kız arkadaşları toplanarak kapı kapı dolaşır, her hanenin bu iş için özel olarak alıp evinde bulundurduğu kaplarını isterlermiş.

Bu iş eskiden o kadar önemsenmektedir ki, evlerde düğünlerde kullanılması için iyi kötü, kap bulundurmeyen hanımlar toplumca ayıplandığı gibi, kap toplamaya davet edilmediği takdirde kız arkadaşlarının geline küstüğüne de rastlanmaktadır (K.K.7, K.K.8).

Kap toplama âdeti değişen şartlar içerisinde geride bırakılmıştır. Artık köylerde ortak kullanım için kap kacaklar muhtarlıklarca temin edilmekte, şehir merkezinde ise yemek işlerini yapanlar bu eşyaları yanlarında getirmektedirler (K.K.15).

2.4.15. Gelin Hamamı

Cumartesi günü sabah altı-yedi gibi gelin ve kız arkadaşları, daha önceden kararlaştırdıkları bir arkadaşlarının, akrabalarının evine, düğünde giyecekleri kıyafetlerini alarak giderler. Gidecekleri evde erkek kimse olmaz. Burada sırayla hepsi banyo yaparlar ve düğünlük kıyafetlerini giyerler. Kızın üzerinden çıkan elbiseleri düğün boyunca ağır olsun, olgun davransın diye bir taşın altına bastırılır. Banyonun ardından gelinle birlikte kız arkadaşları kahvaltılarını yaparlar.

Ardından kız evine gidilir. Kapıdan girerken gelinin başına al tülbent örtülür. Bekleyen kadınların tekbirleriyle eve giren gelin düğün boyunca yapacakları hizmetlerden dolayı önce aşçının ve bulaşıkçının elini öper. Ondan sonra annesinin ve sırayla diğer bayanların elini öper (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.15, K.K.16, K.K.50, K.K.51).

2.4.16. Düğünün İlk Günü/Kına Gecesi

Tıpkı sünnet düğünlerinde olduğu gibi evlenme düğünlerinde de esas gün Cumartesi günüdür. Sünnet düğünlerine benzeyen eğlence bölümü bu aşamada karşımıza çıkmaktadır.

Saat dokuz, on sularında saz ekibi oğlan evinin önünde tesisatını kurarak müzik çalmaya başlar. Müziği duyan erkekler sünnet düğünlerinde olduğu gibi toplanırlar. Her ne kadar toplanmalar yavaş yavaş başlasa da düğünün kalabalıklaşmaya başladığı anlar öğleden sonralarıdır.

Düğüne gelen erkekler, ellerinde bir paket çay, bir paket şeker ile önce aileye ait odaya uğrarlar. Burada düğün sahiplerine “Allah başa kadar versin” sözleriyle mübarek olsun dileklerini iletirler. Gelen her konuğa sofra açılır. Yemekler yendikten sonra da düğün yerine geçmek isteyenler geçerler.

Anadolu’nun hemen her yöresinde düğünün esas kişilerinden olan ve bayraktar, seğmen vd. adlarla anılan efebaşı düğüne gelenlere yer gösterir, yemek yemeyenleri yemeğe yönlendirir. Oynama sırası geldikçe, müzisyenlerin yanına giderek, gelenlerin isimlerini, akrabalık bağlarını hatırlatarak alanda oynamalarını sağlar. Oğlan evinin akrabasından, eş dost çocuğundan, elinden iş gelen, yetenekli, cevval karakterli efebaşı, bir anlamda düğünün düzenli işlemesinden sorumlu olarak güvenliği sağlar ve düğün sahiplerinin eli kolu olarak görev yapar (K.K.9, K.K.13, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.20, K.K.21, K.K.23, K.K.24).

Düğün günü öğle vakti sağdıcin annesi içinde çerezler, çörekler, lokul, haşlanmış kaz olan bir sandık hazırlayarak camiden çıkanlarla birlikte kız evine gider.

Akşam tüm bayanlar geline kına yakmak için kız evinde toplanırlar. Düğün geceliklerini giyen gelin başına al dane örtülerek kadınların arasında bir sandalyeye oturtulur. Önce etrafındaki kadınlar gelinle ilgili güzel sözler söylerler. Buna “*gelin övme*” denir. Bu güzel sözlerle karşılıklı ağlaşılr. Daha sonra gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Kınayı gelinin bekar kız arkadaşları yakarlar. İki kız gelinin sağına ve soluna geçerler. Önce ellerine kına yakarlar. Ellere yakıldıktan sonra kızlar yer değiştirirler, yer değiştirirlerken bolluk, bereket, ferahlık olsun diye, biri göğ, biri yere bakar. Sonra her iki ayağına da kına yakılır.

Kına yakıldıktan sonra orta yere bir sofra altı serilir. Serilen bu sofra altının üzerine sandık getirilir. Sandığın anahtarını getiren gelinin kız arkadaşları, açmak için kayınvalideden para alırlar. Akabinde açılan sandıktan çıkan çerezler, lokumlar, börekler, çörekler sofra altının üzerinde taksim edilir. İlk bayanların oyunlarında tef çalan kadınlar paylarını alırlar. Sonra kına yakanlar, aşçılar, bulaşık yıkayanlar ve diğer bayanlar paylarını alarak yemeye içmeye devam ederler.

Damada kına yakılması da ilk günün bir başka boyutudur. Kadınlar kendi aralarında gelin kınasını gerçekleştirdikten sonra düğün yerinde damada ve sağdıca kına yakılır. Sağ ellerine tabanca şeklinde olmak üzere damadın annesi, sağdıca; sağdıcin

annesi damada kına yakar. Kınanın ardından takı takmak isteyen büyükler takılarını takarlar ve geç saate kadar eğlence devam eder (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.4.17. Damat Giydirme

Pazar sabahı erkenden gelinin erkek kardeşi, halaoğlu, dayıoğlu gibi akrabaları oğlan evine gelerek damatlık kıyafetlerinin olduğu bohçayı verirler. Ailenin büyükleri imamla birlikte aile odasında beklerler. Pijamaları ile buraya gelen damat hazır bulunanların tekbirleri ve imamın dualarıyla damatlık kıyafetlerini giyer. Ardından sağdıç da aynı usulle giydirilir (K.K.9, K.K.14).

Bu aşamada gelinin de süslenmesi unutulmaz. Kız evinde gelinin kız arkadaşları simlerle, pullarla gelinin yüzü süslenir, yazılır (K.K.7, K.K.8).

2.4.18. Gelin Getirme-Gelin Alma

Gelin alma vaktine kadar, kız evinin bütün akrabaları oğlan evine ev gözetmeye giderler. Yemeklerin yenmesinin ardından ikindi namazından çıkıldıktan sonra kız evine gidilir. Burada gelinin abisi ya da kardeşi, kızın beline al kuşak bağlar. Tekbirlerle, dualarla düğün arabasına bindirilir (K.K.9).

Oğlan evine arabalarla getirilirken yolda konvoyun önünü kesen çocuklara, konvoyun geldiğini haber veren müjdecieye, zarflar içinde bahşiş verilir. Kapının önüne gelindiğinde arabadan inmeden gelinin kucağına bir erkek bebek verilir. Kapı önünde kurban kesilerek kanı gelinin alına sürülür. Orada bulunan kadınlardan biri üzerlik yakarak tütsüler (K.K.15).

Gelin arabadan inince oğlan evinin kadınları başından şeker, bozuk para, buğday, saçarlar (K.K.7).

Gelin eve girdikten sonra kız evinin yengelerinden biri gerdekte tüketilmek üzere baklava, tavuk, börek, çörek getirir. Gelinin ağzına bir kesek baklava verilir (K.K.8).

2.4.19. Gerdek

Akşam ezanı ile yatsı arasında mevlit okunur. Yatsı namazından çıkanların tekbirleriyle birlikte damat evin önüne gelir. Burada kısa bir duanın ardından arkadaşlarının yumruklamaları ile gerdeğe sokulur.

Damat odaya girmeden annesi odanın eşiğinde bacağına kaldırarak durur. Damat odaya annesinin altından eğilerek geçer. Bu bir anlamda anneye olan saygının evlenince de devam edeceğinin ifadesidir.

Odaya girince damat kapıda bekleyen sağdıcına odadaki sandıktan bir tavuk verir. Onu da gönderdikten sonra gerdeğe girilmiş olur (K.K.9, K.K.13, K.K.14, K.K.17, K.K. 18).

2.4.20. Duvak

Yörede evlilikle ilgili uygulamalar gerdek gecesinden sonra da devam etmektedir. Gerdek sabahı sabah ezanına müteakip uyanan gelin, kadifelerini, ağır elbiselerini giyer. Eline kayınpederi ve kayıinvalidesi için birer tane minderi alarak gerdek odasından çıkar. Önce kayınpederin elini öper, minderini koyarak oturmasını bekler, ardından aynı işlemi kayıinvalidesine yapar.

Sonra saat dokuzu kadar damat ve yanlarına alacakları görümce veya kardeşleri ile en yakın akrabalara gidilir. Bu ziyaretin mümkün olduğunca erken yapılması önemsenir. Şöyle ki, el öpmeye giderken gelinin üzerine güneş doğmamasına dikkat edilir. Buralarda el öpülür, kahvaltılar yapılır.

Öğlen olmadan eve dönüldüğünde kız tarafının kadınları, gelinin arkadaşları, akrabaları kayıinvalideye, görümceye hazırladıkları hediyelerle gelerek “duvak” adı verilen merasimi yaparlar. Ağır elbiselerini giyen gelin orada bulunanların ortasına oturtulur. Düğünde gelini süsleyen, yüzünü yazan kızlar gelinin kâküllerini keserler, saçlarını tararlar. Ardından bayanlar getirdikleri hediyeleri başlarına alarak gelinin etrafında oynamaya başlarlar. Oynamalar bitince gelin eline bir tas buğday alarak eli ve evi bereketli olsun diye herkese buğday saçar. (K.K.7, K.K.8, K.K.15, K.K.16, K.K.31, K.K.38, K.K.41, K.K.42, K.K.59).

2.4.21. Akraba Ziyaretleri

Düğünden sonraki ilk bir hafta on gün boyunca yeni evli çift aileleriyle birlikte, önce yakın akrabalarından olmak üzere her akşam bir akrabasına, yakınına yemeğe davet edilir. Burada geline ve damada ev sahibinin hazırladığı çeşitli hediyeler verilir. Yemekler yenir. Bu ziyaretler bir anlamda düğünün iade-i ziyareti şeklinde olur.

Kız tarafı da düğünden sonra haber vererek bir gün tüm oğlan tarafını yemeğe davet ederek ziyaretler sonlandırılır (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

2.5. ÖLÜM

Hayatın geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm, doğadaki tüm canlı organizmaların olduğu gibi insanoğlunun da maddi yaşamı için bir son niteliğindedir. Gerek inançlar, gerekse içinde bulunulan toplumsal yapı bu olgu çevresinde dinsel veya törensel birçok inanma ve uygulamanın vücuda getirilmesini sağlamıştır. Son derece zengin olan ölüm konusu Türk milli kültürünün tarihsel ve coğrafi enginliği ile alakalıdır.

Türklerin eski ve halen mensubu bulundukları dinler itibariyle inançlarında; ölümle her şeyin bitmediğine, ölümün sadece bir âlem değişme olduğuna, ölümle yok olunmayıp bu dünyadan öteki dünyaya geçtiğine inanılmıştır (Kalafat, 2011: 83). Kalafat'ın belirttiği bu âlem değişikliği, öte dünya inancı dolayısıyla kültürümüzde oldukça önemsenen ölüm hadisesi başlı başına bir folklorik birikim oluşturmıştır. Bu birikim içerisinde araştırma sahasında edinilen bulgular, Örnek'in sınıflaması ekseninde ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

2.5.1. Ölüm Öncesi ile İlgili Uygulamalar ve İnanmalar

2.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusunu bilinçaltında taşıyan insanlar, en azından ölüm anını önceden bilme ve ölüme karşı önlem alma isteğiyle çeşitli inançlar geliştirmiştir. Eski Türklerde ve günümüz Anadolu'sunda da varlığını sürdüren bu inançlar ölümün "ön belirtileri" sayılmaktadır. İnanca göre ön belirtiler, doğrudan ölüm haricinde toplumun ya da

ailenin balına gelebilecek felaketleri de haber vermektedir. Ön belirtiler, hayvanlardan düşlere kadar birçok şeyle ilgili olabilir (Ölmez, 2008: 29).

Bu doğrultuda;

Köpeklerin çok ulumaları,

Bir evin bacasına baykuş konması,

Horozların sabah ezanında çok ürmesi,

Yıldız kaydığının görülmesi,

Ay veya güneş tutulması,

Rüyada dişlerin döküldüğünün görülmesi,

Tespihin koparak tanelerinin sağa sola dağılması,

Hastanın sürekli hayâllenmesi, eskileri hatırlaması,

Hastanın daha önce ölmüş kişilerle konuşması,

Hastanın gözlerinin bulanıklaşması, bakışlarının donuklaşması, gözüünü belerterek bir yere dikmesi,

Hastanın inlemesi, zor nefes alıp vermeye başlaması,

Gibi durumlar yörede ölüm habercisi sayılarak, sonucu herhangi bir ölüm vakasına yorulan belirtilerdir (K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.26).

2.5.2. Ölüm Sırasındaki Uygulamalar ve İnanmalar

Özellikle hasta yatağında iken yukarıda sayılan belirtileri göstermeye, durumu iyice ağırlaşmaya başlayan kişinin ölüm olayının içine girdiğine inanılır. Ölüm anında kişi dünya ile irtibatını kestiğinden, yakınındakiler çeşitli uygulamalarda, inanmalarda bulunurlar. Ölüm döşeğindeki kişinin rahat ve huzurlu bir şekilde son nefesini vermesi için şunlar takip edilir:

Okumasını bilenler yanında Yasin, Tebareke, Amme surelerini okurlar (K.K.18, K.K.20, K.K.22).

Sık sık salavat ve kelime-i şehadet, kelime-i tevhid getirilir. Hastanın da getirmesi sağlanır (K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.24).

Yatanın yanında kötü şeyler söylenmez. Onu rahatlatıcı sözler söylenir (K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.21).

Hastanın ağzına kaşıkla zenzem suyu verilir (K.K.17).

Yakınındakiler hastayla helalleşirler (K.K.18).

Bunun yanında ölüm döşeğindeki insanlar için gençliğinde hareketli, hovarda yaşayanların, öte dünyayı düşünmeyenlerin ölüm döşeğinde zorlanacaklarına, zor can vereceklerine; yumuşak huylu olanların, yaşamlarını iyiliklerle geçirenlerin kolayca çene kapayacaklarına da inanılır (K.K.21).

2.5.3. Ölüm Sonrasındaki Uygulamalar ve İnanmalar

2.5.3.1.Ölümden Hemen Sonrası ve Ölüm Haberinin Duyurulması

Ölüm olayı gerçekleştikten hemen sonra, cenaze yere sırt üstü uzandırılarak önce ağzı açık kalmasın diye çenesi bir bez ile bağlanır. Ardından ayak başparmakları bir hizaya getirilerek kasılmasın, cenazenin kas yapısı bozulup deforme olmasın diye bağlanır. Elleri birbirine kavuşturularak göğsünün üzerine birleştirilir. Üstü bir çarşaf ile örtüldükten sonra vücudu şişmesin diye göğsüne tepsi, bıçak, makas gibi bir metal eşya konur.

Cenaze hemen defnedilmeyecek, ertesi günü bekleyecek ise bulunduğu odanın camları açılır, hava sıcaksa içeriye bir vantilatör konularak cenazeye zarar gelmemesi sağlanır. Cenaze odasına kesinlikle kedi yaklaştırılmaz. Kedinin cenazenin ruhunu kapacağına inanılır. Lamba ruh korkar diye sabaha kadar açık bırakılır. Taziye gelenlerden, yakınlarından cenazeyi görmek isteyenler son defa ihtimam göstererek mevtayı görürler.

Evin diğer odalarında dualar okunur, ağlaşılır. Aile acısını yaşamaya gece boyunca devam eder.

Ertesi gün yapılacak ilk iş haberin duyurulmasıdır. Gerçi iletişim araçları ile günümüzde çabucak haberleşiliyor ise de camiden cenaze salası verilerek tanıyanlara ölen kişinin kimliği ve ne zaman defnedileceği duyurulur. Sabahleyin cenaze

yakınlarından biri bir kağıda mevtanın adını soyadını, annesini, babasını, çocuklarını, eşini vd. bilgileri yazarak imama cenaze salasını okutur (K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.25, K.K.26).

2.5.3.2. Yıkama Kefenleme ve Defne Hazırlık

Definden önce yapılacak bir diğer iş ise cenazenin yıkanmasıdır. Cenaze yıkama, ilçe merkezinde gasil hanede yapıldığı gibi ev müsaitse evin avlusunda da yapılır. Kimi köylerde seyyar gasil hane de vardır. Fakat en kabul göreni evin avlusunda etrafı çevrili müsait bir yer hazırlanarak yapılan yıkamadır.

Sabah ilkin evin avlusunda etrafı branda ile çevrilen uygun bir yer hazırlanır. Ateş yakılarak kazanda su ısıtılır. Bu su ısıtma aşamasında kesinlikle tüp, şofben, ocak kullanılmaz. Cenazenin yıkanacağı suyun odun ateşinde ısıtılmasına dikkat edilir.

Kadın cenazesini kadınlar, erkek cenazesini erkekler yıkar. Teneşir tahtasına uzatılan cenazenin avret mahalleri havluyla, bezle kapatılarak önce sağından başlanır. Kıyılan, köpürtülen sabunlarla ılık su ile sağdan sola bir banyo yaptırılıp ardından gusül abdesti aldırılır. Cenaze yıkanırken, yakınlarının su dökmeleri sevap sayılır. Özellikle cenazenin ayaklarını yıkayanın cennetlik olacağına inanılır.

Yıkama işi bitince imam ya da yıkayanlar cenazenin gerekli yerlerine (avret yerlerine, kulaklarına, burnuna, ağzına) pamuk koyarlar, avret yerlerini de örterek kadınları ayrı, erkekleri ayrı olmak üzere kefenlerler. Kefenin ayakucu, başucu ve göğüs hizası bağlanarak mevta tabuta yatırılır. İmam ve beraberindekiler birer Fatiha okuyarak tabutu kapatırlar.

Tabutun üstüne halı, minber örtüsü örtülür. Mevta erkek ise başucuna havlu, kadın ise dane konur. Evin önüne helalleşmeye getirilir. Burada bulunanlarla hellaleşilmesinin ardından cenaze namazı için camiye getirilir.

Evde bu işlemler yapılırken eline kazmayı, küreği alan ve öleni tanıyan erkekler Allah rızası için mezar kazmaya giderler. İlçe merkezinde istendiği takdirde belediyenin araçları mezar kazmaya giderlerken yeğlenen el gücü ile mezarın kazılmasıdır. Bunun daha sevap olduğuna ve mezar kazanlar için hayırlı olduğuna inanılır.

Duruma göre öğle ya da ikindi namazından çıkıldığında ya cami önünde, ya da omuzlarla getirilerek mezarlık girişinde musalla taşının önünde cenaze namazı kılınır. Kılınan cenaze namazının ardından omuzlarda taşınan cenaze defnedileceği mezara getirilir. Omuzlamada önden başlanarak arka tutamağa geçilir. Tabutun omuzlanarak en az üç adım götürülmesi, ayrıca cenaze giderken arkasından sessizce tekbir getirilmesi sevap sayılır (K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.25, K.K.26).

2.5.3.3. Defin

Mezarın yanına konan tabut açılarak cenaze çıkarılır. Cenaze kadın ise tabutun üzerinden çıkarılan minber örtüsü kazılan mezar çukurunun üstüne örtülür. Mevtayı mezara indirmek için, baba, eş, koca, abi, erkek kardeş, oğul gibi birinci dereceden yakınardan iki-üç kişi mezara girerler. Kendilerine uzatılan cenaze, yüzü kıbleye gelecek şekilde sağ omzu üzerinde sapmaya doğru yatırılır. Yatırılan ve devrilmesin diye arkası toprakla beslenen mevtanın kefen bağları çözülerek olduğu yere bırakılır.

Mezara yatırıldıktan sonra, bir boy kesilmiş mertek tahtaları sırayla mezarın içine dizilir. Mertek mezarın çökmesini önleyen ve cenazeyi koruyan tahtalara verilen isimdir. Mezarlığın toprak durumuna göre kimi köylerde mertek yerine kerpiç ya da tuğla da kullanılabilir. Ancak bir başka inanca göre define ateşte pişen toprak, tuğla cehennem ateşini hatırlattığından kullanılmaz.

Merteklerin sıralanmasının ardından cenazeyi indirenler mezardan çıkarlar. Defin için gelenler sırayla en az üçer kürek toprak atarak mezarı doldururlar. Sudan, yağmurdan zarar görmemesi için merteklerin üzerine naylon branda da örtülebilir.

Mezarın üstü şişkin bir şekilde doldurulduktan sonra açılan yalağa cenazenin yakını (oğlu, eşi, babası vd.) tek seferde bir güğüm su döker. Ardından başucuna ve ayakucuna tahta, taş konarak mezar yeri belirlenir.

Defin işi gerçekleştikten sonra imam ve beraberindeki beş altı kişi önce Yasin suresini okurlar. Ardından Amenerrasulü, İhlas, Felak, Nas, Elif Lam Mim gibi kısa sureler okunur. Kur'an okunurken kimse ayakta durmaz. İmamın yaptığı duanın ardından defin işi gerçekleşmiş olur.

Defin için gelenler “*Hüküm Allah’ın/Başın sağ olsun/Allah sabırlık versin/Mekanı cennet olsun/Kabri nur dolsun*” sözleri ile cenaze sahipleri ile vedalaşırlar. Herkes mezarlığı terk ederken imam mezarın başucuna durarak “*telkin/talkım*” adı verilen uygulamayı gerçekleştirir. Yöre halkından kimilerinin imamın cenaze ile konuştuğu şeklinde algıladığı telkin, ölen kişinin sorgucu meleklerin yapacağı sorguyu kolayca atlatması için ona yardımcı olması olarak özetlenebilir. Telkin, annesinin adıyla çağrılan mevtaya, Allah’ı, dinini, peygamberini hatırlatan cümlelerden oluşmaktadır.

Mezarlıktan çıkılırken defin için gelenlere pide, ayran verilmesi de son zamanlarda yapılan uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Saraycık, Oysu, Yeşilyurt gibi köylerde defin sabahında kurban kesilerek kavurma yapılır, defin sonrasında cenazeye gelenlere yemek verilir. (K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.25, K.K.26).

2.5.3.4. Eren

Cenaze evinde bir hafta boyunca yemek pişmemektedir. Ailenin acısını hafifletmek, bir de taziye gelene gidene ikramda bulunma eziyetinin ortadan kaldırılması amacıyla konu komşu bir hafta boyunca akşamları evlerinde pişirdikleri yemeklerden birer sofraya hazırlayarak cenaze evine getirirler. Taziye gelenlerle birlikte tüketilen bu yemekler “*eren*” adını alır. (K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.25, K.K.26).

Akşam eren yemekleri yendikten sonra kadınlar yatsı ezanına kadar evde toplanarak Kur’an (Yasin) okurlar. Bir hafta boyunca bu eren uygulamasına devam edilmektedir (K.K.9).

2.5.3.5. Adak

Cenaze defnedildikten bir gün sonra cenaze evinin komşuları kendi aralarında topladıkları un, yağ, tuz, peynir, haşhaş vd. malzemelerle fırında gözleme, pide yaparak cenaze evine gelenlere ikram edilmek üzere “*adak*” hazırlarlar. Buna “*yer yurdu*” da denmektedir. Ölen kişinin toprağına, yerine alışması için bu şekilde bir hayır yapılarak

komşu dayanışması da sağlanmış olur (K.K.9, K.K.18, K.K.19).

2.5.3.6. Yedisi, Kırkı, Elli İkisi

Yedi gün süren erenlerin ardından yedinci gün mevlit okutulur. “*Yedi mevlidi*” denilen bu mevlitten sonra gelenlere ikram yapılır. Gülsuyu, lokum dağıtılır.

Yörede definden sonra özellikle kırkinci güne özen gösterilir. Yöresel sözler arasında rastladığımız “*kırkını gözet, yılını uzat*” sözünden de anlaşılacağı üzere kırkında mevlit yapılması, Kur’an okunması, ölenin ruhuna hayır yapılması önemsenen uygulamalardandır. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde görülen, elli ikinci gün uygulamalarına yörede rastlanmamaktadır. (K.K.18, K.K.19, K.K.20, K.K.22, K.K.24, K.K.25, K.K.26).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

3.1. MANZUM ÜRÜNLER

3.1.1. Maniler

Mani Anonim Halk Edebiyatının en yaygın şeklidir. Yedi heceli ve dört mısralı tek kıtadan meydana gelir. Dört mısralı manilerde, üç mısraı serbest, diğer mısraları kendi aralarında kafiyeli dörtlükler halinde söylenen nazım şeklidir. Kafiye düzeni (aaxa) şemasına uygundur. İlk iki mısra, çok defa asıl mana ve musikiyi hazırlayan giriş niteliğindedir. Dörtlüğün anlam yükünü üçüncü ve dördüncü mısralar taşır (Güzel ve Torun, 2005: 348).

Düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen mani umumiyetle hece vezninin yedi veya sekizlisi ile meydana getirilen dört mısralık manzumelerdir (Elçin, 2001: 281).

İcra süreci için “*Mani yakmak, mani düzmek, mani atmak*” gibi deyimlerin kullanıldığı mani geleneği, icrasında konu sıkıntısı çekilmeyen bir nazım şeklidir. İnsan yaşamıyla ilgili hemen her unsurun konu olabileceği manilerde;

“Sosyal hayattaki akıl almaz aksaklıkları, çelişkileri, çatışmaları; toplumun değer yargılarını inanç sistemini; inanç, töre veya yönetim baskısıyla açıkça ifade edilemeyen duygu ve düşünceleri, aşk anlayışlarını; hayata bakış tarzlarını, beklentileri, umutları, umutsuzlukları; yaşanan mekânı, yaşayış biçimini, yeme-içmeden, giyim-kuşama kadar daha birçok şeyi bulabiliriz (Çelik, 2001: 100)”.

Sahada da geçmişten beri yaygınlıkla üretilen maniler, Elçin’in de ifade ettiği gibi, düğünlerde, kadın toplantılarında, kız-erkek atışmalarında, tarım işleri yapılırken, fırınlarda icra edilmektedir. Özellikle kadınlar arasında yaşayan maniler, çoğu kez bir iletişim mecrası olarak, söylenmek istenenleri sanatlı bir dille etkileyici biçimde ifade edilmesine olanak sağlamıştır.

Altıntaş yöresindeki saha araştırmalarımızda oldukça çok mani örneğine rastladığımızı belirtmeden geçmeyelim. Günümüzde de özellikle kadınlar ve çocuklar arasında canlılığını korumakta olan manilerle ilgili, bir biçimsel ve konusal sınıflandırmanın tüm manzum halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi eksik kalıp, tam anlamıyla sınırları çizilemeyeceği düşüncesini taşımakla beraber, derlediğimiz manileri salt alfabetik şekilde sıralamanın yetersiz olacağı fikriyle tespit edilen manileri

aşağıdaki sınıflama dâhilinde içerdiği konulara göre de sıralama yoluna gidilmiştir.

Derlenen manileri, yazıya geçirme aşamasında ise türkü, ninni gibi diğer türlerde de icra ortamına göre söyleyiş benzerlikleri gösterenler ayıklanmış, salt mani mantığı ile icra edildiği düşünülen manilerin aynı başlık altında toplanmasına gayret edilmiştir. Buna göre Altıntaş yöresinden derlediğimiz manileri, içerdikleri temlere göre şu şekilde sıralayabiliriz.

3.1.1.1. Aşk, Sevgi, Hasret ve Kadın-Erkek İlişkileri İle İlgili Maniler

-1-

Al çuha boydan artar
Maniyi mani tartar
Bir gece seni görsem
Ömrümden kırk yıl artar (K.K.2).

-2-

Al düğme yeşil düğme
Yar yine geldi göğnüme
Yar göğnüme gelince
Kan damlar yüreğime (K.K.31).

-3-

Ambar altında puserim
Kulaklarımı kısarım
Amcam kızını vermezse
Ben amcama küserim (K.K.13).

-4-

Analar hatun olur
Sevdası bütün olur
Anaya vuran eller
Yakılacak odun olur (K.K.40).

-5-

Armudu dişledim
 Dibini gümüşledim
 Ben yârimin ismini
 Mendilime işledim (K.K.31).

-6-

Asmada üzüm kaldı
 Yemedim gözüm kaldı
 Ağla gözlerim ağla
 Gurbette kuzum kaldı (K.K.32, K.K.40, K.K.41).

-7-

Bahçelerde ak kabak
 Açılır tabak tabak
 Kocakarıların içinde
 Benim sevdiğim kıza bak (K.K.31).

-8-

Ben bu dağı aşamam
 Tut kolumdan yar aşır,
 Boyun posun pek güzel
 Her ne giysen yaraşır (K.K.53).

-9-

Ben varmam inekliye
 Yoğurdu sinekliye
 Allah nasip ederse
 Omuzu tüfekliye (K.K.31).

-10-

Bizim kapı tahtadan
 Benin babam büyük adam
 Kimse beni alamaz
 On beş altın takmadan (K.K.1, K.K.32).

-11-

Cezvenin sapı yeşil
 İçinde kahve pişir
 Kurban olayım Allah'ım
 Beni dengime düşür (K.K.34).

-12-

Çağırdım Hatçe diye
 Odayı döşe diye
 Oturmuş da ağlıyor
 Kaderim böyle diye (K.K.31).

-13-

Çayır kuşu çayıra
 Bayır kuşu bayıra
 Ben yârimden ayrılmam
 Meğe ölüm ayıra (K.K.40).

-14-

Dağlarda erik misin?
 Ovada yörük müsün?
 Selam vermeden gidersin
 Allah'tan büyük müsün? (K.K.31).

-15-

Dağlar dağladı beni
 Gören ağladı beni
 Başka bir şey istemem
 Zülfün bağladı beni (K.K.31).

-16-

Dambeşlerde gezerim
 Mavi boncuk dizerim
 Bak enişte yüzüme
 Ben ablamdan güzelim (K.K.31).

-17-

Elif üstü mim'im var
 Mim'im üstü nun'um var
 A benim nazlı yârim
 Senden başka kimim var (K.K.45).

-18-

Elma attım nar geldi
 Arkasından yâr geldi
 Kız alması kolay ya
 Altın takmak zor geldi (K.K.40).

-19-

Elma attım ye diye
 Al şu mendili hediye
 Aç yorganı gireyim
 Saat geldi yediye (K.K.40).

-20-

Entarimi ben diktim
 Ben çağırdım sen gittin
 Köyde gelin yok gibi
 Gözünü bana diktin (K.K.31).

-21-

Entarisi ak ı mış
 Benim yârim okumuş
 Kıymetini bilemedim
 Müşterisi çok imiş (K.K.42)

-22-

Fasulyeyi kuruttum
 Pişirmeyi unuttum
 Gel yârim konuşalım
 Ben annemi uyuttum (K.K.52).

-23-

Gülüm kurutmam seni
 Suda çürütmem seni
 Senelerce görmesem
 Yine unutmam seni (K.K.59).

-24-

Hadi gidelim sazlara
 Yem verelim kazlara
 Kazlar yemini yerken
 Sarılalım kızlara (K.K.31).

-25-

Harman yeri yaş yeri
 Usul bas yavaş yürü
 Al yanağın altında
 Otuz iki diş yeri (K.K.31).

-26-

Kara koyun etli olur
 Kavurması tatlı olur
 Sevdiğine varırsan
 Geçinmesi mutlu olur (K.K.52).

-27-

Karanfilin filizi
 Kim bilir kalbimizi
 Ufacıktan yel esti
 Ayırdı ikimizi (K.K.34).

-28-

Karşıdan gelen atlı
 Altında kilim katlı
 Sevdiğine varanlar
 Geçinsin tatlı tatlı (K.K.31).

-29-

Kaşların yaydır bana
 Cemalin aydır bana
 Bir gün seni görmezsem
 Sanırım aydır bana (K.K.50).

-30-

Masa üstünde tatlı
 Sevdiğim Mehmet atlı
 Mehmedimin mektupları
 Aygaz altında saklı (K.K.38).

-31-

Murat dağının çırası
 Fıyır fıyır yanası
 Musa abim evlendi
 Geldi abama sırası (K.K.31, K.K.41, K.K.63).

-32-

Pembe giyerim pembe
 Pembe yakışır gence
 İnsan bir hoş oluyor
 Sevdigini görünce (K.K.41, K.K.44, K.K.59, K.K.61)

-33-

Pınarbaşı bulanık
 Ağlarım yanık yanık
 Eller yatmış uykuya
 Benim gözler uyanık (K.K.28).

-34-

Sabahın seher vakti
 Bülbül gülü ağlattı
 Yârim dün nerdeydin
 Hasretin beni yaktı (K.K.28).

-35-

Sarı saçım yaş durur
 Yel eser dolaştırır
 Yâre bir çift sözüm var
 Ona kim ulaştırır (K.K.31).

-36-

Soba üstünde güğüm
 Uçları düğüm düğüm
 Ela gözlü yârimi
 Ne dün gördüm ne bugün (K.K.40).

-37-

Siyah dane başında
 Oyaları kaşında
 Öyle bir yar sevdim ki
 On üç, on dört yaşında (K.K.59).

-38-

Tabancam dolu saçma
 Kaçma sevdiğim kaçma
 Zaten var bir yaram
 Bir yara da sen açma (K.K.41).

-39-

Tren gelir öterek
 Kömürünü dökerek
 Ben anamdan ayrıldım
 Gözüm yaşı dökerek (K.K.31).

-40-

Üzüm aldım salkımdan
 Gel arkamdan arkamdan
 O yar benim olursa
 Ben korkmam kaymakamdan (K.K.41).

-41-

Yılan aktı kamaşa
 Son eylesin yanmışa
 Mevlam sabırlar versin
 Yârinden ayrılmışa (K.K.43).

-42-

Yol üstünde mektebim
Yedi sene bekledim
Yârdan gelen mektubu
Kefenime ekledim (K.K.37).

3.1.1.2. Askerlik Manileri

-43-

Al dane oyaladım
Vermeye kıyamadım
Gitme dedim askere
Gitti, durduramadım (K.K.62).

-44-

Asker oldum vatana
Gidiyorum kıtama
Allah sabırlar versin
Gözü yaşlı anama (K.K.42).

-45-

Asker yolu beklerim
Günü güne eklerim
Sevdiğim gitti gelmedi
Özlemine çekerim (K.K.37).

-46-

Bahçelerde domates
Ondan olur salata
Askere gidince
Adam olur kerata (K.K.31).

-47-

Bahçelerde patlıcan
 Ben askere yazılcam
 Ben askerden gelişin
 On beş yaşlı gız alcan (K.K.42).

-48-

Dam üstünde portakal
 Gitme asker burda kal
 Albaydan emir aldım
 Tezkereni burda al (K.K.63).

-49-

Kandil yaktım is olur
 O yar bana küs olur
 Sen git yârim askere
 İki yılın nesi olur (K.K.42).

50-

Kara kazan kaynamasın
 Atım cirit oynamasın
 Dört sene asker oldum
 Nazlı yârim ağlamasın (K.K.13).

-51-

Kara tren kay da gel
 Askerleri say da gel
 On beş askerin içinden
 Sevdigimi al da gel (K.K.37, K.K.38).

-52-

Tarlalarda gök bakla
Gakla kekliğim gakla
Yârin askerden dönmüş
Git de cebini yokla (K.K.35).

-53-

Tren yolu bayır mı?
Asker çantan ağır mı?
Hiç izine gelmedin
Kumandanın gavur mu? (K.K.36).

-54-

Turuncudur turuncu
Mendilimin dört ucu
Sen üzülme sevdiğim
Askerlik vatan borcu (K.K.34, K.K.36).

-55-

Uzun uzun kamışlar
Ucunu budamışlar
Benim ela gözlümü
Askere yollamışlar (K.K.50).

3.1.1.3.Gelin-Kaynana Manileri

-56-

Atım var katırım var
Elimde satırım var
Vallah vurur öldürürüm
Oğlunun hatırı var (K.K.59).

-57-

Bahçe çapa istiyor
 İşçi para istiyor
 Çenesi düşük gelin
 Çamdan sopa istiyor (K.K.16).

-58-

Bahçelerde yemiş
 Yemişi kedi yemiş
 Güvey namaz kılarken
 Gelin tavuğu yemiş (K.K.37).

-59-

Çarşıda et kaynana
 Başında bit kaynana
 Biz oğlunla yan yana
 Dışarı git kaynana (K.K.41, K.K.42).

-60-

Çürük gelin ne derdin?
 Gelin değil kedersin
 Yoğurda zehir koydum
 Yesin yesin gebersin (K.K.48, K.K.50, K.K.54).

-61-

Durak üstünde durak
 Minder üstüne oturak
 Kaynanalar ölünce
 Otuz gün oruç tutak (K.K.31).

-62-

Eli elçekli gelin
 Kolu kolçaklı gelin
 Oğlanı ben doğurdum
 Şişe bacaklı gelin (K.K.31, K.K.62).

-63-

Gözleri patlak gelin

Çenesi hırtlak gelin

Seni mezar kaçkını

Suratsız hortlak gelin (K.K.9).

-64-

Irafa fincan koydum

İçine mercan koydum

Kaynanamın adını

Kuyruklu sıçan koydum (K.K.41, K.K.42).

-65-

Iraftaki kaşıklar

Yüklükteki döşekler

Kaynanamdan kıymatlı

Sokaktaki eşekler (K.K.41, K.K.42, K.K.48, K.K.50, K.K.54).

-66-

Karyolamın demiri

Tut kaynana dilini

Akşam oğlun gelirse

Kırar kambur belini (K.K.40).

-67-

Kaynanamı severim

Altına minder sererim

Oğlu işe gidince

Oklavaynan döverim (K.K.41, K.K.42).

-68-

Kazanda hedik kaynana
 Dişleri güdük kaynana
 Oğlun çerez getirdi
 Sensiz yedik kaynana (K.K.41, K.K.42).

-69-

Kaynanayı ne yapmalı
 Kaynar kazana atmalı
 Yandım gelin dedikçe
 Altına odun atmalı (K.K.60).

-70-

Kız gelin dırdır etme
 Fazla ileri gitme
 Vakitsiz horaz gibi
 Gece yarısı ötme (K.K.47).

-71-

Masa üstünde şişe
 Geç kaynana köşeye
 Allah belanı versin
 İşemişsin döşeğe (K.K.41).

-72-

Pazardan aldım lahana
 Geldim koydum sahana
 Hiç ömrümde görmedim
 Böyle çirkef kaynana (K.K.41, K.K.42).

-73-

Portakalın dilimi
Tut kaynana dilini
Akşam oğlun gelirse
Kırar kambur belini (K.K.40).

3.1.1.4.Ramazan Manileri

-74-

Baştan sarık büküm büküm
Sırtımda davuldur yüküm
Benim güzel komşularım
Hele selamun aleyküm (K.K.51).

-75-

Bekçiniz kapıya geldi
Cümlenize selam verdi
Darılmayın iki gözüm
Bahşiş almaya geldi (K.K.51).

-76-

Davulumun ipi kaytan
Sırtımda kalmadı mintan
Ver efendi bahşişi
Alayım sırtıma mintan (K.K.51).

-77-

Eğlenip gülüşelim
Tanışıp bilişelim
Bahşişini hazırla
Bayramda görüşelim (K.K.51).

-78-

Halayıklar halayıklar
Ocak başında uyuklar
Davulun sesini duyunca
Pirincin taşını ayıklar (K.K.51).

-79-

Ne uyursun ne uyursun
Bu uykuda ne bulursun
Al abdesti kıl namazı
Cennet-i âlâyı bulursun (K.K.51).

-80-

Tohumunu at da gel
Arpa buğday sat da gel
Uyan hey oğlan uyan
Orucunu tut da gel (K.K.51).

3.1.1.5.İş Manileri

-81-

Ekin ekim düzlere
Diken oldum gözlere
İşte ben kalfa oldum
Çıraklık kalsın sizlere (K.K.59).

-82-

Mancarlar sıra sıra
Çapa girmez arasına
Babam beni everecek
Mancar parasına (K.K.62).

-83-

Ocakta etim kaldı
 Tablada atım kaldı
 Öldüğüne kayırmam
 Kuzularım yetim kaldı (K.K.31).

3.1.1.6. Atışma-Deyişme Manileri

-84-

Ana, yaşım on yedi
 Aklım başıma geldi
 Doktor bana emir verdi
 Kızım sen evlen dedi (K.K.31).

-85-

Arabanın dingili
 Dağdan odun indirir
 Varman kızlar mâcura
 Acı biber yedirir (K.K.28).

-86-

Armudu taşlayalım
 Dibini kışlayalım
 Kâğıt kalem al yârim
 Maniye başlayalım (K.K.1, K.K.32, K.K.40, K.K.41).

-87-

Bahçe bahçe gezerim
 İnci mercan çizerim
 Senin gibi kızları
 Uçkuruma dizerim (K.K.31).

-88-

Çanak attım çarşıya
 Yuvarlandı karşıya
 Bizim köyün kızları
 Birer sahan turşuya (K.K.31).

-89-

Köprü altında kedi
 Ekmek verdim yemedi
 Akşam dünürler geldi
 Annem beni vermedi (K.K.36).

-90-

Mani maniye bakar
 Maniyi kızlar atar
 Haden kızlar mani atalım
 Hangimiz öne geçer (K.K.1, K.K.32, K.K.40, K.K.41).

-91-

Mani maniyi açar
 Maniyi bilmeyen kaçır
 Gelin mani diyelim
 Mani dertleri açar (K.K.33).

-92-

Maniye maraz derler
 Güzele kiraz derler
 Kediden korkan oğlana
 Küllükteki horoz derler (K.K.1, K.K.32, K.K.39, K.K.52).

-93-

Masa üstünde bıçak
Sanki bana batacak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçırarak (K.K.38).

3.1.1.7.Yergi, Sitem Manileri

-94-

Ak entarili ak oğlan
Dön ardına bak oğlan
Annen seni evermez
Ak köpekle yat oğlan (K.K.31).

-95-

Ak kazan kara kazan
Parayı çokça kazan
Eller düğün ediyor
Azıcık da sen özen (K.K.41).

-96-

Bakkalda pembe şeker
Görenin canı çeker
Vermezseniz vermeyin
Kızınız sevda çeker (K.K.9).

-97-

Hey hızara hızara
Dalda elma kızara
Beni sana vermezler
Başka yerden kız ara (K.K.58).

-98-

Kara kara kazanlar
 Kara yazı yazanlar
 Cennet yüzü görmesin
 Aramızı bozanlar (K.K.53).

-99-

Kırık testi su almaz
 Zorla güzellik olmaz
 Zaten bana dediler
 O berduştan yâr olmaz (K.K.61).

-100-

Köprünün altı kâmiş
 Yârim selam yollamış
 Selamı baş üstüne
 Neden kendi gelmemiş (K.K.41).

-101-

Mezarımı derin edin
 Su serpin serin edin
 Dünyada gün görmedim
 Ahirette gelin edin (K.K.40).

-102-

Mezarlıkta gezerim
 İnci boncuk dizerim
 Altıntaş'ın oğlanlarını
 Kemerime dizerim (K.K.31, K.K.62).

-103-

Ocak başında maşa
 Kaldırdım vurdum taşa
 Anne benim suçum neydi
 Beni verdin kel başa (K.K.36).

-104-

Sarı taksi boyandı
 Kapının önüne dayandı
 Tam kaçacağım derken
 Moruk nine uyandı (K.K.41, K.K.42, K.K.61, K.K.62).

-105-

Şu dağın mazıları
 Avdadır tazıları
 Allah bana mı yazmış
 Bu kara yazıları (K.K.31).

-106-

Uzun uzun avlumuz
 Böyle miydi kavlimiz
 Sen orada ben burda
 Nasıl olacak halimiz (K.K.31).

3.1.2.Türküler

Sözlü ve yazılı edebiyatımızda duyulan, söylenen veya görülen türküler, atalar sözü, masallar, bilmece ve maniler gibi yaygın mahsullerdir. Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türkleri, aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi manasına gelen “türkü”yü kullanmaktadırlar (Elçin, 2001: 195).

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad “türkü” dür. Bölgelerle, konulara değin özel hallerde, ya da ezginin ve sözlerin çeşitlenmesine göre türkü kelimesi yerine, şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt adları da kullanılır (Boratav, 1969: 162).

Türküler ferdi veya sosyal olaylarla ilgilidir. Konuları itibariyle de; deprem, ölüm, kıtlık, kahramanlık, sevgi, ayrılık gibi sebepler türkünün çıkışını etkiler. Toplumun olaylar karşısındaki tepkisi türkülere yansır. Öteki halk şiirlerinin ferdi niteliğine karşılık, türkülerde sosyal yan ağır basar. Halkın sevgisi, nefreti, acısı, tutkusu, her şeyi türkülerde yankısını bulur (Güzel ve Torun, 2005: 366-367).

Sahada genellikle asker eğlencesi, nişan, kına, düğün gibi ortamlarda icra edilen türküler kadın eğlencelerinde tefçiler aracılığı ile söylenirken, özellikle düğünlerde yerel müzisyenler bağlama eşliğinde türküler söylerler.

TRT Türk Halk Müziği Repertuarında yapılacak bir incelemede Altıntaş İlçesinde derlenen 521 repertuar numaralı “Manisa’yla Bergama Arası” ve 1059 repertuar numaralı “Karlıyımış Aşamadım Dağları” isimli iki türkünün bulunduğu görülecektir. Bu iki türkünün yanında çoğu Kütahya yöresinden olmak üzere yukarıdaki icra ortamlarında söylendiği tespit edilen türküler şunlardır:

-1-

Manisa’yla Bergama Arası

(Ah) Manisa'yla (Amanın İmanım) Bergama'nın Arası

Yaktı (Da) Beni Gaşlarının Garası

Gara Gara Gargalar

Ceviz Dalını Irgalar

On Beşine Basan Kız

Sevdiğine El Sallar

(Ah) Manisa'yla (Amanın İmanım) Bergama'nın Askeri

Ben Yolcuyum Yolları Bana Gösterin

Yelek De Diktim Geymedi
 Dikdiyime Deymedi
 Sağ Olası Anam Da Bubam
 Sevdiğime Vermedi¹¹

-2-

Karlıymış Aşamadım Dağları

Aman karlıymış aşamadım dağları
 Coşkunumuş geçemedim çayları
 Hiç durmadan siyim siyim ağlayım
 Ağlama sevdiğim bir gün gelirim

Aman yeşil ördekleyin ardım havaya
 Kanadım kırıldı düştüm ovaya
 Derdimi yükledim beş on deveye
 Doladım goluma gidip gelirim

Aman Keremin çeşmesi süttü geçilmez
 Acıdır aşkın şarabı içilmez
 Gardaştan geçilir yardan geçilmez
 Yandım yar aşkına oldum bir mecnun¹²

-3-

Değirmenin Oluğu

Değirmenin oluğu kavaktadır kavaktan
 Güzel kızın gerdanı gerdanı gerdanı
 Kaymaktadır kaymaktan/Ah çukolata pastadan

¹¹ Derleyen, Notaya Alan: Durmuş Yazıcıoğlu, K.K.: Ahmet KURT, Altıntaş. TRT Rep No: 521

¹² Derleyen, Notaya Alan: Durmuş Yazıcıoğlu, K.K.: Ahmet KURT, Altıntaş. TRT Rep No: 1059

Kütahya'nın çinisi, yaktı beni birisi
 Altıntaş'ta bulunmaz, bulunmaz, bulunmaz
 Gülüm senin gibisi

Kütahya'dır dört çatal, kenarında Porsuk var
 Altıntaş'ın kızları, kızları, kızları
 Çapkın bakar can yakar

İzmir'in narı gibi, Isparta gülü gibi
 Yanakların al olmuş, al olmuş, al olmuş
 Afyon kaymağı gibi / Dombey kaymağı gibi (K.K.9).¹³

-4-

Kar Mı Da Yağdı?

Kar mı da yağdı aman aman
 Kütahya'nın dağına aman
 Ateş düştü, şalvarımın a güzel
 Bağına vay

Ah bir ateş ver aman aman
 Sigaramı yakayım aman
 Sen sallan gel, ben boyuna a güzel de
 Bakayım vay (K.K.9).

-5-

Develi

Devem yüksek atamadım
 Urganı aman aman
 Yar yar amman
 Üşüdükçe çek başına
 Yorganı amman amman

¹³ Aslen Yozgat yöresinde derlenen bir türkü olmasına rağmen, gerek ritimsel özellikleri, gerekse sözleri bağlamında varyantlaşarak Altıntaş yöresi ile ilgili söyleyişler kazanmış bir türküdür.

Aman aman develi
 Sordum aslın nereli
 Dedi İskendereli
 Çok sallama göbeği
 Düşürürsün bebeği
 Bebek girmiş yaşına
 Şapka ister başına
 Çağırın gelsin ebeyi
 Alıversin bebeği

Vur deveci develeri
 Engine amman amann
 Yar yar aman
 Şimdi rağbet güzeline
 Zengine amman amman

Aman aman develi
 Sordum aslı nereli
 Dedi İskendereli
 Çok sallama göbeği
 Düşürürsün bebeği
 Bebek girmiş yaşına
 Şapka ister başına
 Çağırın gelsin ebeyi
 Alıversin bebeği

Erik de dalı gevrek olur
 Eğmeğe gelmez aman
 Eğmeğe gelmez
 Elin de kızı nazik olur
 Dövmeye gelmez aman aman

Aman aman develi
 Sordum aslı nereli
 Dedi İskendereli
 Çok sallama göbeği
 Düşürürsün bebeği
 Bebek girmiş yaşına
 Şapka ister başına
 Çağırın gelsin ebeyi
 Alıversin bebeği (K.K.9).

-6-

Elma İdim Kopardılar Dalından

Elma idim kopardılar dalından dalından
 Beni ayırdılar nazlı yârimden amman amman

Kim ayrılmış ben ayrılam yârimden yârimden
 Ölürüm de vermem seni ellere amman amman

Ölürüm de vermem seni ellere ellere
 Tek tek vurur gavur kızı zillere amman amman

Güzel sizin evleriniz nerd'olur nerd'olur
 Güzel sever o da bana derd'olur amman

Evlerine varamadım köpekten, köpekten
 Uçkurunu çözemedim, göbekten amman amman (K.K.9).

-7-

İslamoğlu

İslam da oğlu, kale yapar taşınan
Gözlerim doldu alkan ilen, yaşınan
Ben nerelere gidem
Bu gülmedik baş ilen

İslam da oğlu çatal çama yaslanır
Yağmur yağır verir de
Her yanların ıslanır
Aman aman

İslam da oğlu çam altında yatıyor
Ah güzelliğin
Cümle alemleri yakıyor
Aman aman (K.K.9).¹⁴

-8-

Yıldız

Gökte yıldız burgam burgam
Üstümüzde telli yorgan
Sarı zülûf beyaz gerdan
Niye doğdun sarı yıldız

Gökte yıldız tekerlendi
Öptüm dudak şekerlendi
Ah deli gönül efkarlandı
Doğmayaydın sarı da yıldız

¹⁴ TRT Repertuarında 01052 kayıt numarası ile Uşak yöresine ait olarak görülmekte, ancak yörede, çevre il ve ilçelerde sıklıkla söylenen bir türküdür.

Yıldız akşamdan doğarsın
 Dağlara boyun eğersin
 Ben gibi yar mi seversin
 Doğmayaydın mavi yıldız

Aman bir yıldız doğdu yüceden
 Şavkı düştü pencereden
 Gavlimiz var dün geceden
 Doğmayaydın sarı yıldız (K.K.9).

3.1.3. Ağıtlar

Elçin'in, "İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türküler (2000: 290)." olarak tanımladığı ağıtlar, İslamiyet'ten önceki dönemlerimizde "sagu" olarak adlandırılmakta idi.

Ağıtlar, tıpkı beddua, dilek ve öğütler gibi insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk devirlerden itibaren var olan sözlü ürünlerdir ve insanlığın ortak özelliklerden biridir. Çünkü insanlar, hangi inanç, hangi ırk ve hangi dilsen olurlarsa olsunlar ilk çağlardan beri ağıt söylemiş, böylelikle ızdırabını teskin etme yoluna gitmiştir. Bazen de şahsi duyguların dile getirilmesinin yanında fanilik, toplumun dertleri, birtakım istenmeyen olaylar, düşmanlıklar ve bunların gereksizliği vs. gibi konulara da yer verildiği olmuştur (Kaya, 1999: 244).

İcra süreci için, *ağıt yakmak* tabiri kullanılan ağıtlara Âşık şiirinde de rastlamak mümkündür. Şiir söyleyerek geçim sağlayan âşıklar genellikle ölümü çevresinde yankılar uyandıran kimseler için ağıt söylemişlerdir.

Delikanlı iken veya yeni evli iken ölenler, bir hileye, bir düzene kurban gidenler, ölümleri bir ailenin veya zümrenin yıkımına sebep olan kimselerin ardından ağıt söylendiği gibi, sel, zelzele, salgın hastalıklar ve büyük devlet adamlarının ardından da ağıtlar söylenebilmektedir (Güzel ve Torun, 2005: 374).

İnceleme sahasında, ağıt söylemenin yaygın olmadığını, hatta çoğu köyde ayıp olarak karşılandığını dile getirmek gerekir. Ancak özellikle Saraycık, Oysu, Yeşilyurt üçgeninde ölenin güzel yönlerini hatırlamak maksadı ile ağlama, sızlamalar içerisinde rastlayabileceğimiz ağıtlar, genellikle ölçüsüz sözler niteliğindedir. Örneğin;

“Ah Mehmedim, ne uzun boyluydun sen,

Oturdun mu bir koca ekmek yerdin,

Daha gencecik fidandın,

Çocuklarını evlendirecektin...” (K.K.56).

Mahiyetindeki düzensiz söyleyişler ağıt olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında özellikle cinayet, intihar, kaza gibi elim sebeplerle gerçekleşen ölümlerin ardından, ağıt formundaki şiirlere de çok az da olsa, rastlamak mümkündür. Aşağıda hikâyesi sunulan ölüm vakasından sonra yakılan ağıt, ilçede kadınlar arasında bir müddet söylenmiştir.

3.1.3.1. Necdet’e Yakılan Ağıt

50’li yıllarda Altıntaş merkezde hayvancılık yapan bir ailenin Necdet adında genç bir oğlu vardır. Bu oğlan, mahallelisi Safiye’ye çocukluğundan beri sevdalıdır. Vakti gelince kız istenir fakat babası kızı Necdet’e vermez. Necdet de girdiği bunalım sonucunda ağılta kendini asarak intihar eder. Aşağıdaki ağıt genç Necdet’i seven komşuları tarafından yakılmış, anonim karakter kazanmıştır. Kaynak kişimizin zorlukla hatırladığı dizeler şunlardır:

Dambeşlerini çiğneyiverin

Kapılarını dinleyiverin

Necdet kendini asmış

Safiye kızı ünleyiverin

Dambeşlerinde yurgusu

Avlularında burgusu

Ağılta kendini asmış

Satı Ablanın yavrusu

Çıngırdağı kuruverin
 Göbeğini buruverin
 Oğlan kendini asmış
 Anasını ünleyiverin

At arabasına bindirdiler
 Bulana bulana götürdüler
 Yudular, yıkadılar
 Kefenini biçtiler (K.K.74).

3.1.4. Ninniler

Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir. Muhtelif türkü, mani, ilahi, destan ezgilerinin yardımı veya irticalen meydana getirilen ölçülü, ölçüsüz söz ve tekerlemelerle çocuğu oyalayan ninniler, hece vezni ve sade bir dille söylenirler. Umumiyetle dört mısralık bir bütün teşkil eden ninnilerin sonu bir bakıma nakarat gösteren “ninni yavrum ninni, uyusun da büyüsün ninni, e e ey” gibi sözlerle biter (Elçin, 2000:271).

Ninni bir yönü itibariyle de öğretici niteliktedir. Özellikle çocuklar, ninnilerle anadillerini daha kolay öğrenirler. Çünkü çocuk, bu ninniye dinledikten ve anladıktan sonra uyur. Bu sebeple edebiyatımızda ninni geleneği uzun zamanlardan bu yana devam etmektedir. Türkçenin öğretiminde de ninninin yeri son derece önemlidir (Güzel ve Torun, 2005: 347).

Hemen bütün çocuklu evlerde rastlayabileceğimiz ninniler, Elçin’in ifade ettiği gibi sahada da özellikle mani, türkü, tekerleme gibi diğer türlerden de beslenerek söylenilmektedir. Anadolu’nun birçok yerinde varyantları olmakla beraber Altıntaş’ta tespit ettiğimiz ninniler şunlardır:

-1-

Bebeğin beşiği bakır
 Kalkmıyor yerinden ağır
 Ben sallarım tıngır mıngır
 Nenni bebek nenni

Bebeğin beşiği çamdan
 Yuvarlandı düştü damdan
 Bey babası gelir Şam'dan
 Nenni bebek nenni (K.K.27)

-2-

Dandini dandini dastana
 Danalar girmiş bostana
 Kov bostancı danayı
 Yemesin lahanayı (K.K.6).

-3-

E, e, e, e, e...
 Uyusun da büyüsün ninni
 Tıpış tıpış yürüsün ninni
 E, e, e, e, e... (K.K.15).

-4-

Nenni dedim yatırdım
 Allah dedim kaldırdım
 Ebdesini aldırđım
 Namazını kıldırdım
 Dedesine yolladım

Nenni yavruma nenni
Uyusun da büyüsün nenni

Dedesı gelir gamıştan
Ibrıcığı gümüşten
Sundum suyun içmeye
Ganatlandım uçmaya

Nenni yavruma nenni
Uyusun da büyüsün nenni

Bundan içen dervışler
Hak yoluna durmuşlar
Gelin biz de içelim
Derya deniz geçelim

Nenni yavruma nenni
Uyusun da büyüsün nenni (K.K.28).

-5-

Ninnilerim hoş geliyor
Koyun ile koç geliyor
Sen ağlama benim gülüm
Anan seni çok seviyor

Hu hu hu kuşu
Timur sarayının kuşu
Kuş çıkamamış yokuşu
Nenni kuzuma nenni

Hu hu hu çekirim
Altın kovayla su çekirim

Benim gülüm uyumazsa
Gör Allah'ım ne çekerim

Hu hu hu dermiş
Hak yoluna gidermiş
Benim kızım cennette
Bin bir melekten biriymiş (K.K.30).

-6-

Ninni ninni mamalı bebek
Elleri kolları kınalı bebek
Benim kızım gamzeli bebek

Gamzesi beni yakıyor
Kapının önüne koyuyor
Varayım mı, döveyim mi?
İneklere vereyim mi?

Allah bana sabır versin
Gamzeme uykular versin
Ninni de ninni bal şekerim
Uyumadı gitti bal peteğim (K.K.30).

-7-

Sarı çiçek hazan olur
Allah diyen güzel olur
Nenni söyleyen annenin
Günahları gazel olur

Nenni yavrum nenni
Uyusun da büyüsün nenni (K.K.29).

3.1.5. Tekerlemeler

Bir terim olarak tekerlemeyi “Aşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikayesi, halk tiyatrosu, gibi halk edebiyatı ürünleri içinde yer alan; vezin, kafiye, aliterasyonlardan yararlanılarak duyguların, düşüncelerin, hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu manzum nitelikli basma kalıp sözler” şeklinde tarif etmek mümkündür (Güzel ve Torun, 2005: 430).

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilmemiş halk edebiyatı ürünleridir. Bunun en önemli sebebi, tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Ancak başka hangi türle ilişkili olursa olsun yine de tekerlemeleri farklı kılan şekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca diğer türlerden bağımsız olan tekerlemeler de vardır. Tekerleme türü daha ziyade çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpar. Tekerlemelerin anlatımlarındaki çocuksu üslup da bunun bir yansımasıdır. Ancak bazı aşık edebiyatı ürünlerinde ve masallarda bulunan ve tekerleme olarak adlandırılan mizahi ve manzum konuşmalar büyüklere mahsus özellikler göstermektedir (Duymaz, 2002: 9).

Tekerlemelerin çocukların dilsel gelişimi anlamında yararı da yadsınamayacak ölçüde büyüktür. Ninnilerin olduğu gibi tekerlemelerin de ana dil öğretimine katkıları vardır. Bunun yanı sıra ezberlemeyi de gerekli kılan tekerlemeler zekâyı etkin tutar ve gerekli ortam olduğunda ezberdeki tekerleme yeniden üretilebilir. Bu durum *yaratıcı zekâyı* da geliştirir (Yıldız, 2013: 27).

Araştırma sahasında tespit edilen ve özellikle çocuklar arasında canlı biçimde yaşamaya devam eden tekerlemeleri Boratav’ın (1969: 146) sınıflandırmasından yararlanarak, masal, halk hikâyesi tekerlemelerine rastlanmadığından, Oyun/Çocuk Tekerlemeleri, Tören Tekerlemeleri ve Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler olarak üç başlıkta inceleyeceğiz.

3.1.5.1. Oyun/Çocuk Tekerlemeleri

Genellikle çocuk oyunlarında, ebe çıkarmak için yapılan sayışmalarda, karşılıklı hızlı konuşma temeline dayanan yarışmalarda bu sınıfa giren tekerlemeler söylenmektedir. Bunun yanında annelerin küçük çocukları için söylediği tekerlemeler de bu kapsamda sunulmaktadır.

-1-

A B C

Hasan ebece

Yolculuğun nereye

(İzmir)

İzmir’de kimin var?

(Halam)

Halanın kaç çocuğu var?

(İki)

Bir İki (K.K.64, K.K.67).

-2-

Bisiklete bindim

Karıncayı ezdim

Affedersin karınca

Seni maymun zannettim (K.K.66, K.K.70).

-3-

Denizde dalga

Hoş geldin abla

Eteğini topla

Rahat otur abla

Etek turist

İngiliz buliz

Dedelere baston

Ninelere gözlük

Annelere iş

Çocuklara çiş

Çiş çiş çiş (K.K.71, K.K.72).

-4-

Dolapta pekmez

Yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık (K.K.67, K.K. 69).

-5-

Elma attım denize

Gidiyor yüze yüze

Ben vuruldum Filiz'e

Filiz Akın

Onu seven

Cüneyt Arkın

Kın kın kın

Kına gecesi

Si si si Sindirella

La la la lamba

Ba ba ba babaşko

Ko ko ko komando

Do do do domates

Tes tes tes testere

Re re re reklamlar

Lar lar lar koca kafalar (K.K.73).

-6-

Fış fış kayıkçı

Kayıkçının küreği

Hop hop eder yüreği

Akşama fincan böreği
 Sabaha bayram çöreği
 Yesin yesin büyüsün
 Benim yavrum yürüsün
 Tıpış tıpış yürüsün (K.K.58, K.K.62).

-7-

Kutu kutu pense
 Elmamı yerse
 Arkadaşım
 Arkasını dönse (K.K.68).

-8-

Oooo
 Kim osurdu, bit osurdu
 Yongalandı yere düştü
 Arpa biçti, g.tü şişti
 Has hus osurukçu kız (K.K.67).

-9-

Oooo
 Portakalı soydum
 Başucuma koydum
 Ben bir yalan uydurdum
 Duma duma dum
 Kırmızı mum (K.K.64).

-10-

O piti piti
 Karamela sepeti
 Terazî lastik jimnastik
 Biz size geldik bitlendik

Hamama gittik temizlendik
 Dik dik dik
 Çorabımı dik (K.K.70)

-11-

Leylek leylek lekirdek
 Hani bana çekirdek
 Çekirdeğin içi yok
 Sarı kızın suçu yok (K.K.66).

-12-

Pazar Pazar paz gelir
 Pazartesi tez gelir
 Salı sallanır gelir
 Çarşamba çullanır gelir
 Perşembe halim
 Cuma canım
 Cumartesi balım (K.K.73).

-13-

Üşüdüm üşüdüm
 Daldan elma düşürdüm
 Elmamı yediler
 Bana cüce dediler
 Cücelikten çıktım
 Ablama vardım
 Ablam pilav pişirdi
 İçine fare düşürdü
 O fareyi n'apmalı
 Minareden atmalı
 Minarede bir kuş var
 Kanadında gümüş var

Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var (K.K.69, K.K.73).

-14-

Yağ satarım
Bal satarım
Ustam ölmüş ben satarım
Ustamın kürkü sarıdır
Satsam on beş liradır
Zambak zumbak
Dön arkana iyi bak (K.K.66).

3.1.5.2. Tören Tekerlemeleri

Hidrellez, koç katımı, yağmur duası gibi genellikle büyüklerin arasında yapılan törenlerde, biraz da dua mantığı taşıyan ve çocukların aralarında söylenerek kabul edilebilme olasılığının yükseltilmesi amacını güden bu tip tekerlemeler genellikle, yağışlı giden bir yıl, bereketli sürüler gibi düşünceleri dile getirmektedirler.

Bunun yanında Altıntaş'ta Ramazan akşamlarında çocuklar, arkadaşları ile toplanarak evlerin kapısını çalarlar, şu tekerlemeyi söyleyip ev sahibinin vereceği bozuk para, çerez, meyve gibi hediyeleri beklerler. Günümüzde de yaşatılan bu geleneğe “*Küpecik*” adı verilir.

-1-

Heeey küpecik küpecik
Yağdan baldan küpecik
Yağ olmazsa bal olsun
Ev sahibi sağolsun
Ev sahibi evde misin
Evde değil dağda mısın
Dağda yılan kışlasın
Allah çocuğunu bağışlasın
Dişi dişi sıçan dişi

Vermezseniz çalarım taşı
 Ambar altında tazıyım
 Ben annemin kızıyım
 Al duvaklı yenge yenge
 Merdivenden in de ge (gel)
 Bizim sarı beşlikleri al da ge (gel) (K.K.64, K.K.67, K.K.71, K.K.73).

-2-

La ilahe illallah
 Rahmet yağar inşallah
 Teknede hamur
 Tarlada çamur
 Ver Allahım ver
 Gani gani rahmet ver (K.K.64).

-3-

Yağ yağ yağmur
 Teknede hamur
 Bahçede çamur
 Ver Allahım ver
 Sicim gibi yağmur ver (K.K.68).

-4-

Yağmur yağıyor
 Seller akıyor
 Arap kızı camdan bakıyor (K.K.64, K.K.67, K.K.71, K.K.73).

3.1.5.3. Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler

Yanıltmaca diye adlandırılan bu söz oyunlarında artık şiirle, ya da başka anlatım özenmeleriyle ilgili bir öge kalmamıştır, daha çok sınama niteliğindedir. Bu bakımdan bilmeceleere yaklaşan bu tekerlemelerde ses yapısı bakımından söyleyişte güçlükler taşıyan, ya da yanıltıldığı zaman söyleyeni küçük veya gülünç düşüren

anlamlar kazanan cümleleri süratle söylemek gerekir; tuzağa düşenin beceriksizliği ya da farkına varmadan söylediği şeylerin tuhaflığı, dinleyicileri eğlendirir (Boratav, 1969: 151).

Özellikle dil eğitimini ve ezber kabiliyetini artırıcı özellik taşıyan bu tip tekerlemeler okullarda da sık sık başvurulmuş bir eğitim metodu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Saha çocuklarından derlediğimiz bu tipteki tekerlemeler alfabetik olarak şunlardır:

Al şu takatukaları takatucacıya götür. Takatucacı, takatukaları takatukalatamazsa takatukaları takatukalatmadan geri getir (K.K.66).

Bir berber, bir berbere bre berber gel beraber Berberistan'da beraber bir berber dükkânı açalım demiş (K.K.73).

Dal sarkar kartal kalkar. Kartal kalkar, dal sarkar (K.K.64).

Hakkı Hakkı'nın hakkını yemiş. Hakkı Hakkı'nın hakkını istemiş. Hakkı Hakkı'nın hakkını vermeyince, Hakkı da Hakkı'nın hakkından gelmiş (K.K.67).

Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi, ortadaki su şişesi (K.K.69).

3.1.6. Bilmeceler

Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerred kavramalarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2000: 607).

Halk edebiyatı ürünleri içinde önemli bir yeri olan bilmeceler, bir zekâ ve muhakeme usulü oldukları kadar, teşbih ve tasvir sanatları bakımından eşsizdir, mensur ve manzum şiirin pek canlı örneklerini de ihtiva etmektedir. İnsan organlarından, çevremizdeki eşyalardan, yiyecek ve içeceklerimizden, tabiat olaylarından, dini inanışlara, çeşitli maddi varlıklara ve sosyal olaylara kadar oldukça geniş bir manzara göstermektedir (Tezel, 2004: 6).

Genellikle çocuklar arasında yaşamaya devam eden bilmecelerle karşılıklı konuşarak hoş vakit geçirme amacı güdülmektedir. Zaman zaman köy odalarında büyükler arasında da karşılıklı bilmeceler sorulmaktadır.

Acayip kuyu, ses verir suyu (Yayık) (K.K.11).

Ak donun içinde dik durur (Mum) (K.K.21).

Allah yapar yapısını, kul açar kapısını (Karpuz) (K.K.37).

Altı mermer, üstü mermer, içinde bülbül öter (Ağız) (K.K.59).

Anan yayılır yatar, baban sallar sokar (Dikiş makinesi) (K.K.11).

Benim bir deli kardeşim var, gelenin gidenin elini öper (Havlu) (K.K.61).

Benim bir kızım var gelenin gidenin k.çını öper (Minder) (K.K.9).

Boyu var ben gadak, yavrusu var bin gadak (Haşhaş) (K.K.70).

Dağdan gelir, taştan gelir, g.tü açık eniştten gelir (Keçi) (K.K.67).

Dambeşe deri serdim, kulağını beri serdim (Kırağı) (K.K.64).

Dambeşte al horoz (Şeker saçmaya çıkan damat) (K.K.11).

Dışı deri, içi darı (İncir) (K.K.67).

Dışım var, ağzım yok (Tarak) (K.K.68).

Hızlı koşar, el öper (Kertenkele) (K.K.73).

İçi kütük, dışı katık (Zeytin) (K.K.57).

İçi taş, dışı taş, ha dolaş, ha dolaş (Minare) (K.K.67).

Kapı altında sümbüllü gelin (Süpürge) (K.K.54).

Kızıl kızıl bakar, sular sular sokar (Fırın söngesi) (K.K.9, K.K.11, K.K.14).

Mini mini kuşlar, her yeri taşlar (Dolu) (K.K.66).

Sanki kilitli demir, vur başına otur kemir (Ceviz) (K.K.65).

Tersi var aşağı sarkar, düşerim diye korkar (Dut) (K.K.69).

Tohumsuz biter, dünyaya yeter (Tuz) (K.K.64).

Tülü ağzını açtı, cıvıllı içine kaçtı (Çorap) (K.K.11, K.K.21).

Üstü çayır biçilir, altı çeşme içilir (Koyun) (K.K.67).

Yer altında yağlı kayış (Yılan) (K.K.74).

3.2. MENSUR ÜRÜNLER

3.2.1. Efsaneler

TDK Türkçe Sözlükte “ *eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence*” (TDK, 1998: 672) şeklinde tanımlanan efsane kavramı dilimize Farsçadan geçmiş olup Arapça *ustûre* sözcüğünü karşılamaktadır.

Elçin’e göre efsaneler, insanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit ve kavimler arasında doğup gelişen, zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallardır (Elçin, 2000: 314).

Efsanelerin nasıl oluştuğu sorusuna bugüne kadar değişik şekillerde cevap verilmeye çalışılmıştır. Zaman zaman masal, mit ve efsanenin oluşumu için ayrı teoriler ileri sürülmüştür. Efsanelerin oluşmalarıyla ilgili olarak ileri sürülen görüşleri incelediğimizde, efsanenin kökenlerini tarih öncesi devirler ve bu devirlerde yaşayan insanların ruhsal durumlarında arama eğiliminin birçok araştırmacıda yaygın olduğunu görürüz. İnsanoğlu özellikle rasyonel düşünme olanağına sahip olmayan toplumlarda kendisini tabiata karşı daha güçlü hissedebilmek için kahramanlar yaratma yoluna gitmiş veya bir kişinin yaptığını çok fazla büyütürük ondan güç ve cesaret kazanma ihtiyacını sembolleştirmiştir (Artun,2005: 94-95).

Sakaoğlu da çeşitli bilim adamlarının efsaneler ile tanımlarını verdikten sonra, efsanelerin özellikleri ile ilgili şu dört durumu tespit etmiştir:

- Efsaneler şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- Efsanelerin belirli bir şekli yoktur, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatmadır (Sakaoğlu, 1980: 6).

Tüm bu belirtilenlerden yola çıkacak olursak, efsaneler, insanoğlunun yaratılış süreci içerisinde karşılaştığı ve anlamlandıramadığı tüm durumlarla ilgili olarak meydana getirdiği ve kendinden farklı doğaüstü güçlerle ilişkilendirdiği, yer, olağanüstü durum, doğa şekilleri gibi konuları ifade ettiği sözlü anlatı ürünleridir.

İnceleme sahası olan Altıntaş'ta da çeşitli yeryüzü şekilleri ve eskiden yaşamış bazı karakterlerle ilgili efsaneler anlatılmaktadır. Yörede tespit edilen efsanelerden ikisi Elçin'in tasnifindeki a maddesinde geçen yeryüzü şekilleri ile ilgili iken, bir efsane de Akçaköy'de medfun bulunan Aziz Dede ile ilgilidir.

3.2.1.1. Sağır Kaya Efsanesi

Bugünkü ilçe merkezinde mezarlığın arkasındaki arazide tek başına bulunan büyük kayayla ilgili efsanedir.

“Vaktiyle çok zengin bir ağa yaşamış. Bu ağanın koyunları o kadar çokmuş ki, bir uçtan bir uca tüm ovaya yayılırlarmış. Ağanın bu sürüsünü güden bir de çobanı varmış. Çoban özü sözü doğru, güvenilir bir gençmiş.

Günlerden bir gün çoban ovada ortasında koca bir kayanın bulunduğu bir arazide koyunları yayarken ansızın bir fırtına kopmuş. Toz, toprak, yağmur, çamur göz gözü görmüyormuş. Çoban bu hengâmede koyunları kaçırmamak için koştururken ayağı bir taşa takılıp yere düşmüş. Bir vakit baygın vaziyette yatmış. Kalktığında bir de bakmış ki etrafta koyunların hiçbirisi kalmamış. Sağa sola, bakınmış ama nafiye, koyunları bulamamış. Olan oldu, bari vakit kaybetmeden ağama haber vereyim demiş. Doğruca ağanın yanına seytmiş. Ağaya durumu anlatınca ağa hiddetlenmiş. Bağırması, çağırması. Çobanın yalan söylediğini, malı maşadı ele sattığını düşünmüş. Çobanı kolundan tuttuğu gibi kadıya çıkarmış.

Kadı ağanın şikâyeti üzerine çobanı dinlemiş. Çoban başından geçenleri harfiyen anlatmış. Kadı çobanın anlatışındaki samimiyetten, onun iyi niyetli olduğunu, yalan söylemediğini düşünmüş. Ancak bunu ispat etmesi için olayın olduğu araziye gidilmesine karar vermiş.

Olayın olduğu yere gelmişler. Burada çoban “şöyle oldu, böyle oldu” diye anlatmış. Gören bilen olmadığı için sadece orada bulunan koca kayanın şahitliğine sığınmış.

“Koca kaya, koca kaya!

Kimsem yok bana inana.

Allah aşkına sen söyle

Ne oldu bugün bana”

Diyerek kayaya yalvarmış. Kayadan hiç ses gelmeyince bir kez daha aynı şekilde sormuş. Fakat yine sonuç yine aynıymış. Kayadan hiç ses çıkmamış. En sonunda artık, ağlaya sızlaya içinden öyle bir feryat ile çoban “Sağır mı oldun be koca kaya, Allah aşkına söyle ne oldu bana?” diye fğan edince Cenab-ı Hakkın hikmetiyle kaya dile gelip olan biteni herkese anlatmış. Çoban da aklanarak cezadan kurtulmuş. O gün bu gündür, çobanın “sağır mı oldun?” sorusundan beri bu tek başına duran kayaya yörede Sağır Kaya derlemiş.” (K.K. 18).

3.2.1.2. Piyade Mevkii-Yeldeğmez Tepesi Efsanesi

Bugün Altıntaş ilçesi-Gecek köyü yolunda Un Fabrikasını geçince başlayan ve kanal boyunca uzanan kayalıklı tepenin, Piyade-Yeldeğmez Tepesi’nin efsanesidir.

Zamanında Altıntaş’ın koyunlarını güden bir çoban Gecek kırında hayvanları otlatırken, hayvanlar artık önlerine çıkan bir mahlûktan mıdır, korktuklarından mıdır bilinmez birden aykırı aykırı tepeye doğru koşmaya başlamışlar. O kadar çok koşuyorlarmış ki sağa sola hepsi dağılıveriyorlarmış. Çoban bir türlü arkalarından yetişip sürüyü toplayamıyormuş. Tabi bu arada ekili dikili yerlere zarar da veriyorlarmış ki, çobanı asıl kızdıran ve endişelendiren de buymuş.

Koşmaktan bitap düştüğü bir vakit, demek ki Allah’ın sevgili kuluymuş, Allah kargışını kabul etmiş olacak ki, koyunlara “Durmadınız gitti, Daş olasınız inşallah” diye beddua okumuş. Tam da tepenin üzerindelerken birden tüm koyunlar Allah’ın emriyle kaskatı kesilip koca koca taşlara dönmüşler.

Bugün söz konusu tepenin bu kadar kayalık, taşlı olmasının sebebi olarak çobanın bu bedduası sonunda kayaya dönüşen koyunların olduğu gösterilir (K.K.18).

Bir başka anlatmaya göre çobanın biri devrin en zengini, ağanın kızını sevmektedir. Kız da çobanı sevmekteymiş. Gizli gizli görüşürlerken, görüşmelerin birinde ağaya yakalanmışlar. Ağa yine insaflyıymış. Çobana bir şey yapmamış. Kızına çobanı sevip sevmeyiğini sormuş. Kız sevdiğini söyleyince, işi zora koşup “madem kızımı istiyorsun, bir şartla kızımı sana veririm” demiş. Ağa üç gün boyunca koyunlara tuz yedirip, hiç su içirmemeyi başarırca çobana kızını vereceğini söylemiş.

Çoban ağanın dediğini ilk gün yapabilmiş, ikinci gün de yapabilmiş. Tam üçüncü gün bitecekken koyunlar tepeliğin arkasındaki suya doğru hiç durmadan koşturmaya başlamış. Çoban ne kadar “yapmayın, etmeyin” dese de koyunlara söz dinletemiyormuş. Artık suya iyice yaklaştıkları bir vakit, “Durmadınız gitti, sabredemediniz, azıcık daha bekleyeydiniz kız alacaktım. Taş olun, geberin inşallah” demiş. Tam o esnada tüm koyunlar taş kesilerek bugünkü Yeldeğmez Tepesinin kayalıklarını oluşturmuşlar (K.K.9).

3.2.1.3. Akçaköylü Aziz Dede Efsanesi

Afyon Karacaahmet'teki Karacaahmet Dede, Murat Dağı'ndaki Murat Dede ve Akçaköylü Aziz Dede üç kardeşmişler. Bunlar ta Horasan'dan gelerek buralara yerleşmişler.

Aziz Dede Akçaköy'de gariban bir yaşam sürermiş, etliye sütlüye karışmaz ancak herkes tarafından sevilirmiş. Köyde saf, temiz, iyi niyetli kimileri tarafından da meczup olarak bilinirmiş.

Savaş zamanında gençleri askere aldıkları vakit, gençlerden biri askere giderken Aziz Dede'yi görerek yanına uğramış. “Dedem ben askere gidiyorum, hakkını helal et” demiş. Helalleştikten sonra Aziz Dede “Oğlum, başın dara düşerse, sıkıntılı olursan hiç çekinme, Yetiş Aziz Dede de, ben gelirim” demiş.

Çarpışmaların çok çetin olduğu bir zaman, düşmanla boğuşmaktan bitap düşmüş gencin aklına Aziz Dede'nin dedikleri gelmiş. Can havliyle “Yetiş Aziz Dede” demiş. Aziz Dede de harman vakti, harman yerinde tınaz savuruyormuş. Birden, tınazı

deli deli savurmaya, sanki karşısında birileri varmış gibi bağırıp çağırmaya başlamış. Yanındakiler bu anlamsız hareketlerinden delirdiğini, cezbeye girdiğini düşünmüşler. Fakat köyünde tınaz savururken Aziz Dede, aynı anda askerdeki köylüsünün yanında düşmanla savaşıyormuş.

Gencin yanında savaşırken tınazının dişlerinden biri kırılmış. Bunu gören genç kırık dişi yerden alarak çantasına atmış. Savaşı kazandıkları anda sağına soluna bakınmış Aziz Dede'yi görememiş.

Gel zaman git zaman genç köye dönmüş. Döndüğünde askerde başından geçenleri, savaşı anlatırken Aziz Dede'nin de yanında olduğunu söylemiş. Köylü gülmeye, hatta dalga geçmeye başlamış. O anda çantasından Aziz Dede'nin tınazının kırık dişini çıkarınca tüm köylü inanmış ve Aziz Dede'ye koşmuşlar. Fakat kalabalığın üzerine geldiğini gören Aziz Dede sırrının açığa çıktığını anlayıp herkesin gözü önünde oradan kaybolmuş.

Bugün Aziz Dede'nin her sıkıntılı kişinin yardımına koşacağı inancıyla Akçaköy Aziz Dede Türbesi'ne özellikle ruhsal sorunlu hastaların getirilmesi bu efsaneye dayanmaktadır (K.K.9).

3.2.2. Masallar

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olamayan kısa bir anlatı diye tanımlanır (Boratav 1969: 80).

Masalların kahramanları: İnsanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, arap vb.); hayvanlar (arşlan, tilki, at, güvercin, papağan vb.); bitkiler (ağaç, çiçek vb.) ; maddi unsurlar, âlet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrâ, seccâde, değirmen, ayna, çalgı, vb.); hayalî yaratıklar (dev, cin, peri, vb.); yalın fikirler (akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik vb.) gibi akla gelen her şeydir. Masalcı bu kahramanları, zaman-zaman eski inanç, din, kültür ve medeniyet unsurlarından gelen malzemenin kompozisyonu içinde dinleyicisi ile okuyucusuna “hikâye, dram, fıkra” biçiminde anlatır (Elçin, 2000: 369).

İnanılmayacak, fevkalade hususları ihtiva eden masallar, dinleyenleri reel dünyadan çekip hayali aleme almak için tekerlemeye benzer sözlerle başlar. Kadınlar

tarafından daha çok çocuklara anlatılan masalarda Keloğlan ve Peri Masalları en tanınmış örneklerdir. Kahramanları hayvan olan hikâyeler de bir çeşit masal sayılabilir (Güzel ve Torun, 2005: 412).

Altıntaş coğrafyasında genellikle çocuksuzluk temi içeren masallar tespit edilmiştir. Eski işlerliğini gün geçtikçe yitirmeye başlayan masallar şunlardır.

3.2.2.1. Kabak Kız Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir köy evinde yaşayan karı koca varmış. Bu karı koca süpürge yaparak geçinirlermiş. Bunların hiç çocukları olmazmış.

Kapılarının arkasında bir kabak varmış. Kadın her gün süpürge yapmaktan geldiğinde kabağa bakarak Allah’a dua edermiş. “Allah’ım bize bir çocuk ver de, zararı yok şu kabak gibi olsun, yine de bir evladımız olsun” demiş.

Günlerden bir gün karı koca yine süpürge yapmaya gitmişler. Birden evde kabağın içinden güzeller güzeli bir kız çıkmış. Güzel kız evi temizlemiş, yemekleri pişirmiş, işini bitirince kabağın içine girmiş. Karı koca eve geldiklerinde evi kimin temizlediğini, yemekleri kimin yaptığını merak etmişler. “Yarın birimiz evde kalalım da kimmiş bulalım” demişler. Adam sabahleyin karısını süpürge yapmaya yollayıp evde kendi kalmış. Yüklüğün içine saklanmış. Dünkü kız kimsenin kalmadığını düşünüp kabağın içinden yine çıkmış, her yeri temizlemiş, yemekleri yapmış. Tam kabağın içine girecekken adam yükükten çıkıp kızı yakalamış.

“Sen kimsin?” diye sormuş. Kız da “Baba, annem dua etmişti ya, ben sizin kızınızım, ama ne olur anneme söyleme beni bilmesinler” demiş.

Kadın akşam eve gelince kocasına neler olduğunu sormuş. Adam kızına verdiği sözü hatırlayarak “Ben dışarıda aşık oynayanlara bakıyordum. O ara biri gelmiş, evi temizlemiş, yemekleri yapmış, kimseyi göremedim” demiş.

Ertesi gün kadın kocasını yollayarak kendisi evde kalmış. Kız yine kimsenin kalmadığını düşünerek kabağın içinden çıkmış. Ortalığı temizleyip, yemekleri yapmış. Tam kabağa gireceği sırada saklanan kadın kızı tutarak sormuş. Kız da olanları

anlatmış. Artık anne de baba da kızlarına kavuşmanın sevincini yaşamaya başlamışlar. Kabak kız tüm köyde sevilen bir kız olmuş.

Gel zaman git zaman kız büyümüş, gelinlik güzel bir kız olmuş. Annesiyle bir gün dereye çamaşır yıkamaya gitmişler. Padişahın oğlu da atını sulamak için dereye varmış. Derede kızın güzelliği suya o kadar güzel yansımış ki at su içmezmiş. Padişahın oğlu da bunu görünce kıza aşık olmuş. Hemen saraya gelip annesine babasına olanları anlatmış. Oğlanın annesi “O kız Kabak Kız, bize gelin olmaz” diyerek oğlanı caydırmaya çalışmış. Ama sonunda kızla evlenmelerine mani olamamış.

Günlerden bir gün kaynanası ile görümcesi yufka yaparlarken Kabak kız yanlarına gelerek yardım etmek istemiş. Kaynanasına “ana ben yardıma geldim” demiş. Kaynanası da oklavayla vurmuş, “git şurdan” demiş. Görümcesinin yanına gitmiş, “abla ben yardıma geldim” demiş, o da pişirgeçle vurmuş “oğlumuzun başını yaktın, git şurdan” demiş. Kabak kız da küsüp kocasının yanına gitmiş. O gün köyde bir düğün varmış, kocası Kabak kızını giydirmiş, süslemiş çok güzel bir kız haline getirmiş. Düğün yerine varmışlar. Kaynanası ile görümcesi kızın kim olduğunu anlayamamışlar. Kaynanası kıza kimlerden olduğunu sormuş, o da “oklava köyündenim” demiş; görümcesi kimlerden olduğunu sormuş kız da “pişirgeç köyündenim” deyince ikisi de kızın gelinleri Kabak Kız olduğunu anlamışlar. Kızı hor gördüklerinden, istemediklerinden pişman olmuşlar. Kızdan özür dileyip mutlu, huzurlu yaşamışlar (K.K. 36).

3.2.2.2. Yılan Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, köyün birindeki eski bir evde bir karı koca ve iki çocuğu yaşarmış. Evin annesi her gün ineklerini sağıp sütü tencereye koyar, pişmesi için sobanın üstüne koyarmış. Süt pişince önce çocuklarına içirir, kalanının da yoğurt çalmak için ılımasını beklermiş. Bu sırada ev işlerini yapar ve süte bakmak için gelirmiş. Son zamanlarda tenceredeki sütün azaldığını görmüş. Gider gelirmiş, her defasında süt tenceresini boş bulurmuş.

Kimsenin içmediğini bilen anne yine sütü pişirmiş ve ılıması için bir kenara koyup kapının arkasından gözetlemeye durmuş. Evde duvarda asılı eski bir heybe varmış. Bu heybenin iki gözü varmış. O heybeden koskoca bir yılan ve iki yavrusu

çıkmiş ve sütü içmişler. Anne olanlar karşısında çok korkmuş, çok şaşırmış. Meğer günlerdir evlerinde yılanlarla yaşıyorlarmış.

Yine bir gün yılan usulca dışarıya çıkmış, bunu gören evin annesi heybeyi alıp dışarı atmış. Yılan geri gelip yavrularının bulunduğu heybenin yerinde olmadığını anlayınca hemen orada bulunan süt dolu tencereye bütün zehrini akıtmış. Bunu gören anne heybeyi alıp, yerine takmış. Yılan da yavrularını heybenin içinde görünce zehrini akıttığı tencereyi kuyruğu ile kaktırıp devirmiş.

O günden sonra o aile evdeki yılanlara dokunmamış. Evin annesi her gün yılanlara o süttten vermiş. Yılanlar da aileyi rahatsız etmemişler. Günler sonra yavru yılanlar büyüyünce heybenin içinden çıkan yılanlar evden ayrılmışlar (K.K. 52).

3.2.3. Fıkralar

Umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse kapmayı” hedef tutan ve temelinde az-çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü kısa, mensur hikâyelere fıkra adı verilir (Elçin, 2000: 566).

Fıkralarda, bir tabiat ve topluluk gerçeği, cemiyetteki aksaklıklar, hatalı davranan kimseler çeşitli tipleri ve cemiyetin dikkat çekici her türlü görünüşü bir vaka çerçevesinde nükteli bir şekilde anlatılır ve tenkit edilir. Güldürücü ve düşündürücü olan fıkralar, küçük mizah ve hiciv hikâyeleridir (Güzel ve Torun, 2005: 427).

Başlangıçta ferdî karakter taşıyan ve zamanla anonimleşen fıkralar, sade, yaşayan dille, geçmiş zamanın hikâyesi, soru ve emir cümleleri ile anlatılırlar. Umumiyetle tek bir vakaya dayanan, teferruat, tasvir ve tahkiyeden kaçan fıkralar, başlangıç, gelişme ve sonuç bölümlerini iç içe bulunduran hikâyelerdir. Aklın kanunları içinde, hayali unsurlardan uzak olarak yaratılan bu hikâyelerde vaka ve ya düşünce ile ilgili bilgiler ilk basamağı teşkil eder. Tezle, karşı tezin bir bakıma çarpışmasını hazırlayan konuşma (tezat) münakaşa ve muhakeme, gelişmeyi hazırlar. Bu zemin üzerinde sonucu meydana getiren hükme varılır. Fıkranın estetiği bu üç unsurun terkiibinden doğar (Elçin, 2000:566-567).

İnceleme sahasında rastladığımız fıkralar da yukarıda sunulanlarla eşdeğer bir yapıda bulunmaktadır. Ancak yazıya geçiriliş aşamasında yaptığımız tasnifte derlenen

çoğu fıkranın güncel, her yörede, herkesçe rastlanabilecek fıkralar olduğunu belirtmek gerekir. Nasreddin Hoca'lı, Temel'li fıkraların yanında, imam fıkraları en çok bilinen fıkralardır. Bu noktada, yöreye özgü daha farklı, ilginç fıkraların malzeme olarak kullanılması düşünülmüştür.

Bu bağlamda, derlenen fıkralar arasında en ilgi çekici olanları İncili Çavuş fıkralarıdır. Yörede Aslanapalı olarak düşünülen (kimi kaynak kişilere göre Aslanapa'da doğmuş, kimilerine göre ise mezarı Aslanapa'dadır) İncili Çavuş'un fıkralarının, günlük hayatla da ilişkilendirilmiş biçimde anonim karaktere bürünmesinin sebebi olarak bu düşünce gösterilebilir. Bu fıkraların esas karakteri olan İncili Çavuş, yörede yaşayan, köy odalarına çıkan, köy hayatını iyi bilen, muzip, hazırcevap ve çoğu zaman da küfürlü konuşan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Pek çok fıkrada İncili'nin bu özellikleri mizah ve nükte unsuru olarak görülebilmektedir.

3.2.3.1. İmam ile Camız

Adamın biri evinin kenarına güzel bir bahçe yapmış. Yaz günü, bir akşam vakti evde ailesiyle yemek yerlerken, bahçeden ses geldiğini duymuş. Sofradan kalmadan oğluna “oğlum, git bak bakalım bahçeden ses geliyor” demiş. Oğlan bahçeye gidişin, bir imamla bir camızın homur homur homurdandıklarını görmüş. “ Buba, buba bahçede bir imamın bir camız var napayım demiş. Adam da:

“Çıkarabilirsen imamı çıkar, camız doyunca kendi çıkar” demiş (K.K.11).

3.2.3.2. İncili Çavuş'un Sövmesi

İncili Çavuş'la köylüleri, akşamleyin odada oturuyorlarmış. Sohbet o kadar koyuymuş ki laf lafı açıyormuş. Bir aralık yanındakiler İnciliyi konuşturmak, onun nüktesine gülmek için, “Çavuş, öyle bir küfür et ki, bu küfrüne kimse kızmasın, kimseye dokundurmadan bir sövüver” demişler. İncili düşünmüş, taşınmış en sonunda “Müğlüzün, gurasını s.keyim” demiş (K.K.9).

3.2.3.3. İncili Çavuş ve Altın Saban

Padişah en seçkin kuyumcu ustalarına içinde altın, gümüş, yakut, inci mücevherler olan bir saban yaptırmış. Saban o kadar güzelmış ki, ısıltı ısıltı parlıyormuş. Yaptırdığı bu sabanın değerini ölçsünler diye ülkenin tüm kuyumcularını, zenginlerini yanına toplamış hepsine sormuş. Kimse sabana paha biçememiş. Derken, orada bulunan vezirlerden biri “bunu bilse bilse bizim İncili bilir hünkârım” diyerek padişaha İnciliyi önermiş. “Tiz getirin buraya” demesiyle ulaklar hazırlanmış, yolu tutmuşlar. Bir zaman sonra İnciliyi saraya getirmişler. İncili o kadar işin arasında boşu boşuna getirilmekten zaten şikâyetçi ama karşısında padişah var.

Padişah, İnciliyi yanına almış. Sabanın yanına gelmişler. “Söyle bakalım çavuş, benim bu altın sabanımanın değeri ne kadardır?” diye sormuş.

İncili sağına eğilmiş, soluna eğilmiş sabanı iyice incelemiş. Düşünmüş taşınmış “Hünkârım” diye söze başlamış:

“Çok güzel bir saban yaptırmışsınız, Allah yapanlardan, yaptıranlardan razı olsun” demiş. Malum, biz tarla ekeriz, yağış bekleriz ki mahsul alalım, o yüzden baharın Nisanda Mayıs'ta yağmur olsun deriz.” demiş ve eklemiş, “ Şayet Nisanda Mayıs'ta yağış olur da, ekinimiz başak verirse, bu sabana ben değil, siz değil atanız Sultan Süleyman bile paha biçemez” demiş.

Bu cevap padişahı çok sevindirmiş, hemen koltuklarını kabartmış. Akabinde “peki ya yağmur yağmazsa” diye eklemesiyle İncili kendinden beklenen cevabı yapıştırmış:

“O zaman sok g.tüne gitsin hünkârım” demiş (K.K.46).

3.2.3.4. İştah Şart

İncili Çavuş'un hazırcevaplığı meşhurmış. Bir gün köyde acele acele bir yere seyirdirken, köyün gençlerinden ikisi onu sövdürmek için hemen sormuşlar

“Çavuş, çavuş b.kunu yer misin?” o da yürümeye devam ederek “vallahi iştah şart” demiş (K.K.21).

3.2.3.5. Özrü Kabahatinden Büyük

Padişah, vezirlerini, âlimlerini, hocalarını ne kadar bilgili kişi varsa hepsini divanına toplamış, “bana öyle bir kabahat işleyin ki, özrünüz kabahatinizden büyük olsun” demiş. Düşünülmüş, taşınılmış, kimseden bunu yapacak cesaret çıkmamış. Beklediği özrü de kabahati de göremeyince padişah, bunu yapsa yapsa o yapar diye düşünerek, daha önceden de tanıdığı İncili Çavuş’u yanına çağırttırmış.

İncili Çavuş, padişahın yanına varınca, yedirilmiş, içirilmiş, kendine güzel bir oda verilmiş. Bu arada padişah durumu ona da anlatmış. Tabi İncili bu hemen renk vermemiş. Aradan bir iki gün geçmesine rağmen, İnciliden de ses çıkmamış. Padişah iyiden iyiye İncilinin de istediğini yapamayacağını düşünmeye başlamış.

Padişah, artık umudu kestiği bir gece, haremde merdivenlerden odasına çıkarken, arkasından yetişen İncili ona ansızın bir parmak atmış. Bunun üzerine birden arkasını dönen padişah “Bre densüz deyyus, bu ne terbiyesizliktir” diyemeden İncili, kabahatinden büyük özrünü söyleyivermiş:

“Kusura bakma hünkârım, ben seni Hanım Sultan sandıydım” demiş... Bu kabahatten büyük özür üzerine padişah İnciliye bir kese altın verip onu köyüne salimen yollamış (K.K.56).

3.2.3.6. Padişah Madişah

Padişah İncili Çavuş’u çok sevmiş, yanına aldırılmış. Zaman içinde dostlukları artmış. Sarayın avlusunda gezindikleri bir gün İncili konuşurken konuşma arasında, “saray-maray, asker-masker, padişah-madişah” kelimelerini kullanırmış. Bu durum padişahın dikkatini çekmiş. İnciliye sormuş:

“Yahu Çavuş sen konuşurken sürekli, saray-maray, asker-masker, padişah-madişah deyip durdun, hadi ilk dediklerini anladık da sonrakiler ne demek ola” demiş.

İncili:

“Hünkârım sizin oturduğunuz şu şaşalı yapılar saray, bizim fakirhaneler maraydır, Bedirde savaşıyor, o imanlı, Peygamber yoldaşları askerdir, bizimkiler ancak masker olurlar; padişah ise atanız cennetmekân Fatih Sultan Mehmed’dir, Sultan

Süleyman'dır.” deyince padişah sabırsızlanıp, “peki ya madişah ne demek” diye sormuş. İncili de aradaki muhabbete binaen:

“Kusura bakmazsan o da sen oluyorsun hünkârım” demiş (K.K.21).

3.2.3.7. Teyemmümün Farzı Kaç?

İncili'ye “Teyemmümün farzı kaç?” diye sormuşlar, o da, “ Su bulursam yıkanırım” demiş (K.K.21).

3.3. KALIPLAŞMIŞ SÖZLER

3.3.1. Atasözleri

Yeryüzündeki bütün milletlerin atalarından kalmış, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözleri vardır. Bu sözler Türkiye Türkçesi'nde “atasözleri” olarak adlandırılırlar. Her atasözü, toplumsal yaşantı içindeki bireyin uyması beklenen ya bir genel kural veya bir düstur niteliğindedir. Bu nedenle de, atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısında tavır ve zihniyetlerini ifade eden özlü sözlerdir (Çobanoğlu, 2004: 1).

Aksoy'un ifadesi ile de atasözleri, “atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaşan ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözlerdir” (Aksoy, 1965: 30).

Altıntaş insanının günlük konuşma dilinde de zengin olarak yaşayan atasözleri, alfabetik olarak şu şekilde sıralanabilir:

Aç köpek fırın deler (K.K.41, K.K.43, K.K.52).

Aç tavuk kendini buğday ambarında görür (K.K.49, K.K.53, K.K.57).

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al (K.K.7, K.K.8, K.K.15).

At atı basar, yiğit yiğidi basar (K.K.11).

At beslenirken, kız istenirken (değerlidir) (K.K.11).

At sahibine göre eşinir (K.K.9).

At yemini kendi artırır (K.K.11).

Az veren candan, çok veren maldan (K.K.7, K.K.8, K.K.21, K.K.45, K.K.47).

Azraille misafirin ne zaman geleceği belli olmaz (K.K.54).

Bal tutan parmağını yalar (K.K.9).

B.ka düşen sakız çiğnenmez (K.K.11).

B.kla yapılan s.dikle yıkılır (K.K.9, K.K.21).

Bıldırki hurmalar, g.tünü tırmalar (K.K.9).

Bilmediğin aş, ya karın ağrıtır, ya baş (K.K.9).

Birlik olmazsa dirlik olmaz (K.K.11).

Cıbılın oğlu olur (K.K.21).

Cıbılın sıpası kıymetli olur (K.K.21).

Çama çıkan keçinin, çama çıkan oğlağı olur (K.K.21).

Çocuk, ekmeği dolapta bitiyor sanır (K.K.56).

Devletliye varma, gayretliye var (K.K.42, K.K.53).

Dilin kemiği yoktur (K.K.11).

Doha var öküz durduru, doha var saban gırdırı (K.K.21).

Düğün arpasıyla at tavlalmaz (K.K.11).

Efesin derler candan ederler, ağasın derler maldan ederler (K.K.11).

Ekmeğini yalnız yiyen, yükünü kendi kaldırır (K.K.53).

El ağlarsa gözünden, anam ağlarsa özünden (K.K.32).

Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde gelmez (K.K.11, K.K.21).

Eltim s..iştı, canım çekişti (K.K.9).

Eşe eşe toprak, söyleye söyleye söz ürer (K.K.11).

Gecekliyle yılanı çuvala koymuşlar, yılan çırım çırım çığırılmış (K.K.9).

Gök ağlamayınca yer gülmez (K.K.13).

Güçlüyü değil, haklıyı koru (K.K.50, K.K.56).

Gün çarığı yakar, çarık ayağı sıkar (K.K.9, K.K.11, K.K.13, K.K.21).

Güvenme varlığa, düşersin darlığa (K.K.17, K.K.18, K.K.28, K.K.33).

Harmanda imiği kaynayanın, zemheride çömleği kaynar

Haziranda yılandan, Ramazanda imamdan kork (K.K.11).

Her buluttan yağmur yağmaz, her anadan oğlan olmaz (K.K.21).

Her kadının bir yoğurt çalışı vardır (K.K.15).

Hırgür ya ölüm getirir, ya zulüm (K.K.17).

Hızlı giden atın b.ku seyrek düşer (K.K.9).

İmamlar elden umarlar (K.K.11).

İste komşunun tavuğunu, Allah sana kaz versin (K.K.11).

İşin yoksa şahit ol, paran çoksa kefil ol (K.K.9).

Kadına düğün var demişler, göğ merdiven dayamış (K.K.21).

Kapıdan bakana da bir şepit, g.tünü yırtana da bir şepit (K.K.9).

Kırkını gözet, yılını uzat (K.K.11).

Kız evi bir değirmendir; arı da gelir darı da (K.K.7, K.K.8, K.K.11, K.K.15).

Kız evi naz evi (K.K.16).

Kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez (K.K.11).

Misafir dokuz nasiple gelir birini yer sekizini bırakır (K.K.3, K.K.7, K.K.9).

Ne umuyon bacından bacın ölüyo acından (K.K.21).

Osuruklu g.te arpa ekmeği mahana (K.K.11).

Peşin satan artar, veresiye satan batar (K.K.9).

Sağlığında mal bağışlayanın dombey boynuzu g.tüne girer (K.K.21).

Sap gabarır, Türk gubarır, ayar veri habarı (haberi) (K.K.20, K.K.21).

Sivrilttiğin gazık g.tüne girer (K.K.21).

Suyun durgun akanından, avradın yere bakanından hayır gelmez (K.K.11).

Tıngır elek, tıngır saç; elim hamur, karnım aç (K.K.13).

Uyuz eşeğe gümüş kaşağı yakışmaz (K.K.23).

Yar yeni, yaren yeni, don yeni gömlek yeni (K.K.27).

Yoksa elinde olmasın dilinde (K.K.17).

Yolma ot hayvana, sokma öğüt insana yaramaz (K.K.11).

Zemmeden evliya, sakın guyma avluya (K.K.9, K.K.11, K.K.21).

Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz ovada şaşırır (K.K.26, K.K.28).

Zengine varıp b.k atacağına, fakire var g.t at (K.K.9).

Zenginin ektiği, fakirin ...tiği (K.K.21).

Zenginin malı müğlüzün çenesini yorar (K.K.9, K.K.11, K.K.21).

3.3.2. Deyimler

Anlatımı daha çekici kılmak, ifadeyi zenginleştirerek karşıdakini etkilemek amacıyla kimi olayları ya da durumları mevcut halinden daha farklı biçimde dile getirmeye yarayan kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denmektedir. Genellikle mastar eki ile biten deyimler, özellikle argo, amiyane söyleyişlerle de dikkat çekmektedir. Hemen her durumla ilgili deyim örneklerine rastlanabileceği gibi Altıntaş konuşma dilinde daha ziyade kişileri eleştiren deyimler, yöreye özgü örnekler olarak ele alınabilir. Deyim sözlüklerinde ya da diğer yörelerde, sıklıkla karşılaşılanların dışında kalanları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Anasının adıyla anılmak (Hakaretimiz sözdür) (K.K.21).

B.kunda boncuk bulmak (Hayır görülmeyeceği düşünülen evlat için kullanılır) (K.K.11).

Bir kaburgasından dokuz kaşık çıkmak (Ukala, hatır gönül bilmeyen kişiler için söylenir) (K.K.21).

Buzağlı inek gibi ardına bakmak (Ne yapacağını bilememek) (K.K.20).

Büyülek tutmak (Yerinde duramamak, heyecanlanmak) (K.K.21).

Cingenin garı boşadığı zamanda gelmek/olmak (O iş için uygun zaman olmaması) (K.K.9, K.K.11).

Ç.künle sarımsak dövmek (Oğlanın şımartılmaması gerektiği, hayırsız olacağını ifade etmede kullanılır) (K.K.18).

Dombey b.kuna dolu yağmış gibi olmak (Darmadağın olmak, yüzü yara bere içinde olmak) (K.K.21).

Eşşeği sünnet olmak (Aşırı gülenleri yermek için söylenir) (K.K.21).

Eşşek deli olmak (Çok tuhaf, delice hareket etmek) (K.K.21).

Evde karıyla kaşık değişmek (Toplum içine çıkmayan erkekler için söylenir) (K.K.9, K.K.11, K.K.21).

G.tünde biz olmak (Oturmak bilmeyen, yerinde durmayanlara denir) (K.K.17, K.K.22).

Gün buluttan sıyrıldı (Ferahlamak, zorluğu atlatmak) (K.K.21).

İkindiden sonra dükkân açmak (İş işten geçtikten sonra davranmak) (K.K.11).

İşi çalk etmek (İşleri berbat etmek) (K.K.21).

Kıçı gırık köpek gibi gezmek (Evde durmamak, sürekli gezmek) (K.K.9, K.K.21).

Köpekdövenlik etmek (Birilerine hoş görünmek için yalakalık yapmak) (K.K.21).

Lom atmak (Değişmek, laf atmak) (K.K.11).

Oyna oyna, Kamber altta (Sonucun değişmeyeceği durumlar için kullanılır) (K.K.9, K.K.21).

Ozan gazan konuşmak (Boş boş, gereksizce konuşmak) (K.K.26).

Selefe çıkmak (Rahatlamak, bunalımdan kurtulmak) (K.K.21).

Tavşan b.ku gibi olmak (İnsan içine çıkmamak, pasif davranmak)

Yalınayaklık yapmak (Arabozuculuk, yalakalık yapmak) (K.K.9, K.K.14, K.K.21).

Yumurta kapıya dayanınca yapmak/olmak (İşi son ana kadar bekletip, en son yapmaya çabalamak) (K.K.25).

3.3.3. Alkışlar/Kargışlar

Alkış-kargış, bir başka deyişle dua ve beddualar çıkış noktası olarak kişinin gördüğü bir iyilik karşılığında ödül veya yapılan bir kötülüğe karşılık ceza olarak içinden gelen temennileri dile getirmek için kullandığı cümlelerdir. Alkışçı ve kargışçı kişinin amacı, kendi veremediği ödül ve cezayı Tanrı'dan dilemektir. Alkış ve kargışlar kişiye özel olabildiği gibi, çoğunlukla yöreden yöreye değişen kalıplaşmış cümlelerdir (Öztürk, 2012: 740-741).

Kendine yapılan iyiliği, yardım ve iltifatı alkışla öven insan; kötülüğü, haksızlığı, yanlış kargışla dile getirmiştir. Bu iletiler, ferdin psikolojik olarak rahatlamasını sağlarken, toplumun maddî-manevî kültürünü, inançlarını ve değer yargılarını yansıtmaları bakımından da önem taşır. Türk sözlü kültüründe belli bir konteks içinde kullanılan alkış ve kargışlar, iyi ve kötü dileklerin ifade edildiği kalıp sözlerdir. İnsanların psiko-sosyal yapıları gereği, din ve büyü kavramlarının hemen yanı başında, sözlü bir etkileme aracı olarak kullanılırlar (Duymaz, 2000: 15).

Altıntaş'ta da yukarıda aktarılanlarla paralel olarak bir dua-beddua mantığı ile yaşatılan alkış-kargışlar hayatın tüm dönemleri, karşılaşılan tüm olay ve durumlar için söylenegelmektedir. Tespit ettiğimiz alkış-kargış metinlerini bu doğrultuda aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz.

3.3.3.1. Alkış Örnekleri

a. Doğum ve Çocukla İlgili Alkışlar

Allah acılarını göstermesin (K.K.7, K.K.8).

Allah Analı babalı büyütsün (K.K.1, K.K.2, K.K.3, K.K.7, K.K.8, K.K.15).

Allah anasına babasına bağışlasın (K.K.3).

Allah bahtını güldürsün (K.K.7, K.K.8).

Allah iki cihanda yüzünü güldürsün (K.K.15).

Allah zihin açıklığı versin (K.K.17).

Eli ayağı düz olsun (K.K.1, K.K.2, K.K.4, K.K.8).

Ömrü uzun olsun (K.K.2, K.K.3, K.K.6).

b.Evlilik ve Aile İle İlgili Alkışlar

Allah başa kadar versin (K.K.7, K.K.8, K.K.12, K.K.15, K.K.17, K.K.23, K.K.30).

Allah bir yastıkta kocatsın (K.K.3, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.22, K.K.26, K.K.54).

Allah bütün ekmek yedirsın (K.K. 75, K.K.76).

Allah hayırlı evlat versin (K.K.9, K.K.47).

Allah hayırlı geçim versin (K.K.53).

Allah hayırlı kismetler versin (K.K.59).

Allah keder zeval vermesin (K.K.45).

Allah mesut etsin (K.K. 7, K.K.8, K.K.15).

c.Yolculuk- Uğurlama İle İlgili Alkışlar

Allah dönmeyi nasip etsin (K.K.56, K.K.62).

Allah kavuştursun (K.K.32, K.K.49, K.K.58).

Allah kazadan beladan korusun (K.K.25, K.K.34, K.K.39).

Allah kazasız belasız gelmeyi nasip etsin (K.K.43).

Allah yolunu açık etsin (K.K.17).

Allaha ısmarladık (K.K. 17, K.K.18, K.K.19, K.K.35).

Sağlıcakla gidin, sağlıcakla gelin (K.K.9).

d.Sağlık Durumları İle İlgili Alkışlar

Allah acil şifalar versin (K.K.11, K.K.13, K.K.27).

Allah hayırlı ömür nasip etsin (K.K.35).

Allah şifa versin (K.K.39).

e.Sofra ve Bereketle İlgili Alkışlar

Afiyet bal şeker olsun (K.K.7, K.K.8, K.K.15, K.K.37, K.K.55).

Afiyet olsun (K.K.7, K.K.8, K.K.54, K.K.57).

Allah bereket versin (K.K.9, K.K.11, K.K.14).

Allah hacı sofrası etsin (K.K.58).

Allah Halil İbrahim bereketi versin (K.K.14).

Eline sağlık (K.K.59, K.K.61).

Ölmüşlerinin canına değsin (K.K.7, K.K.8, K.K.15, K.K.21, K.K.27, K.K.36, K.K.37, K.K.48, K.K.55).

f.Ölüm İle İlgili Alkışlar

Allah rahmet eylesin (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.36, K.K.43, K.K.46, K.K.57).

Allah sabır versin (K.K.9, K.K.11, K.K.21).

Başın sağ olsun (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.36, K.K.43, K.K.46, K.K.57).

Hüküm Allah'ın (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.19, K.K.36, K.K.43, K.K.46, K.K.57, K.K.60, K.K.62).

Kabri cennet olsun (K.K.21).

Mekanı cennet olsun (K.K.9, K.K.11, K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.43).

g.Diğer Alkışlar

Allah az verip gezdirmesin, çok verip azdırmasın (K.K.45).

Allah birini bin etsin (K.K.54).

Allah iş rastlığı versin (K.K.57).

Allah işini gücünü rast getirsin (K.K.25).

Allah ne muradın varsa versin (K.K.20, K.K.29, K.K.30, K.K.32).

Allah razı olsun (K.K.7, K.K.8, K.K.12, K.K.17, K.K.28, K.K.34, K.K.47).

Allah tekerini düz bastırsın (K.K.75).

Başında paralansın (K.K.76).

Güle güle giy (K.K.75, K.K.76).

3.3.3.2. Kargış Örnekleri

Çoğu kez bir beddua niteliğinde olan kargışlar aşağıdaki görüleceği üzere genellikle kızılan kişi ve durumlar için ilenme şeklinde görülmektedir.

Adı batsın (K.K.63).

Allah belasını versin (K.K.11, K.K.14, K.K.28, K.K.36, K.K.39).

Allah cezasını versin (K.K.7, K.K.8).

Boyu devrilesice (K.K.49).

Domalanın dibini ye (K.K.11, K.K.21).

Gözün kör olsun (K.K.9).

Haram zıkkım olsun (K.K.50, K.K.52).

Zehir zıkkım olsun (K.K.9, K.K.11).

Zıkkımın kökünü ye (K.K.7, K.K.8, K.K.9).

3.3.4. Yöresel Sözcükler

Acar:Çok, fazla.

Akıtmak: Bevletmek, işemek.

Allah başa kadar versin: Düğünlerde “hayırlı olsun” anlamındaki söz.

Apıldamak: (Bebekler İçin) Yürümeye başlamak.

Ayar: Hububat hasadında 18 kg. lık bir yağ tenekesi miktarındaki ölçü birimi.

Badılcan: Patlıcan.

Badi: Kaz yavrusu.

Bekâr/Bekâr Tutma: Hayvan güdecek, evin işlerini yapacak bir oğlanı almak.

Berenarı: Gelişigüzel.

Bîbî: Hindi yavrusu, culuk.

Boduş: Küp, şişe, bocut.

Buley: Bari.

Burgu: Bahçe tulumbası.

Buva- Va: Baba.

Büyülek: Büyükbaş hayvanın arkasına girerek onu rahatsız eden böcek.

Cıbıl/Cıbrı: Fakir.

Cıkcık: Kazın en büyük tüyü.

Cınga: Cıvcıv.

Cukcuk: Sürahi.

Culuk: Hindi.

Curu: Sıvı, akışkan.

Curuf: Kül.

Çeniz: Çeyiz.

Çepiş: Bir yaşında keçi.

Çevre: Mendil.

Çığlamak: Taneyi kabuğundan ayırmak.

Çılk: Yumurtanın bozulması, işin berbat edilmesi.

Çilbir: Hayvan satımında, hayvanı yetiştiren kişinin çocuğuna verilen bahşış.

Çumak: Çomak.

Dambeş: Çatısız, toprak ev.

Dane: Çember, yazma.

Deeze: Teyze.

Deper Otu: Havuç.

Dıgil: Ufak çan.

Do!: Aboo, gibi bir şaşkınlık nidası.

Dogur: Hindi.

Doha!: Hayvanları durdurma sözü.

Domalan: Bir çeşit mantar.

Dombey: Manda yavrusu.

Donsu: Soğuk, donuk.

Dürü: Takı, düğünde takılan hediye.

Düve: Dişi sığır.

Ebdes: Abdest.

Efebaş: Düğünlerde konukları karşılayan, oyuna kaldıran genç.

Ekmekçi Toklu: Kof insan.

Engastan: Gelişigüzel.

Enki: Elindeki.

Esbap: Giysi.

Fiil+işin (gelişin, gidişin): Gelince, gidince zarffiil eki.

Fiil+işinnasi/: Zarffiil eki, Ör: Gelişinnasi: Gelince.

Gabayel: Lodos.

Gabazeyin: Aptal, bön, avanak.

Gadak: Kadar.

Galbır: Elek.

Galın Gabırgalı: Laf anlamaz, söz dinlemez.

Gali: Gari.

Ganel: Kanal.

Gayınna: Kaynana.

Gayrak: Eye, Biley taşı.

Gazdağlı: Zihinsiz, akılsızca davranan.

Gelberi: Fırında külleri kenara çekmeye yarayan alet, sıyırğı.

Gıyneşik: Yılışık, yalaka.

Gocaana: Yenge.

Goya: Güya.

Göcebe: Çingene.

Gözer: Buğday eleği.

Gubarmak: Havalara girmek, koltukları kabarmak.

Gurama: Hayal.

Günaşık: Ayçiçeği.

Haba: Halı.

Hamuryudan: Aptal, eblek, saf.

Hinci: Şimdi.

Ibrık: İbrik, bir çeşit su taşı.

İlistir: Süzgeç.

İnişte: Enişte

İysıran/Eğsıran: Sıran, el sıyırın.

Kakışkan (Gakışkan): İnatçı

Kelem: Lahana.

Kile: İki ayarlık hububat ölçüsü.

Kov Getirmek: Laf getirmek.

Kovlaşmak: Dedikodu yapmak.

Köpekdöven: Yalaka.

Macur: Muhacir.

Mahana: Bahane.

Mancar: Pancar.

Mege: Meğer.

Meh: İşte burada.

Mezlenmek: Taklit etmek, yansılamak.

Mısır: Hindi yavrusu.

Müglüz: Aylak, fakir.

Nacak: Balta.

Naha: İşte şurada.

Okleç: Oklava.

Öğsen/Össen: Halbuki.

Pate/Patet: Patates.

Peşkir: Havlu.

Pırsa: Pırasa.

Seğman/Seğmen: Efebaşı.

Seyi(r)tme: Koşmak.

Sol: Soğuk, girişken olmayan, geçimsiz.

Söng: Fırın süpürmeye yarayan çaput süpürge.

Susa: Şose, karayolu.

Şapırdak: Geveze, boş konuşan.

Şaydal: Yılışık, şımarık.

Şinga: Tabak, Çorba kasesi.

Şibit: Tiritlik yufka.

Tahtabacak: Yoksul, gariban.

Takırdak /Tangırdak/Tokurdak: Çan.

Tare: Küçük el baltası.

Tavatur: Abartılı, çok.

Toklu: Erkek koyun, koç.

Tosun: Boğa, dana.

Unevi: Ambar.

Urba: Giysi, elbise.

Ünlemek: Çağırarak.

Ürmek: Horoz, köpek bağırması.

Velespit: Bisiklet.

Vesayit: Vasıta (çoğul).

Yağlık: El bezi, tülbent.

Yalınayak: Provakatör, yalaka, arabozucu.

Yeğni: Eksik.

Yemeni: Ayakkabı.

Yengattan: Yeniden, tekrar.

Yûka: Yufka.

Yûmak: Yıkamak.

Yurgu: Toprak evlerde, damı çiğnemeye yarayan silindir ağırlık.

Yügrelemek/Yügre Gelmek: (Hayvanlar İçin) Kızılsmak.

Zeyinsiz: Zihinsiz.

3.4. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Anadolu halkının kültürel birikiminin yansımalarından biri olan köy seyirlik oyunları, düğünlerde, bayramlarda ya da hasat mevsiminde, hayvanların çiftleşme veya ekinlerin ekildiği zamanlarda ya da mevsim dönümlerinde olduğu gibi köy halkı için

önem taşıyan belirli zamanlarda “oyun çıkartma”, “oyun yapma” geleneğinden yola çıkılarak sergilenen tiyatro etkinliklerini içine alır (Karadağ 1978: 9).

Boratav’a göre; “Seyirlik oyunlar sadece eğlence vesilesi ve aracı, hayal ürünü, gelip geçici şeyler değildir; onlar, toplumun günlük sorunlarından, tasalarından, kaygılarından, sevinçlerinden, işlerinden, üretim ve tüketim çabalarından, törelerinden, törenlerinden ayrılamaz. Bir kelime ile halkın yaşamıyla kaynaşmışlardır; onunla bir bütün halindedirler ve ancak toplumun yaşamının türlü yönleriyle bir arada incelenerek değerlendirilip yorumlanabilirler” (Boratav, 1969: 244).

Köy seyirlik oyunlarında, genellikle oyuncular profesyonel değildir. Bu iş için belirli oyun yerlerine rastlanmaz. Ancak kılık değiştirme, kişileştirme, maskeler, müzik, kimi doğmaca, kimi ritüel gereği kalıplaşmış söyleşmelere rastlanır (Çağınlar, 1990: 13).

Altıntaş’ta da aktarılanlarla paralel olarak profesyonel olmayan gençlerin, özellikle düğünlerde çıkardıkları bir takım seyirlik oyunlar vardır. Bunlarda kılık değiştirme, güldürü esaslı diyaloglarla izleyicileri eğlendirme esas amaçtır. Günümüzde salon düğünlerinin yeğlenmesi ile etkinliğini kaybetmeye yüz tutan seyirlik oyunlar şunlardır.

3.4.1. Ayı Oyunu

Bir ayıcı, yanında üzerine kalın post giyerek ayı kılığına giren rol arkadaşıyla düğün meydanına gelir. Ayıcının elinde bir tef ve sopası vardır. İpinden, zincirinden çeke çeke ayıyı orta yere getirerek ayıya bir takım taklitler yaptırır.

“Eski kadınlar hamuru nasıl yoğurur?” diye sorunca ayı rolündeki genç, yere çökerek önünde bir leğen varmış gibi sakın sakın, yavaşça hamur yoğurma taklidi yapar.

“Şimdiki kadınlar hamuru nasıl yoğurur?” diye sorunca da bu sefer ayı çılgınca hareket eder, şimdiki kadınların ortalığı batırdıkları mizansenini canlandırır.

Ayıcı “Eski kadınlar tekneyi nasıl fırına götürür?” diye sorar, ayı da omzuna aldığı bir tekneyi belini bükerek, yavaş yavaş götürür. “Şimdiki kadınlar tekneyi nasıl götürür?” diye sorunca bu sefer ayı, tekneyi alarak koşmaya başlar.

“Eski kadınlar odadan gelene kadar kocalarını nasıl bekler” diye sorulunca ayı yere diz çöker, ellerini dizlerinin üzerine koyup, başını eğer. “Şimdiki kadınlar nasıl bekler?” sorusunu duyunca da, yere yatarak bacaklarını açar.

Bu sorulardan sonra düğün sahibinin, damadın yakınlarından biri gelerek ayıcıya bahşiş verir ve ayıya sırtını çiğnetir. Bu oyunda, ayının yaptığı taklitler komiklik unsuru olarak izleyenleri eğlendirir (K.K.9, K.K.17, K.K.18).

3.4.2. Berber Oyunu

Keçi kılından yapıştırılan ve son derece uzun sakalı olan bir meczup, tıraş olma bahanesiyle düğün meydanına uğrar. Köyün berberi gelir; fakat elindeki imkânlarla bu uzun sakalı kesemeyeceğini, farklı alet edevat kullanmasının gerekli olduğunu söyler. Ardından bir temizlik fırçası (ya da süpürge), bir kova deterjanlı su, bir balta (ya da satır) bir palaska (bıçağı bilemek için) yardımıyla zor da olsa tıraş gerçekleştirilir. Komedi unsuru, sözünü ettiğimiz bu malzemelerin kullanışı aşamasında ve en sonunda tüm deterjanlı suyun müşteriye boca edilmesi esnasında gerçekleşir (K.K.9).

3.4.3. Hamile Oyunu

Oyun üç kişiyle oynanır. Gençlerden biri hamile kadın kılığına girer, kocası kılığındaki diğer genç onu hastaneye yetiştiriyormuş gibi, el arabasına yatırarak hızlı hızlı meydana getirir. Meydanda bir masada oturan doktor kılığındaki gence muayene olurlar. Doktor kadın kılığındaki oyuncunun bacaklarının arasına kafasını sokup, oraya daha önceden saklanmış olan tavuğu çıkarır. Doğum gerçekleşir. Daha sonra tavuk damadın babasına satılır. Burada kadın kılığına giren oyuncunun ve doktorun diyalogları esas güldürü unsurları olarak karşımıza çıkar (K.K.22, K.K.25, K.K.26, K.K.57).

3.4.4. Nikâh Oyunu

Gençlerden üç beşi gelinlik kız kılığına girer. Bir genç de fötr şapka, saç sakal takılarak onları evlendirmeye, satmaya gelen adam olarak meydana girerler. Meydana

gelerek damadı çağırırlar. Kızlardan biri ona satılır. Sonra sağdııcı çağırırlar. Ona da bir kız satılır. Kızları birkaç defa oynatırlar. Damadın, sağdııcın babası, yakınları meydana çağırılır. Sıradaki kızlar da onlara satılır. Daha sonra sembolik bir muhtar gelerek komik sözlerle satılan kızlarla, yeni damatlar arasında nikah kıyar. Bu oyunda da kılık değiştiren erkeklerin tuhaf davranışları, kırıtmaları ve düğün sahipleri ile olan pazarlıklar izleyenleri eğlendirir (KK.9, K.K.25,K.K.26, K.K.32, K.K.51, K.K.63).

Düğünlerde düğün meydanında gençlerin çıkardığı ve köy seyirlik oyunları sınıfına giren bu oyunların yanında, bir sonraki başlıkta da inceleneceği üzere köy odalarında, yarışma esasına dayalı oyunlar da mevcuttur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SOSYAL KURUM VE KURULUŞLAR

4.1. KÖY ODALARI

İlçe merkezinde sosyal ve kültürel çevrenin günden güne değişmesi nedeniyle eski işlerliğini yitiren, buna karşın kırsalda günümüzde de etkinliğini sürdürmekte olan bir başka folklorik ürün de köy odaları geleneğidir. Köy toplumunun erkekleri arasında bir iletişim ve sosyalleşme mecrası olarak nitelendirebileceğimiz odalar, gerek teşekkülü, gerekse içerdikleri bakımından folklor malzemelerinin canlı tutulmasını da sağlayan alanlardır.

4.1.1. Oda Sözcüğü ve Altıntaş Köy Odalarının Özellikleri

Oda sözcüğü çevresindeki araştırmalar, kelimenin Türkçe “*otağ*” sözcüğünden türetildiğini öngörmektedir. Baykara, Türkçemizde günümüzde yaygın olarak kullanılan odanın Azerî Türkçesinden anlaşıldığı kadarıyla “*otağ*” dan çıkmış olabildiğini söylemektedir (Baykara, 2001: 79).

Ögel ise menşe olarak henüz tartışmalı olsa da oda sözcüğü için Brockelmann’ın görüşlerini vermekte ve otağ sözcüğünün daha çok “dostların toplanıp sohbet edip karar verdikleri bir çadır (Genossenschaft-Kooperatif) anlayışına geldiğini ileri sürmekte, böylece “otağ sözcüğünün idari ve içtimai bir anlayış taşıdığı” fikrini doğrulamaktadır (Ögel, 1978: 23-25).

Odaların ortaya çıkışı ahi zaviyeleriyle ve Türk sosyal yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Ahiliğin sosyal yaşantıyı düzenlemede oynadığı rollerden biri en ücra köşelere kadar yayılan zaviyelerdir ve ulaşımın zor, konaklama yerlerinin nadir bulunduğu bir devirde zaviyeler önemli bir fonksiyon yerine getirmiştir (Çağatay, 1981: 101).

Ulaşım imkânlarının yetersizliği, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının bulunmayışı, insanların bir araya gelerek sohbet etmelerini zorunlu hale getiriyordu. (Düzgün, 1994: 16) Bu bağlamda odalar, köy toplumunun birleştirici, bütünleştirici bir alanı olarak işlevlerini kazanmaktaydılar.

“Delikanlı odası, akran odası, yâren odası, köy odası, ...(örneğin Halillerin) odası” gibi yerel adlarla anılan bu dinlenme ve eğlenme mekânları, genellikle bir ya da iki odalı müstakil yapılar şeklinde elde edilmiştir. Bazı durumlarda ise farklı amaçlarla

kullanılan mimari yapıların bir bölümü (örneğin, bir evin genelde sokağa açılan odalarından biri) oda şeklinde düzenlenmiştir (Özdemir, 2005: 100).

Özdemir'in yukarıdaki tespitinde belirttiği mimari yapı, ilçe kırsalındaki köy odalarında da kendini göstermektedir. Genellikle büyük sülalelerin erkeklerinin toplandıkları odalar bazen altı dam, depo gibi kullanılan iki katlı “*haney*” yapılar olarak inşa edildiği gibi, tek katlı müstakil, ya da evin sokağa bakan bir odası şeklinde de düzenlenmektedir.

Odalar sade bir şekilde, ihtiyaca yönelik olarak döşenmiştir. Kapıdan girildiğinde genellikle sağ tarafa lavabo tezgâhı ve çeşme konulur. Tezgâhın üzerine, tüp, ocak, çay tezgâhı, bardak, çanak konularak bir çeşit mutfak yapılır. Tüm duvarlar boyunca çakılan sekilere oturulur. Bu oturma biçimi ile odaya gelen herkes birbirini görerek sohbet eder, kimse kimseye sırtını dönmez. Ortada ise kışın soba kurulan geniş bir alan bulunmaktadır. Çoğu odada başkaca bir mobilya bulunmaz. Ancak bazı odalarda masa, sandalye konulduğuna da rastlanmıştır.

4.1.2. Odaların Toplumsal ve Folklorik İşlevleri

İlçeye bağlı her köyde muhtarlığa ait ve köyün ortak kullanımına sunulan odaların haricinde büyük ailelerin, sülalelerin, farklı yaş gruplarının odalarının bulunduğunu söyleyebiliriz.

Özdemir'in de belirttiği gibi, kahvehanelerden önceki en önemli eril, yerel ve kapalı eğlence mekânları olan odalar (Özdemir, 2005: 100) Türk eğlence kültürü, kış toplantıları ve eğlenceleri bakımından oldukça zengindir.

Anadolu'nun pek çok yerinde, sıra gezme, saya, oturma, yâren, sıra yâreni, meşrep, barana, muhabbet, oturak âlemi vd. isimlerle anılan eğlence biçimlerinin icra ortamını söz konusu bu odalar oluşturmaktadır. Hemen her yerde bir erkek geleneği olarak yaşatılan oda kültürü, ilçe kırsalında da erkeklerin toplanarak bir araya geldikleri, tarımsal işlerinden vakit kaldığında ve özellikle kış akşamlarında devam ettirilen bir sosyal ortam olarak nitelendirilebilir.

Altıntaş köy odalarında sözgelişi, barana, yârenlik gibi sosyal oluşumlar etrafında değil de, sohbet ortamı içerisinde yaşatılan oda kültürü bu anlamda diğer

yörelerdeki örneklerinden ayrılmaktadır. Bir başka ifade ile Altıntaş köy odaları, bir sosyal, mesleki, toplumsal örgütün (yârenlik, ahilik, efelik gibi) toplanma yerinden ziyade akşamları hoş vakit geçirilen toplantı yerleri hüviyetindedir. Bu da oda toplantılarının belirli kurallar etrafında, bir oluşum çerçevesinde değil de günlük hayatın bir parçasıymış gibi, boş vakit geçirme amacıyla yapıldığını göstermektedir.

Akşamları evlerde yenilen yemeklerden sonra köy erkekleri odalara çekilerek güncel sohbetlerini gerçekleştirmektedirler. Köylerde devam edilen odalar sülalelerin, ailelerin, yaş gruplarının etrafında genellikle kafa dengi insanların bir arada oturup sohbet ettikleri yerler olarak düzenlenmiştir. Sözgelisi sahada gençlerin ve yaşlıların devam ettikleri odalar da farklıdır. Gençlerin devam ettikleri odalarda daha ziyade eğlence, şakalaşmalar ve oyunlar ağır basmakta iken; yaşlıların odalarında dini sohbetler, Kur'an tilaveti, tarımsal, ekonomik söyleşiler gerçekleştirilmektedir.

Odalar aynı zamanda düğün, cenaze, bayram, kandil gibi önemli gün ve gecelerde erkeklerin toplandığı, misafirlerin ağırlandığı yerlerdir. Asker uğurlamalarında tertiplerin, düğünlerde damatların arkadaşları ile çalıp söyleyip eğlendikleri yerlerdir.

Odalar ayrıca köye gelen satıcıların, Tanrı misafirlerinin konakladıkları yerlerdir. Odalarda geceleyeceklerin konaklaması için yüklükte yatak, yorgan, yastık gibi eşyalar da bulundurulur (K.K.14).

Altıntaş Köy Odaları yukarıda zikredildiği gibi her ne kadar bir toplumsal örgütlenmenin mekânı olmasa da mevcut folklor ürünlerinin erkekler arasında yaşatıldığı ortamlar olarak da karşımıza çıkmaktadırlar. Düğünlerde konukların ağırlandığı, damadın gelin alımından önce giydirildiği, toplantılarda çeşitli oyunların oynandığı odalar bu bakımdan bir folklorik mekân olarak da düşünülmelidir.

4.1.3. Odalarda Oynanan Köy Oyunları

Oda eğlencelerinin özellikle uzun kış gecelerinde daha çok yaşatıldığı söylenebilir. Tarımla uğraşan köy erkekleri kışın işlerin azalmasından, kış gecelerinin uzun sürmesinden hareketle odalarda toplanarak oyun çıkardıkları ve böylece hoş vakit

geçirdikleri aşikârdır. Arı oyunu, batarya oyunu, kabak oyunu, kibrit oyunu, taklit oyunu, tokat oyunu, yüzük oyunu gibi köy odalarında tespit edilen oyunlardır.

4.1.3.1. Arı Oyunu

Oyun üç kişi ile oynanır. Üç kişi ayakta yan yana dizilirler. Ortadaki oyuncu başına bir takke, şapka giyer. Bu arıdır. Vızıldayarak sağındaki ya da solundaki ebelerin yanakları üzerinde tuttıkları ellerine vurmaya çalışır. Bunu yaparken ebelerin diğer elleri arının arkasına uzatılmıştır. Amaç tam ebeye vurduğu anda ebenin arının şapkasını düşürmeye çalışılmasıdır. Şayet arının şapkası düşerse düşüren ebe arı olur (K.K.13).

4.1.3.2. Batarya Oyunu

Bir topçu subayının emir vererek topları ateşlemesi mizansenine dayanan oyunda bir kişi sırtı yukarıya bakacak şekilde yüzüstü cenin pozisyonunda çöker. Çökenin sırtına kilim, ceket gibi kalın bir bez örtülür. Bu ebedir. Etrafına beş top bir de subay olmak üzere altı kişi çöker. Altı kişinin ikişeri ebenin sağına ve soluna, diğeri arkasına, subay da başucuna geçer. Hepsinin elinde kayışları vardır. Subaya göre önde olan sağ ve soldakiler top, arkalarındakiler obüstür. En arkadaki ise havandır. Subayın “sağ top/sol obüs/havan/” gibi emriyle adı okunan elindeki kayışı ebenin sırtına hızla vurur. “Tüm batarya” emrini verince subay ve tüm toplar ebenin sırtına vururlar. Oyunun hızlı oynanması ve subayın emirlerinin doğru uygulanması gerekir. Emir uygulanmadığında, söylenenden farklı bir top ebeye vurduğunda, ebelik yanlış yapana geçer (K.K.25, K.K.26).

4.1.3.3. Kabak Oyunu

Sekiz-on kişi yere diz çökerek yuvarlak oluşturur. Başlarına bir kişi çavuş olur. Çavuş elinde kayış ile dolaşarak ceza kesen kişidir. Sırayla herkese diz çöken sayısı kadar numara verilir. Çavuş ilk olarak “ektim biçtim bizim tarlada (örneğin) beş kabak oldu” der. Numarası beş olan “ beş kabak olmaz (örneğin) dokuz kabak oldu” der. Böylelikle numarası söylenen cevap verir, başka bir sayı söyler. Sayısını unutana, tekerlemeyi doğru ve hızlı söyleyemeyene çavuş kayışla vurur.(K.K.9, K.K.13).

4.1.3.4. Kibrit Oyunu

Bir kibrit kutusunun her bir yüzüne, uç kenarına subay, ince yanına çavuş, geniş yanına af ve diğer geniş yan sopa yazılır. Üç yarışmacı için sırayla kutu havaya atılır. Kimin sırasında ne geldiyse, biri subay, biri çavuş, biri de er olur. Subay çavuşa eri cezalandırması için ceza söyler. Genellikle düğümlenmiş havlu ile ele vurulur. Ya da af gelir.(K.K.9, K.K.13, K.K.14).

4.1.3.5. Taklit Oyunu

Beş altı kişi yere diz çökerek yuvarlak oluşturur. İçlerinden biri ebe olarak bir hareketle sağ ya da sol yanındakine bir tokat vurur. Sözgeşi öpücük atarak sağındakinin ensesine vurur. Sonra sırayla ebenin yaptığını herkes sağındakine-solundakine yapar. Yapılan hareketi karıştıranın, istenilen sertlikte yapamayanın sırtı tüm oyuncular tarafından tokatlanır. Bu oyunda aşamalar yükseldikçe oyun zorlaşmakta, taklit edilenler daha da çoğalmaktadır. Dolayısıyla bir kişi defalarca dayak yiyebilmektedir (K.K.20, K.K.24).

4.1.3.6. Tokat Oyunu (Kardeş Oyunu)

Oyun ikili gruplar halinde dört yarışmacıyla oynanır. Ebe olan iki yarışmacı önlerini duvara dönerek ellerini enselerinde birleştirirler. Arkalarındaki diğer iki yarışmacı da önlerinde duranların enselerine sertçe vururlar. Burada amaç vuran kişiyi doğru tahmin etmektir. Doğru tahmin edilmezse oyun devam eder. Ensesine tokadı yiyen kendisine kimin vurduğunu doğru tahmin ederse gruplar yer değiştirir. Bu sefer vurma sırası kendilerine geçer. Bu oyunda çoğu kez enseye vuranlar ortamdaki diğer kişiler olduğundan tahminde bulunmak oldukça zordur (K.K.14, K.K.17, K.K.18, K.K.19).

4.1.3.7. Yüzük Oyunu

İki yarışmacı ile oynanan bu oyunda amaç saklanan bir nesneyi ortamda bulunanlara sorarak bulmaktır. Yarışacak iki kişi dışarı çıkarılır. Yere serilen 10-12

havlunun bir tanesinin altına bir yüzük saklanır. İçeriye giren yarışmacılar ortamdaki diğer izleyicilere çeşitli sorular sorarlar. Buna göre en az soru ile yüzüğü bulan galip gelir (K.K.14).

4.2. SAĞDIÇLIK

Sünnet düğünlerinde sünnet olacak çocuğunun yaşlılarından, en iyi geçindiği arkadaşlarından biri sünnet çocuğunun isteği ve ailelerin yakınlığı doğrultusunda sağdıç olarak belirlenir. Bu çocuk da tıpkı sünnet olacak çocuk gibi ihtimam görmektedir. Sözgeşi sünnet çocuğuna alınan giyim, kuşam ona da alınır. Düğün boyunca sağdıç, sünnet çocuğunun beraberinde bulunur. Takı merasiminde sünnet çocuğunun yanında sağdıca da takı takılır. Fakat bu takı sünnet çocuğununkinden daha az kıymette olur. Sözgeşi sünnet çocuğuna takılan takı 100 TL ise sağdıcına 50 TL, 20 TL gibi bir takı takılır (K.K.9).

Evliklerde ise gelinin ve damadın sağdıçları ayrı ayrıdır. Bazı yörelerimizde rastlanılan evli sağdıç- bekar sağdıç ayrımı sahada yapılmamaktadır. Sağdıçların evli ve ya bekar olması farketmez ancak gelinin de damadın da birer tane sağdıcı olur.

Gelinin en iyi anlaştığı, küçüklükten beri birlikte hareket ettiği yakın arkadaşlarından biri “*kardeşlik*” denilerek gelinin sağdıcı olur. Gelinin kardeşliği, düğün boyunca gelinin yanında bulunur, ona yardımcı olur. Özellikle çeyiz sermede, damattan sandık parası almada birincil muhatap odur (K.K.7, K.K.8, K.K.9).

Damadın sağdıcı ise sünnetindeki sağdıcı olabileceği gibi, daha sonradan iyi geçindiği bir arkadaşı da sağdıç olarak tayin edilebilir. Bu tamamen damadın ve ailerin yakınlığı ile ilgilidir. Damadın sağdıcı da düğünde damadın ve ailesinin ikinci bir oğlu gibi, düğün sahibi gibi görev yapar. Her türlü getir götür işinin yanında damadın sürekli yanında bulunarak düğünün güzel bir biçimde gerçekleşmesini sağlamaya yardımcı olur. Evlilik konusundaki uygulamalarda aktarıldığı gibi, düğünün pazar günkü safhasında sabahleyin damat giydirme yapılırken sağdıç da aynı usulle giydirilir. Damat sağdıcının en önemli ve son görevi de gerdek gecesinde gelin ve damat gerdek odasına girdiğinde odanın kapısını beklemektir. Yeni evli çift odada kendileri için hazırlanan yiyecekleri yedikten sonra damat, dışarıda kapıyı bekleyen sağdıcına bir tavuk, tatlı vd. yiyeceklerden vererek sağdıcının görevini sonlandırır. (K.K.9).

Sağdıçlık bu doğrultuda, daha sonraki dönemlerde de ailelerin yakınlığına devam edilmesi bakımından sosyal bir kardeşlik haline gelmektedir.

4.3. HACI ARKADAŞLIĞI

Hac ibadeti yörede çok önemsenen bir dini uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle belli bir yaş sonrasında, sözgelişi emeklilikten sonra, bir çok ilçe sakini kutsal topraklara giderek hac ibadetini gerçekleştirmeyi istemektedirler. Bu doğrultuda yörede hac ibadetinin, orta yaşın üstü, hatta yaşlılar tarafından gerçekleştirilmekte olduğu öncelikle söylenebilir. Bu durumun nedenleri arasında şüphesiz çalışma hayatı ile ilgili veya ekonomik sebepler sayılabileceği gibi, hacılığı tutma mantığı içinde günlük hayatın çekişmelerinden uzaklaşma olarak yaşlılık döneminin yeğ tutulduğu da belirtilebilir. Çoğu hacı uğurlamalarında karşılaşılan “*Allah hacılığı tutmayı nasip etsin*” dileği bir bakıma hacılığa yüklenen misyonun devam ettirilmesinin, hacca gitmekten daha önemli olduğunu göstermektedir.

Hacılık sırası çıkan hacı adayları, bulundukları köylerde, mahallelerde bir araya gelerek mevlitler okuturlar, hazırlıklarını birlikte gerçekleştirirler. Törenler-Kutlamalar bölümünde inceleneceği üzere hac dönüşünde hacı pilavı döktürerek mevlit okuturlar (K.K.13, K.K.17, K.K.23, K.K.24).

4.4. ASKER ARKADAŞLIĞI-TERTİPLİK

Askerlik ile ilgili uygulamalarda da aktarıldığı üzere, aynı celp döneminde askere gidecek olan akranlar yörede tertip adıyla anılırlar. Gerek askere gitmeden önce, gerekse askerlik dönüşü bir arada hareket edet tertipler, asker eğlencelerine, yemek davetlerine, gezmeye grup olarak giderler. Hemen her köyde genç nüfus nisbetinde birkaç tertibin bir arada düzenledikleri asker düğünleri, eğlenceleri yapılır. Geceleri köy odalarında toplanan bu gençler beraber hazırladıkları yemekleri tüketirler. Düğünlere gittiklerinde beraberce oynamak için meydana çıkarlar (K.K.14, K.K.20).

Tertipler aynı zamanda beraber çevre köylerdeki tertipleri ile tanışmaya giderek, aynı yerlere gidecek asker arkadaşlarını da tanımaya çalışırlar.

Asker arkadaşlığı askerlik dönüşünde, hatta evlenildikten sonra da ailelerin de görüşmeye başlaması ile devam ettirilen bir diğer yakınlaşma-sosyalleşme vesilesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5. KİRVELİK

Sözlükte “sünnet olan çocuğun bütün masraflarını üstlendikten sonra sünnet sırasında çocuğu kucağına alarak elini, kolunu tutan ve bütün hayatı boyunca çocuk üzerinde babasına yakın hak taşıyan kimse,” (TDK, 1998: 1330) olarak tanımlanan kirve kavramı aynı zamanda, “bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal (tahmini) akrabalığa verilen ad” (Kudat, 2004: 7) şeklinde de tanımlanabilmektedir.

Bu yönüyle bakıldığında kirveliliğin sosyal ve ekonomik yönlerinin olduğu görülebilmektedir. Kirve olan kimse Anadolu’nun pek çok yerinde kan bağı bulunmasa bile sünnet olan çocuğa ve ya düğün sahibine kan bağı olan bir akrabasından yakın hale gelmektedir.

Yurdumuzun özellikle doğusunda çok önemsenen ve özellikle düğünün tüm ekonomik külfetini de yüklenir hale gelen kirvelik kurumu Altıntaş’ta sadece sünnet çocuğuna yardımcı olan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir tür sağdıç babası gibi hareket eden kirve, çoğu kez sünnet çocuğunun babasının yakın akrabasından, sevdiği arkadaşlarından biridir (K.K.9, K.K.14).

Çocuğu konvoydan gelince arabadan indiren, kucağında sünnet yapılacak mekana getiren ve kucağında tutan kirveye tavuk, kaz, havlu, mendil kabilinden çeşitli küçük hediyeler verilir. Bu anlamda Altıntaş’ta kirvelik salt yakın aile büyüklüğüne dayalı olan bir unvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daha sonraki dönemlerde de yukarıda zikredilen sanal akrabalık derecesinde devam ettirilen bir uygulama olarak değil de ilk tanımda yer alan yardımcı kişi karakterindeki kirvelik, saha sünnet düğünlerinde rastlanan modeldir.

4.6. AHRETLİK-KARDEŞLİK

Özellikle kadınlar arasında rastlanılan “*ahretlik*” küçüklükten itibaren annelerin kız çocuklarını iyi arkadaş haline getirme gayretinden türemiştir. Birbirleri ile iyi geçinen iki kız çocuğu annesi, kendilerinin iyi geçindiği gibi kızlarının da iyi anlaşarak birbirleri ile büyüyünce arkadaş olmalarını sağlama amacıyla iki kız çocuğunu ahretlik ya da kardeşlik yaparlar. İki kızın beraberce büyüyerek, birbirlerine yardımcı olmaları, birbirlerinden kopmamalarının sağlanması öngörülür. Düğünlerinde de birbirlerine sağdıç-kardeşlik olan ahretlikler, “*ahrette bile birlikte olan en iyi arkadaşlar*” mantığı ile hep yakın tutulmaya çalışılırlar (K.K.27, K.K.29).

Günümüzde sadece ilçenin köylerinde tek tük devam ettirilmeye çalışılan bu sosyal uygulama, değişen ekonomik şartlar, ailelerin göçleri, çocukların dışarıda okumaları, iş gücü sahibi olup gurbette yaşamaları gibi sebeplerle unutulmaya yüz tutmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM
TÖREN VE KUTLAMALAR

5.1. BAYRAMLAR

Türk milli kültürü içerisinde önemli bir yer tutan bayramlar, dini inançlarımız ve tarihi geçmişimiz ile ilgili pek çok uygulama ve inanmanın yaşatıldığı ortamlardır. Bayramlar bu bakımdan toplumsal yönü kuvvetli günlerdir. Dini ve milli bayramlar olarak iki grupta inceleyeceğimiz bayramlar Altıntaş yöresinde de etkinlikle kutlanmaktadır.

5.1.1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar bilindiği gibi Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bu bayramların başlıca özelliği dost ve akrabaların birbirlerini karşılıklı bayramlaşmak için ziyaret etmeleridir. Ramazan ve Kurban Bayramlarıyla ilgili adet ve inanmalara baktığımızda İslami kültürden pek fazla ayrılmadığını görüyoruz. Bayram namazına gitme, namazdan çıkınca bayramlaşma, Kurban Bayramında kurban kesme, etlerin üç parçaya bölünüp dağıtılması, bayram ziyaretlerine gitme, İslamiyet'in gereğindendir (Artun, 2005: 204).

5.1.1.1. Ramazan Bayramı

Yörede Ramazan ayı son derece önemsenen bir kutsal ay olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem köylerde hem de ilçe merkezindeki camilerde mukabele yaptırılmakta, her teravih namazında camiler kadın ve erkekler tarafından doldurulmakta, ekonomik gücü elverenler toplu iftarlar düzenlemekte ve fitre, zekât gibi sadakalar ihtiyaç sahiplerine verilmektedir. Ayrıca, sahada Ramazan ayı içerisinde oruç tutanlara saygılı olmak maksadıyla tüm kıraathaneler, lokantalar iftar saatine kadar kapalı tutulmaktadır. İftarla birlikte açılan bu mekânlar sahura kadar da hizmet vermeye devam etmektedir. Sözcüleri birçok kıraathanede sahura kadar insanların bulunduğu gözlemlenebilmektedir.

Son derece özen gösterilerek geride bırakılan otuz günlük Ramazan ayı içerisinde, nefsi terbiye etme amacıyla oruç, teravih, fitre vd. gibi bu aya özgü ibadetlerini gerçekleştiren kişiler, bayram ile birlikte sözcüsü bu ibadetlerini yerine getirdiklerini huzur ve mutlulukla kutlarlar.

Ramazan bayramı hazırlıkları hemen her evde bayramdan bir hafta on gün önce başlar. Tüm evlerde birincil hazırlık tepeden tırnağa tüm evin temizlenmesidir. Bu temizliğin ardından özellikle çocuklara yeni kıyafetler alınır. Bayramda yeni kıyafet giymenin sünnet olduğu bilinciyle tüm aileler buna özen gösterirler (K.K.9, K.K.12, K.K.16, K.K.17, K.K.28).

Evlilik başlığında aktarıldığı gibi çocuklarını nişanlayan aileler de bayram bohçalarını hazırlayarak birbirlerini ziyaret ederler. Bu ziyaretlerde kız evi arifenden bir gün önce, oğlan evi ise arife günü dünürlerini ziyarete giderler (K.K.7, K.K.8).

Arife günü sabahı yemekler yapılır. Özellikle tirit, yöreye özgü kelem sarması, tas kebabı, baklava, basma helva bayramlaşmaya gelen her misafire ikram edilmek üzere hazırlanır. Arife günü bir başka uygulama da mezarlık ziyaretleridir. Öğle ile akşam namazları arasında kazmasını, küreğini alanlar mezarlığa giderek ölülerini ziyaret ederler, ziyaret esnasında mezarları düzeltirler, temizlerler, çiçek ekerler. Mezarların başında Kur'an-ı Kerim'den Yasin, Tebareke, Amme vd. sureleri okuyarak dua ederler (K.K.13, K.K.21, K.K.22, K.K.23).

Bayram sabahı erkekler bayram namazına giderler. Bayram namazının ardından başta imam olmak üzere yaş sırasına göre, yaşlıdan gence sıralanarak herkes birbiriyle bayramlaşır. Bu bayramlaşma, hava iyiye caminin avlusunda, değilse caminin içinde yapılır. Bayramlaşmanın ardından imam bayramın güzel geçmesini, yardımlaşmanın, eş dost akraba ziyaretinin önemini vurgulayarak dua okur. Duanın ardından herkes evlerine dağılarak bayramı geçirirler. Evlerde en büyüktten başlanarak yine el öpülür. Özellikle çocukların bayram harçlığı ile sevindirilmesine özen gösterilir (K.K.26).

Köylerde erkekler evlerinde bayramlaştıktan sonra köy odalarını açarak yaşlıları ile bayramı odalarda geçirirler (K.K.13).

Sabahtan akşama kadar süren bayramlaşmalarda bayramlaşmaya gelen misafirin, çay, şeker, çikolata getirmesi uygun görülürken, misafir gelinen evde her gelen aileye, misafire hazırlanan yemeklerden sofraya açılır (K.K.12, K.K.25).

5.1.1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramını uygulanış yönünden Ramazan Bayramından ayıran tek özellik şüphesiz içinde bulunan kurban kesme uygulamasıdır. Kurban ve kurbanlıkla ilgili hazırlıklar tüm bayram hazırlığı içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Saha köylerinde yaşayanlar kurbanlık hayvanlarını ya daha önceden baktıkları hayvanlardan ayırırlar yahut köyde hayvan bakanlardan birinden edinirler. Köylerde kurbanlık için alışverişe gitmeye pek rastlanmamaktadır. Kütahya’da ya da ilçede kurulan ve “*dernek pazarı*” da denilen kurbanlık pazarından hayvan alınması genelde ilçe merkezinde oturanlar tarafından yapılan bir etkinliktir. Dini olarak bayramın üçüncü gününe kadar kurban kesme süresi olmasına karşın yörede genellikle arife gününe kadar kurbanlık hayvanı alma işi bitirilir. Buna bağlı olarak bayramın ilk günü bayram namazından sonra kurbanların kesilmesi önemsenir. Kurban alım-satımında alıcı kurbanı yetiştiren kimsenin çocuğuna çilbir adı verilen bir bahşış verir (K.K.21).

Yörede kurbanlık seçiminde rastlanılan bir unsur da kurbanlık hayvan seçimi ile ilgilidir. Kalabalık ailelerin beraberce geçirdikleri kurban bayramlarında büyükbaş hayvanların kurbanlık olarak daha çok yeğlendiği tarafımızdan tespit edilen bir durumdur. Yedi ortağa kadar ortak girilen büyükbaş hayvanların yanında aile büyüğü oğullarının, kızlarının aileleri ile de ortak büyükbaş hayvan kesebilmektedirler (K.K.9, K.K.13, K.K.14, K.K.24).

Kurban uygulamaları dışında hazırlıkların Ramazan bayramı ile aynı olduğu Kurban bayramında, arife gününde yine yemekler hazırlanır, nişanlı çocuklar varsa dünürlerin birbirlerine gidip, gelmeleri/bohça götürmeleri gerçekleştirilir. Öğle ve akşam namazları arasında mezarlık ziyaretleri yapılarak bayram sabahının gelmesi beklenir (K.K.23).

Bayram namazından sonra cami içindeki bayramlaşmanın ardından evlerde kurban keme telaşı başlar. Aileler kurbanlıklarını bayramın ilk günü sabahı kesmeye dikkat ederler.

Kurban kesilmeden önce bahçenin uygun bir yerine kan çukuru kazılır. Bu çukurun önüne tekbirle getirilen hayvanın ön iki ve sağ arka ayağı bir araya bağlanır. Sol ayağı kesim esnasında tepinsin, kanı çıksın, rahat can versin diye serbest bırakılır. Bu şekilde sağ tarafı üzerine kibleyi göreceğ biçimde yatırılan hayvanın gözleri bir dane

ile bağlanır. Daha sonra tekbir getirilerek ve kesen kişi kestirenden vekâlet alarak dua okur. Ardından, “*Bismillahi Allahü Ekber*” diyerek kurbanı keser. Kurbanın tek seferde ve acı çektilmeden kesilmesi önemsenir. Canını verdikten sonra yüzme işlemine geçilir. Yüzüldükten ve iç organları ayrıldıktan sonra bölme işlemine geçilir (K.K.13, K.K.17).

Kesilen kurban üç parçaya bölünür. Bir parçası fakirlere dağıtılır. Bir parçası ev ahalisi tarafından tüketilir. Diğer parçası ise misafirlere ikram edilir. Fakirlere dağıtılan parçanın hayvanın sağ tarafından olmasına dikkat edilir (K.K.17).

Kurban bayramı sabahı kurban eti ile kahvaltı yapmak sünnet olarak değerlendirilir. Bu bakımdan bayramın ilk günü sabahı kahvaltı kurban eti ile yapılmaktadır (K.K.17).

Büyükbaş hayvan kesilen evlerde etlerin bir kısmı sucuk bastırmak için kasaplara da götürülür. Bayram boyunca açık olan kasaplar getirilen etleri sahiplerine malzeme ve işçilik ücreti karşılığında sucuk olarak hazırlarlar (K.K.18).

Kurban telaşı bitirildikten sonra bayramlaşma ziyaretleri tıpkı Ramazan Bayramında olduğu gibi devam eder.

5.1.2. Milli Bayramlar

5.1.2.1. Resmi Bayramlar

Altıntaş'ta Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı ve Zafer Bayramı gibi resmi bayramlar kanunların ve yönetmeliklerin öngördüğü şekilde tüm kurum ve kuruluşların katılımları ile kutlanmaktadır.

Kutlamalar ilçe merkezindeki Atatürk Anıtına çelenkler sunularak başlar ve İlçe Kaymakamlığının veya görevlendirdiği kutlama komitesinin belirlediği bayram yerinde (Spor salonu ya da İlçe stadı) öğrencilerin okudukları şiirler, yazılar ve yaptıkları gösterilerle devam eder.

Resmi bayramlar arasında ilçede en üst düzeyde kutlamaların yapıldığı bayram şüphesiz 30 Ağustos Zafer Bayramı'dır. Zafertepeçalköy Başkomutanlık Anıtı Tören

Alanında yapılan büyük etkinliklere Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar illerimizden üst düzey devlet görevlileri, askerler ve gösteri ekipleri gelmektedirler. Şenlikler bölümünde 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Kültür Sanat Şenlikleri başlığı ile inceleyeceğimiz Zafer Bayramı kutlamaları İl Kültür Müdürlüğü Şenlikler programında da bulunan resmi, üst düzey kutlamalardandır.

5.1.2.2. Hıdrellez

Yörede Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kez bir araya geldikleri gün olarak bilinen Hıdrellez her yıl mayıs ayının altıncı gününde kutlanan bir bahar bayramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel tarım toplumu için bahar bayramlarından biri olarak düşünülebilecek Hıdrellez özellikle bereket getirmesi amacıyla tarımla uğraşan köylerde şu uygulama-inanmalarla kutlanmaktadır.

Özellikle genç kızlar ve bayanlar, bir gece öncesinden dileklerini bir kâğıda yazarak gül ağaçlarının altlarına gömerler. Bu kâğıdın gül ağacının altında çürümesiyle dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar (K.K.15).

Hıdrellez günü hava iyi ise çayırılara pikniğe gidilir. Bu pikniklerde ateş yakılarak üstünden atlanılır. Ateşin üstünden atlayanın tüm uğursuzluklarından kurtulacağına inanılır (K.K.16).

Hıdrellez günü yeme içme olarak ne kadar alışveriş yapılırsa yıl boyunca onun nispetinde bolluk bereketle karşılaşılacağına inanılır. Bu bakımdan bol miktarda yiyecek, çerez, et, mangallık alınarak bu pikniklerde tüketilir (K.K.9).

Çocuklar Hıdrellez sabahı yumurtaları kuru soğan kabuğu ile kaynatıp boyarlar ve birbirleri ile bu kaynamış yumurtaları tokuştururlar. Kimin yumurtası çatlırsa yumurtası sağlam olan galip gelerek çatlayan yumurtayı alır (K.K.27).

Gençler de özellikle Hıdrellez gecesinde toplanarak ateş yakarlar, yine yukarıda zikredildiği gibi ateşin üzerinden atlarlar. Beraberlerinde getirdikleri çerezleri, diğer yiyecek ve içecekleri tüketerek geç vakte kadar eğlenirler (K.K.38).

5.1.2.3. Nevruz

Türk dünyasının değişik bölgelerinde, “Mart Dokuzu, Baba Marta, Ergenekon, Sultan Navruz, Yengikün” vd. adlarla kutlanan Nevruz bayramı 21 Mart tarihindeki gece-gündüz eşitliğine denk gelen ve tüm Türk dünyası tarafından yeni yılın başlangıcı mantığı ile idrak edilen bir bayramdır.

Yörede eski işlerliğini yitiren nevrüz uygulamalarının yerini Hıdrellez uygulamalarına bıraktığını dile getirebiliriz. Bu güne yönelik olarak yörede rastlanan tek uygulama, evlilik başlığında da zikredildiği üzere nişanlılık dönemi içerisindeki çiftlerden oğlan evinin kız evine nevrüz kahvaltısına gitmesidir (K.K.7, K.K.8).

5.2. ŞENLİKLER

5.2.1. 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Kültür Sanat Şenlikleri

İl Kültür Müdürlüğü etkinlikler takvimi içinde 27-30 Ağustos tarihleri arasında düzenlenen 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Kültür Sanat Şenlikleri’nin ev sahipliğini Altıntaş İlçesi yapmaktadır.

Kültür Bakanlığı, Altıntaş Kaymakamlığı ve Altıntaş Belediyesi tarafından düzenlenen şenliklerde Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesinin gerçekleştiği coğrafyalarda çeşitli kutlamalar ve törenler gerçekleştirilmektedir.

Her yıl düzenlenen şenliklerde şehitlerimizi yadette amaçıyla mevlüt okutulmakta ve Kültür Bakanlığı sanatçıları tarafından halk konserleri düzenlenmektedir.

5.2.2. Mecidiye Köyü Koca Yusuf Şenlikleri

İlçeye bağlı bir muhacir köyü olan Mecidiye Köyü’nde her yıl köylülerin, Osmanlı Rus Harbi sırasında, göçtükleri Bulgaristan Şumnu Karalar köyünden hemşehrileri Cihan Pehlivanı Koca Yusuf anısına düzenledikleri şenliklerdir. Her yıl mayıs ayı içerisinde tertiplenen şenliklerde köyün yanındaki mesire alanında geniş mevlütler okunmakta, yemekler ikram edilmekte ve yöre sporcularının katıldığı yağlı güreş müsabakaları yapılmaktadır.

Geleneksel köy seyirlik oyunlarından deve oyununun, enişte-kayınbiraderlerin halat çekme oyunlarının sergilendiği şenlik, gerek köylülerin, gerekse ilçe çevresinde yaşayan insanların katılımıyla yaşatılmaya devam eden bir bahar şenliği görünümünde gerçekleştirilmektedir.

5.3. DİNİ TÖRENLER

5.3.1.Hacı Pilavları

Yörede de Anadolu'nun pek çok yerinde rastlanılacağı gibi olgunluk veya yaşlılık dönemlerinde hacca giden insanlar bu dini vecibeyi çok önemsemektedirler. Hacca gitmek için tüm ekonomik sıkıntılardan sıyrılmanın öngörüldüğü yörede hac dönüşü artık yeni rol modellerine bürünen hacılar, hac dönüşünde, yaptıkları bu ibadetlerini diğer insanlarla birlikte kutlamak ve hayırla anmak amacıyla mevlüt okuturlar ve tüm çevrelerine yemek daveti verirler. Buna “*hacı pilavı*” denir.

Bu yemekte genellikle çorba, tas kebabı, pilav, mevsimine göre salata ya da meyve bulunur. Bir çeşit karşılama uygulamalarından olan hacı pilavları Altıntaş'ta hemen tüm hacıların yaptığı bir hayır işi olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3.2. Yağmur Duaları

Tarım kökenli ekonomik yaşamın en önemli özelliklerinden biri de şüphesiz doğa şartlarına bağımlı olmaktır. Tarım ürünlerinin ekim anından hasat zamanına kadar geçecek süre zarfında doğal ortamın da ürünün yetişmesine olanak sağlaması, onun nitelikli biçimde yetişip gelişmesinin başat koşuludur. Bu bakımdan Anadolu'nun hemen her yerinde tarım işi ile uğraşanlar, bu doğal şartların normal değerlerde seyretmesini isteyerek bu doğrultuda dinsel inançlarının da etkisiyle bir takım ritüeller geliştirmişlerdir. Yağmur duaları da Türk kültürünün geçmişten getirdiği bu ritüellerin İslami kimlikle yaşatılmaya devam ettirilen en eski örneklerindendir.

İlçede hemen her köyde bahar aylarında özellikle buğdayların yetiştirme evresinde en çok ihtiyaç duydukları gerçeğinden hareketle içinde bir takım mitolojik unsurların da barındırıldığı dini bir tören olan yağmur duaları dikkat çekmektedir.

Nisan ayının üçüncü-dördüncü Cuması ya da Mayıs ayının ilk Cuması bu bakımdan yağmur duasının yapıldığı günlerdir. Yağmur duasının okunmasından bir gece önce (Perşembeyi Cumaya bağlayan gece) hemen her evde derelerden toplanan küçük taşlara ihlas suresi okunarak kırk bin adet taş sayılarak toplanır, hazırlanır. Bunun yanında evlerde kadınlar hamur yoğurarak sabaha hazır ederler. Cuma sabahı kadınlar bir araya gelip gözleme yapmaya başlarlar (K.K.20, K.K.24).

Cuma namazından çıkıldığında harman yerine giden köy erkekleri imamın okuduğu yağmur duasına ellerini ters çevirerek “*amin*” derler. Bu bir anlamda istenen doğa olayını –yağmuru- taklit mahiyetindedir. Daha sonra okunan taşlar getirilerek dereye dualarla atılır. Daha sonra kadınların hazırladığı gözlemeler yenir (K.K.24).

Çocuklar da gün boyu yağmurla ilgili tekerlemeler söyleyerek istenen doğa olayını çabucak gerçekleşmesini sağlamaya çalışırlar (K.K.14).

Yağmur duaları özellikle ova köylerinde ilçe merkezinden halkın da katılımları ile geniş katılımlı olarak idrak edilen dinsel törenlerden biridir.

ALTINCI BÖLÜM
ALTINTAŞ HALK MUTFAĞI

6.1. HAMUR İŞLERİ

6.1.1. Ekmek

Malzemeler: Maya (ekşi ev mayası olabileceği gibi, yaş maya da olabilir), un, su, tuz, patates, akkabak.

Hazırlanışı: Bir gün evvel yahut sabah erkenden, daha önce yapılan ekmeklerden kalan ve buzdolabında muhafaza edilen maya, hazır maya da olabilir, yeterince un, tuz ve sıcak su ile hamur teknesinde yoğurulur. Ekmeğin lezzetli ve yumuşak olması için bu aşamada içine, bir iki orta boy haşlanmış patates veya ak kabak rendesi de eklenebilir. Kulak memesi sertliğinde yoğurulan hamur, sıcak bir ortamda kabarması için bekletilir. *Hamurun gelmesi*, olarak adlandırılan bu kabarma evresine çok önem verilir. Zira iyi bir ekmek için hamurun en az iki defa gelmesi, kabarmınca bir kez daha yoğurulup tekrar kabarmaya bırakılması, gerekir.

Yarım ila bir saatlik bir kabarma süresinin ardından birer ekmek boyutuna ayrılan hamur, pinetlere (ekmek teknesi) konur. Daha önceden yakılarak, sönge ile temizlenen, odun-saman fırınına, fırın küreği yardımıyla pişmeye bırakılır. Yaklaşık bir saat sonra, fırından çıkarılan ekmeğin tabanına vurulduğunda, tok sesi duyulursa, ekmek pişmiş demektir (K.K.6, K.K.7, K.K.15, K.K.29, K.K.30, K.K.36).

Yapılış Nedeni: Günlük tüketim için yapılmaktadır.

6.1.2. Pide

Malzemeler: Un, maya, su, tuz, isteğe göre ıspanak, labada, peynir.

Hazırlanışı: Fırına atılacak ekmeğin hamurundan koparılan küçük bezelerin yassı halde fırına atılması ile pişirilir. Arzuya göre bu hamurun içine, kıymalı, peynirli, otlu harç da konabilir (K.K.7, K.K.15).

Yapılış Nedeni: Ekmek yapılmadan önce daha çabuk tüketmek amacıyla, özellikle kahvaltılarda sıcak sıcak yenmesi için önden pideler pişirilir (K.K.7, K.K.15).

6.1.3. Hamursuz

Malzemeler: Un, sıvı yağ, tuz, karbonat (yemek sodası), yoğurt ya da yoğurt suyu, peynir suyu, su, yumurta.

Hazırlanışı: Malzemeler teknede yoğurularak bezeler halinde tepsilere konur. Fırında pişirilir. Özellikle sabah kahvaltısında tüketilmek üzere hazırlanan hamursuzlar, sodalı olduğu için hamur hazırlandıktan sonra bekletilmeden fırınlanmalıdır. Aksi takdirde hamur söneceği için istenen kıvamda olmaz (K.K.7, K.K.16, K.K.31).

Yapılış Nedeni: Hamursuz özellikle Nevruz günü gelin evine ziyarete gidilirken damat evi tarafından yapılarak gelin evinde tüketilmektedir. (K.K.7).

6.1.4. Gözleme/Katmer/Gabartlama

Malzemeler: Un, maya, haşhaş, yağ, su, yeterince tuz

Hazırlanışı: Aynen ekmek hamuru gibi mayalanıp yoğurulan hamur, küçük bezeler halinde bölünür. Bölünen hamur bezeleri açılarak daha önceden yağla karıştırılan haşhaş üzerlerine sürülür. Yufka şeklinde açılan bu hamurlar, sac üzerinde pişirilir. Özellikle turşu, peynir, zeytin ile tüketilen gözlemelerin otlu su, peynirli su, kıymalı da yapılabilir (K.K.7, K.K.8, K.K.15). Yörede gözlemeye “gözme” de denir (K.K.14).

Yapılış Nedeni: Özellikle talebe yurtları veya camiler yararına yapılan kermeslerde, yağmur duası törenlerinde kadınlar tarafından yapılarak katılanlara ikram edilir.

6.1.5. Tirit

Malzemeler: Şebit (yufka), kaz, ördek, tavuk, tavşan ya da kurbanlık hayvan eti, su, tuz, sarımsak.

Hazırlanışı: Yaş Tirit ve Kuru Tirit olarak iki şekilde yapılan tiritin ana maddesi şebit denen yufkadır. Eskiden özellikle kışın tüketilmek üzere yazdan hazırlanan şebit yufkaları günümüzde marketlerde hazır halde de bulunabilmektedir.

Yaş tirit için sacda pişirilen yufkalar kurumadan oklavaya dolanarak rulo haline getirildikten sonra ikişer parmak kalınlığında kesilir. Bu rulolar tepsiye döşenir. Üzerine duruma göre haşlanan tavuk, kaz, ördek, tavşan, kurban eti, didiklenir. Haşlanan etin suyu ve dövülerek sıvı bir sos haline getirilmiş sarımsak, üzerlerinde gezdirildikten sonra servis edilir.

Kuru tirit de, bütün halde sacda pişirilen yufkaların, fırında iyice kızartılmasının ardından tepsiye kırılarak üzerlerine yine et, et suyu ve sarımsağın gezdirilmesi şeklinde hazırlanır (K.K.7, K.K.8, K.K.14, K.K.15, K.K.17, K.K.28, K.K.45).

Yapılış Nedeni: Bayramlarda, düğünlerde, kandil, mevlüt gibi özel günlerde misafirlerle birlikte tüketilmek üzere hazırlanır.

6.1.6. Ağzıaçık

Malzemeler: Un, su, yeterince tuz, maya, yeşil mercimek, kuru soğan, pul biber, sıvı yağ, haşhaş, tahin.

Hazırlanışı: Un, su, tuz ve maya yoğurularak hamur yapılır. Hamurun kabarması için beklenir. Kabaran hamurdan alınan küçük bezeler açılarak ufak yufkalar haline getirilir. Yufkalara tahin ve haşhaş sürülür. Sonra tüm bezeler birleştirilerek tekrar açılır. Dikdörtgen şekilde açılan yufkanın içine daha önceden soğanla kavrulan mercimek konur. Rulo haline getirilip onar cm. halinde kesilir. Kesilen ağzı açıklar tepsiye dizilir, üzerleri yağlandıktan sonra fırınlanarak gevrek bir börek elde edilir (K.K. 7, K.K.15, K.K.75, K.K.76).

Yapılış Nedeni: Özel bir nedeni olmamasının yanında, kadın toplantılarında da çay eşliğinde ikram edilir.

6.2. ÇORBALAR

6.2.1. Tarhana Çorbası

Malzemeler: Yoğurt, domates, yeşil biber, kırmızı biber, fasulye, nohut, soğan, maya, patates, tuz, karabiber, nane, kekik vd. baharatlar.

Hazırlanışı: Yoğurt, domates, yeşil biber, kırmızı biber, fasulye, nohut, soğan, maya, patates karışımından ekmek hamuruna benzer bir hamur elde edilir. İçine nane, kekik gibi baharatlar katıldıktan sonra yaklaşık bir hafta on gün sık sık açılarak yumruklanmak suretiyle mayalanması, kabarması beklenir. Bu bekleme döneminin ardından sözkonusu tarhana hamuru küçük parçalar haline getirilerek robotta çekilir. Çekilen bu hamur dambeşlerde çarşaflar üzerinde kurutularak bez torbalara konur.

Piştirme aşamasında ise biraz yağ ve nane tencerede kızdırılır. Ardından soğuk su eklenir. Eklenen soğuk su, içine bir iki çorba kaşığı toz tarhana katılarak sürekli karıştırılmak suretiyle yoğunlaşmaya kadar beklenir. Servis yapılırken üzerine sarımsak da dövülebilir. (K.K.6, K.K.7, K.K.12, K.K.16, K.K.27, K.K.50).

Yapılış Nedeni: Özel bir nedeni yoktur, fakat kış hazırlığı bağlamında hemen her evde yazdan hazırlanır.

6.2.2. Yoğurt Çorbası/Toyga Çorbası

Malzemeler: Süzme yoğurt, un, yumurta, yeterince tuz, su, pirinç, nane, karabiber, tereyağı.

Hazırlanışı: Süzme yoğurt tencereye alınarak ezilir. İçine bir çorba kaşığı un ve iki çorba kaşığı pirinç ve bir yumurta katılarak çırpılır. Kısık ateşte sürekli çırpılarak içine yavaş yavaş su eklenir. Pirinçler yumuşayınca kadar hiç durmadan karıştırılan çorba kaynayınca, ufak bir sahanda tereyağında nane kızdırılarak üzerine dökülür. Çorbanın yapılış aşamasında sürekli karıştırılması gerekir. Aksi takdirde yoğurt keseceğinden, lezzetli olmaz. Tuz ve karabiber ilavesi ile servis yapılır (K.K.7, K.K.15, K.K.51).

Yapılış Nedeni: Günlük olarak yapılabildiği gibi, isteğe göre düğün, bayram gibi önemli günlerde de hazırlanabilmektedir.

6.2.3. Ovmaç Çorbası/Sütlü Çorba

Malzemeler: Un, su, pişmiş süt, yeterince tuz ve karabiber.

Hazırlanışı: Bir miktar una az az su ekleyerek, arpacık şehriye boyutlarına gelinceye kadar ovularak küçük hamur topalakları yapılır. Bunlar kaynayan suya atılarak biraz çevrilir. Suyu süzdürüldükten sonra üzerine kaynar süt katılır. Süt bir iki taşım daha kaynayınca çorba pişmiş olur. Daha sonra tuzu ve karabiberi de katılarak servis yapılır (K.K.7, K.K.8, K.K.51, K.K.54, K.K.61).

Yapılış Nedeni: Eskiden düğünlerde ikram edilirken, günümüzde günlük tüketim için yapılmaktadır.

6.3. YEMEKLER

6.3.1. Et Yemekleri

6.3.1.1. Tas Kebabı

Malzemeler: Yağsız kuşbaşı kuzu-dana eti (isteğe göre tavuk göğüs eti de kullanılabilir) , su, kuru soğan, salça, domates, yeşil biber, tuz, karabiber, isteğe göre kekik.

Hazırlanışı: Kuşbaşı etler salça ve bir miktar su katılarak kavrulur. Etler kendi suyunu çekip yumuşayınca, sırası ile doğranmış soğan, biber ve domatesle birlikte tekrar kavrulur. Üzerine biraz daha su eklenip kısık ateşte çevrilmeye devam edilir. En son tuzu ve karabiberi katılarak sıcak servis yapılır (K.K.7, K.K.8, K.K.9, K.K.11, K.K.28, K.K.36, K.K.42, K.K.54).

Yapılış Nedeni: Düğün, bayram, kandil gibi önemli günlerin sofralarının baş yemeğidir. Özellikle düğünlerde kırmızı et ile yapılanı zenginlik ifadesi olarak düşünülmektedir.

6.3.1.2. Güveç

Malzemeler: Kemiksiz güveçlik dana eti (kuzu eti de kullanılabilir), domates, kuru soğan, biber, sarımsak, salça, tuz, karabiber, tereyağı.

Hazırlanışı: Özellikle mahalle fırınları yakıldığında, ekmek yapılırken güveç yemeği de beraberinde yapılır. Kemiksiz et düdüklü tencerede haşlanarak yumuşatılır. Akabinde toprak güveç tenceresinin içine dizilir. Üzerine doğranmış soğan, biber, domates, tercihe göre biraz tereyağı, tuz ve karabiberi konur. Bir su bardağı su eklenerek yarım saat, kırk beş dakika süreyle fırınlanır (K.K.7).

Yapılış Nedeni: Misafir sofralarında tüketilir.

6.3.1.3. Tavuk Sote

Malzemeler: Tavuk göğüs eti, domates, kuru soğan, yeşil biber, karabiber, tuz, sıvı yağ, su.

Hazırlanışı: Tavuk sote de aynen tas kebabı gibi yapılır. Ancak bu yemekte kuzu-dana kuşbaşı etin yerine tavuk göğüs eti kuşbaşı doğranarak kullanılır (K.K.7).

Yapılış Nedeni: Herhangi bir özel nedeni yoktur. Daha çok günlük tüketim için hazırlanır.

6.3.2. Bakliyat Yemekleri

6.3.2.1. Kuru Fasulye

Malzemeler: Kuru fasulye, kuru soğan, yeşil biber, sıvı yağ, salça, su, tuz.

Hazırlanışı: Genellikle bir gece önceden sıcak suda ıslatılan fasulyeler, iki üç kez suyu değiştirilerek gazı çıkarılmak suretiyle kaynatılır. Sıcak su içinde son defa beklemeye alınır. Başka bir sahan içine sıvı yap konularak, soğan, biber, salça, domates kavrulur. Daha sonra bekleyen fasulyelere bu sos katılarak bir iki taşım daha kaynatılır. En son tuzu eklenir (K.K.6, K.K.7, K.K.8, K.K.15).

Yapılış Nedeni: Genellikle günlük tüketim için hazırlanmasının yanında, isteğe göre düğün sofralarında da bulunur.

6.3.2.2. Nohut

Malzemeler: Nohut, kuru soğan, kuşbaşı et, salça, su, tuz.

Hazırlanışı: Bir gece önceden nohutlar, karbonat ve tuz ilavesi ile kabarması için ılık suda ıslatılır. Ertesi gün kabaran nohutların suyu süzülür. Yağda kavrulan kuşbaşı etin üzerinde soğan ve salça ilave edilerek biraz daha kavrulur. Daha sonra nohutlarla karıştırılan bu karışım üzerine biraz daha su konularak düdüklü tencerede pişirilir (K.K.7, K.K.8, K.K.15, K.K.33, K.K.36, K.K.39, K.K.51).

Yapılış Nedeni: Genellikle günlük tüketim için hazırlanmasının yanında, isteğe göre düğün sofralarında da bulunur.

6.3.3. SebzeYemekleri

6.3.3.1. Dolma

Malzemeler: Dolmalık biber, patlıcan, kabak, yeşil biber, domates, bulgur-pirinç, kıyma, kuru soğan, salça, sıvı yağ, tuz, karabiber, kimyon.

Hazırlanışı: Hemen her evde sıklıkla yapılan en önemli sebze yemeklerinden biri de dolmadır. Küçük küpler halinde doğranan soğan, domates ve yeşil biber az sıvı yap ile kavrulur. Daha sonra içine kıyma eklenir. Kıymayla da bir süre kavrulduktan sonra içine pirinç ilave edilen bu harç bir süre daha kavrulur. Üzerine karabiber, tuz, kimyon ve arzu edilen diğer baharatlar eklenen harç içleri açılmış, dolmalık biberlerin, patlıcanların domateslerin içine doldurulur. Bir tepsiye dizilen dolmaların üzerine salçalı su eklenerek ocakta pişirilir. Arzuya göre daha sonra bir süre de fırında kızartılan dolmalar sıcak servis edilir (K.K.50).

Yapılış Nedeni: Günlük tüketim için hazırlanmaktadır.

6.3.3.2. Sarma/Kelem Sarması/Yaprak Sarması

Malzemeler: Lahana (kelem), kaz sakatatı (ciğer, taşlık, yürek, iç yağı), bulgur, soğan, nane, kekik, karabiber, kırmızı biber.

Hazırlanışı: Kazın sakatatı ve soğan iç yağında bol yağlı olarak kavrulur. İçine nane, kekik, kırmızıbiber, karabiber katılır. Daha sonra ıslatılmış, şişmiş bulgurla biraz

daha kavru lan bu iç malzeme, sıcak suda öldürülmüş lahana yapraklarına muska biçiminde sarılır. Tencereye dizilerek üzerine salçalı su konan sarmalar kısık ateşte pişmeye bırakılır (K.K.7, K.K.8, K.K.50).

Yaprak sarma da aşağı yukarı aynı şekilde fakat bu kez lahana yerine, asma yaprağı (labada da olabilir); kaz sakatatı yerine de kıyma kullanılır (K.K.7).

Yapılış Nedeni: Özellikle düğün, bayram sofralarında misafirlere ikram edilen kelem sarması Altıntaş’a özgü ikram yemeklerindendir.

6.4. TATLILAR

6.4.1. Basma Helva

Malzemeler: Un, sıvı yağ, şeker, fıstık.

Hazırlanışı: Bir miktar sıvı yap tencereye konulur. Üzerine un eklenerek karıştırılır. Sürekli karıştırılarak unun kahverengiye dönmesi sağlanır. Kavru lan unun üzerine başka bir tencerde hazırlanan şerbet yavaş yavaş dökülerek kavru lmaya devam edilir. En son fıstıklar da katılarak katılaştırılan helva soğuk servis edilir (K.K.7, K.K.15).

Yapılış Nedeni: Özellikle cenaze törenlerinde definden sonra yapılır.

6.4.2. Tel Helva

Malzemeler: Toz şeker, un, limon tuzu.

Hazırlanışı: İçine limon tuzu atılan toz şeker ağdalaşınca ya kadar kavru lur. Daha sonra büyük bir siniye dökülerek ılıtılır. Sini etrafına geçen sekiz on kişi çeke çeke hem bu ağdalaşmış malzemeyi soğutur hem de şekerin iplik iplik olması sağlanır. Şeker soğuyup çürüyünce, üzerine un serpilir. Tamamen soğuyunca üzerine şerbeti dökülen tel helva odadakiler tarafından sohbetle birlikte tüketilir (K.K.9, K.K.13, K.K.14, K.K.43).

Yapılış Nedeni: Özellikle kışın köy odalarında toplanan erkekler tarafından sohbet eşliğinde hazırlanarak tüketilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Halkbilimi, en yalın tanımı ile milletlerin geçmişten geleceğe taşıdıkları kültür mirasını mevcut metodları ile inceleyen ve bunlar üzerinde çalışmalar yaparak bir takım bilimsel sonuçlar elde etmeyi amaç edinen bilim dalıdır. Bu anlamda milletlerin meydana getirdikleri maddi manevi her ürün bu bilim dalının inceleme sahasına girmekte, kendilerine ait eski/yeni her unsur halk biliminin konusunu oluşturmaktadır.

Saha derlemeleri de halkbiliminin incelemelerine esas olan en önemli araştırma metodlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığımız “Kütahya-Altıntaş Folkloru” isimli çalışmamızda da daha önce herhangi bir halkbilimsel araştırmaya konu edilmemiş olan Altıntaş ilçesinin folklor ve halk edebiyatı ürünleri saha derlemesi metoduyla incelenmeye çalışılmıştır. Beş ana başlık altında hazırladığımız çalışmamızın giriş bölümünde Altıntaş ilçesi ile ilgili genel bir bilgilendirme yapılarak yörenin mevcut tarihi, coğrafi ve beşeri durumu sunulmuştur.

Buna göre, Altıntaş tarihi ile ilgili müstakil bir eser bulunmamasının yanında yöre M.Ö. 4000 li yıllara kadar giden bir yerleşim geçmişine sahiptir. Frig döneminde yörede çeşitli isimlerle küçük krallıkların, bulunduğu görülmektedir. Yörenin Türk tarihindeki ilk varlığı ise Kütahya’nın 1074’te fethi ile birlikte başladığı yörede bulunan Anadolu Selçuklu eserlerinden de anlaşılmaktadır. Germiyoğlu Yakup Bey tarafından Kurtköyü ismi ile alınan Altıntaş ve çevresi daha sonra 1429 da Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir.

Özellikle Yavuz Sultan Selim’in İran ve Mısır seferlerinde ve Kanuni Sultan Süleyman’ın İran-Irak seferlerinde Altıntaş ve çevresinde konakladığı çeşitli Osmanlı belgelerinde belirtilmektedir.

Yörenin Türk tarihi içindeki en önemli yeri ise Kurtuluş Savaşı’nın büyük zaferinin kazanıldığı coğrafyaya ev sahipliği yapmasıdır. 26 Ağustos 1922 de Kocatepeden başlatılan Büyük Taarruz’un kazanıldığı Başkomutan Meydan Muharebesi ilçeye bağlı Zafertepeçalköy’de kazanılmıştır.

Coğrafi olarak İç Batı Anadolu Bölümünde yer alan ilçe, iklimsel ve bitki örtüsü bağlamında da bu bölümün temel özelliklerini göstermekte, bu yönüyle Ege ve İç Anadolu Bölgeleri arasında, tam bir geçiş coğrafyası olduğu izlenimini vermektedir.

1947 tarihinde nahiye merkezinden ilçe statüsüne çevrilen Altıntaş günümüzde 35 köy ile toplamda yaklaşık yirmi bin kişinin yaşadığı bir yöremizdir.

İlçede eğitim öğretim hizmetleri İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesindeki okul ve kurumlarda verilmeye devam etmekte bunun yanında Dumlupınar Üniversitesi Altıntaş Meslek Yüksekokulu da çeşitli bölümlerle yükseköğretim hizmetlerini gerçekleştirmektedir.

Tarım ve hayvancılık ilçenin en başta gelen ekonomik uğraşısıdır. Bunun yanında sanayi de bu iki ekonomik sektöre (tarım ve hayvancılık) bağlı olan küçük atölye tipi üretim yerlerinden oluşmaktadır. En önemli ticari faaliyetleri de tarım ve hayvancılık ürünlerinin alım-satımı üzerinden gerçekleştirilmektedir.

İlçenin turizm varlığını da özellikle Zafertepeçalköy ve çevresinde bulunan Kurtuluş Savaşı anıt ve şehitlikleri oluşturmaktadır.

Çalışmamızda bu ilk bölümünün ardından hayatın geçiş dönemleri olan doğum, sünnet, askerlik, evlilik ve ölüm ile ilgili uygulama ve inanmaların incelendiği İkinci Bölüm gelmektedir.

Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum ile ilgili inceleme doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç ana başlık altında incelenmiştir. Doğum öncesi uygulamalar ve inanmalarında kısırlıktan korunma, gebelikten korunma ve hamilelik ile ilgili bulgular sıralanmıştır. Bu bölümde çocuğa kalma, çocuk sahibi olmanın çok önemsendiği, bu bakımdan özellikle dinsel temelli birçok uygulamanın, inanmanın gerçekleştirildiği görülmüştür. Hamilelik sürecinde de özellikle, dünyaya gelecek bebeğin sağlıklı doğması için tüm aile halkının özenli davrandıkları ve mitolojik ve dini unsurlara dayanan birçok uygulama ve inanmayı gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Günümüzde evde doğumların azaldığı, sağlık kuruluşlarına ulaşmanın kolaylaşması sebebiyle doğum işinin yetkin sağlık personeline gerçekleştirildiği, doğum sırasında gözlemlediğimiz bir başka unsurdur.

Doğumla ilgili yöreye özgü ürünlerin elde edildiği bölüm şüphesiz doğum sonrasındaki uygulama ve inanmalardır. Bu bölümde doğumdan sonra bebeğin sağlıklı büyütülmesi amacıyla takip edilen birçok özel örnek derlenmiştir.

Doğum ve aşamalarından sünnetle ilgili uygulamalar ve inanmalar incelenerek yöredeki sünnet düğünlerinin portresi çizilmeye çalışılmıştır. Erkek evlatların sünnet edilmesinin geciktirilmesinden kaçınıldığı, kirvelik kurumunun yalnızca bir aile büyüklüğü olarak devam ettirildiği, sağdıca da sünnet çocuğu nispetinde önem verildiği yöre sünnetlerinde rastlanan bulgulardır.

Askerlik ile ilgili uygulama ve inanmalarda da askerliğin her erkek evlat için önemli bir süreç olduğu gözlemlenmiş evlilik, iş kurma, ekonomik bağımsızlığı kazanma gibi aşamalar için erkeğin adam olma vasfını elde etmesi bakımından askerliğin geride bırakılması gereken bir görev olduğu bilincinin yörede hâkim olduğu tespit edilmiştir.

Geçiş dönemleri içerisinde folklorik ürün olarak en yoğun dönem evlilik dönemidir. Sahada özellikle kadınlar arasında evlilik döneminin başlangıcından sonuna kadar birçok folklor malzemesinin canlı tutulmaya çalışıldığı görülmüştür.

Yörede evliliklerin genellikle tek eşli olduğu, tek tük örneklerde iç güveyliğine rastlandığı bunun yanında kumaya çok az rastlandığı, berdel-değişik gibi evlendirme usullerine hiç rastlanmadığı öncelikle söylenebilir. Bunun yanında kız kaçırma örneklerine de zaman zaman rastlanıldığını belirtebiliriz.

Evlilik yaşının geçmişte özellikle kızlar için erken olmasının günümüzde bırakıldığı, değişen ekonomik, sosyal ve kültürel yapıyla birlikte evlilik yaşının yirmili yaşlar ve üzerine çıktığı bir diğer husustur.

Eş adayı seçiminde geçmişte ailelerin düşünceleri daha ağır basmakta iken yukarıda saydığımız sebeplerle artık çiftlerin anlaşmaları daha da yeğlenir olmuştur.

Yörede evliliklerde ekonomik yükü oğlan tarafı göğüslemektedir. Tüm alınacakların daha söz kesmede imam ve aile büyüklerinin önünde belirlendiği “*mehir tapusu*” ilgi çekici bir bulgudur. Buna göre oğlan tarafı mehir tapusunda söz verdiği her yükümlülüğü yerine getirmekle mükelleftir.

Sahadaki evlilik gelenekleri bu yönlerle halen yaşatılmaya devam etmekte ve özellikle damat tarafı için oldukça külfetli geçmektedir.

İnsan hayatının en son geçiş dönemi olan ölüm de ölüm öncesi, sırası ve sonrası olarak üç başlıkta incelenmiştir. Ölüm öncesinde ölümü düşündüren çeşitli sebepler üzerinde durulmuştur. Bunlar, hayvanlarla ilgili, rüyalarla ilgili ve hastanın durumu ile ilgili belirtilerdir.

Ölüm anında ise can vermeye duran kişinin son nefesini rahatlıkla vererek ruhunu acı çekmeden teslim etmesi için birçoğu dini çeşitli uygulamalarda bulunulur. Kur'an okunması, hastaya kelime-i şehadet getirilmesi, zenzem suyu içirilmesi bunlardan bazılarıdır.

Ölümden sonra cenazenin hazırlanması ve defnine de özen gösterilir. Özellikle cenazenin yıkanması esnasında su dökmenin, ayaklarını yıkamanın önemsendiği ve sevap olduğu gözlemlenmiştir.

Definin ardından yedi gün süren “*eren*” yemekleri de ölümle ilgili olarak yöreye özgü tespit edilen önemli bulgulardandır. Definden sonra komşuların akşamları getirdikleri yemekleri cenaze evinde yemeleri ve yedi gün boyunca Kur'an okuyup dua etmeleri temelli eren uygulaması yörede hala yaşatılan önemli bir ölüm ritüelidir.

Çalışmamızın sıradaki bölümünü ise yörede tespit edilen halk edebiyatı ürünlerinin incelendiği Üçüncü Bölüm oluşturmaktadır. Manzum ve mensur ürünler olarak sınıflandırdığımız ürünlerden özellikle manilerin hala canlı bir biçimde söylenmekte olduğunu öncelikle belirtebiliriz. Yöredeki araştırmalarımız süresince yaklaşık iki bine yakın mani derlenmiş, bunlar benzer noktaları, diğer manzum ürünlerle örtüşenleri (türkü-ağıt gibi) ayıklanarak salt mani söyleme mantığı ile oluşturulanlar bırakılmıştır. Yaklaşık 110 mani bu şekilde içerdikleri temlere göre sınıflanarak yazıya geçirilmiştir.

Bir diğer manzum ürün olan türkülerle ilgili araştırmamızda TRT repertuarında Altıntaş'a ait iki tane olmak üzere yöre düğünlerinde, asker eğlencelerinde söylenegelen sekiz ürün derlenmiştir. Bu türkülerin çoğunun çevre yörelerden olmasına karşın içlerine Altıntaş ile ilgili çeşitli unsurların katılmasıyla varyantlaştığı gözlemlenmiştir.

Yörede ağıt söyleme geleneğinin çeşitli dini sebeplerle ayıplanır derecede geride bırakıldığı da manzum ürünler incelenirken rastlanılan bir başka bulgudur. Ölünün ardından onun iyiliklerini, insani vasıflarını anmak amacıyla söylenen ağıtlar günümüzde bırakılmış, sadece 50’li yıllarda yaşanan elim bir intihar vakasının sonunda yakılan bir ağıta rastlanmıştır.

Ninnilerin manzum ürünler içinde kadınlar arasında yaşatıldığı söylenebilir. Tespit edilen yedi örnekte annelerin bebeklerine dini, ahlaki ve sosyal öğütlerini sıraladıklarını dile getirebiliriz.

Manzum ürünlerin bir diğeri olarak tekerlemelerin de özellikle okul çağındaki çocuklar tarafından söylendikleri görülmüştür. Bunun yanında yağmur dualarında ve Ramazan ayında “*küpecik*” gezmelerinde çocukların tekerleme söyleyerek harçlık, yiyecek, çerez topladıkları gözlemlenmiştir.

Bilmecelerin ise hala canlı tutulduğu, çocukların yanında oda eğlencelerinde büyüklerin de birbirlerine bilmeceler sorduklarına rastlanmıştır.

Halk edebiyatı ürünlerini incelediğimiz bölümün bir başka başlığı da mensur ürünlerdir. Yörede çeşitli coğrafi oluşumlar ve şahıslar ile ilgili efsaneler türetilmiştir.

Bunun yanında masalların gün geçtikçe unutulduğu, tespit edilen örnek sayısından hareketle dile getirilebilir.

Mensur ürünlerden bir diğeri olan fıkralarla ilgili birçok güncel örnek tespit edilmiştir. Ancak bunlar hemen her yörede rastlanabilecek türden oldukları için ayıklanmıştır. Fıkralarla ilgili en önemli bulgular İncili Çavuş’a atfedilen örneklerdir. Yörede Aslanapalı olarak bilinen İncili Çavuş, halk arasında yaşayan, köy odalarına giden, ağzı bozuk fakat nükteli cevapları ile insanları şaşırtan bir fıkra kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yöre insanı atasözü, deyim gibi kalıplaşmış sözleri üretmede de oldukça başarılıdır. Çoğunlukla argo, amiyane söyleyişler de içeren bir hayli atasözü ve deyim örneği ile sözlü anlatımını güçlendirmektedir.

Alkışlar ve kargışlar noktasında ise içinde günlük yaşamın hemen her durumu ile ilgili iyi dilek ya da bedduaların birer cümle ile ifade edildiği gözlemlenmiştir. Bu

bakımdan özellikle içerisinde Allah, kelimesi geçen birçok dini iyi niyet dileğini ifade eden alkışa rastlanmıştır.

Bunlara ek olarak, dilsel varlık anlamında yaklaşık 130 yöresel sözcük de tespit edilebilmiştir.

İlçede köy seyirlik oyunları düğünlerde sergilenen seyirlik oyunlar ve köy odalarında yarışma esasına dayalı oyunlar olmak üzere iki şekilde incelenmiştir. Özellikle düğünlerdeki seyirlik oyunlarda köy genç erkeklerinin kılık değiştirme esasına dayanan oyunlar çıkardıklarına rastlanmıştır.

Çalışmamızda Dördüncü Bölümü yörede hala yaşatılmaya devam eden sosyal kurum ve kuruluşlara ayrılmıştır. Bu kurum ve kuruluşların ilki özellikle ilçe köylerinde halen yaşatılmaya devam edilen köy odalarıdır. Özellikle kış gecelerinde kıraathanenin alternatifi olarak köy odaları erkeklerin buluştukları, günlük sohbetlerini gerçekleştirdikleri ve çeşitli oyunlar, bilmece, hikâyeler gibi halk edebiyatı ürünlerini de oluşturdukları alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer sosyal kurum ve kuruluşlar ise sağdıçlık, kirvelik, ahretlik, hacı arkadaşlığı, asker arkadaşlığı gibi birlikteliklerdir.

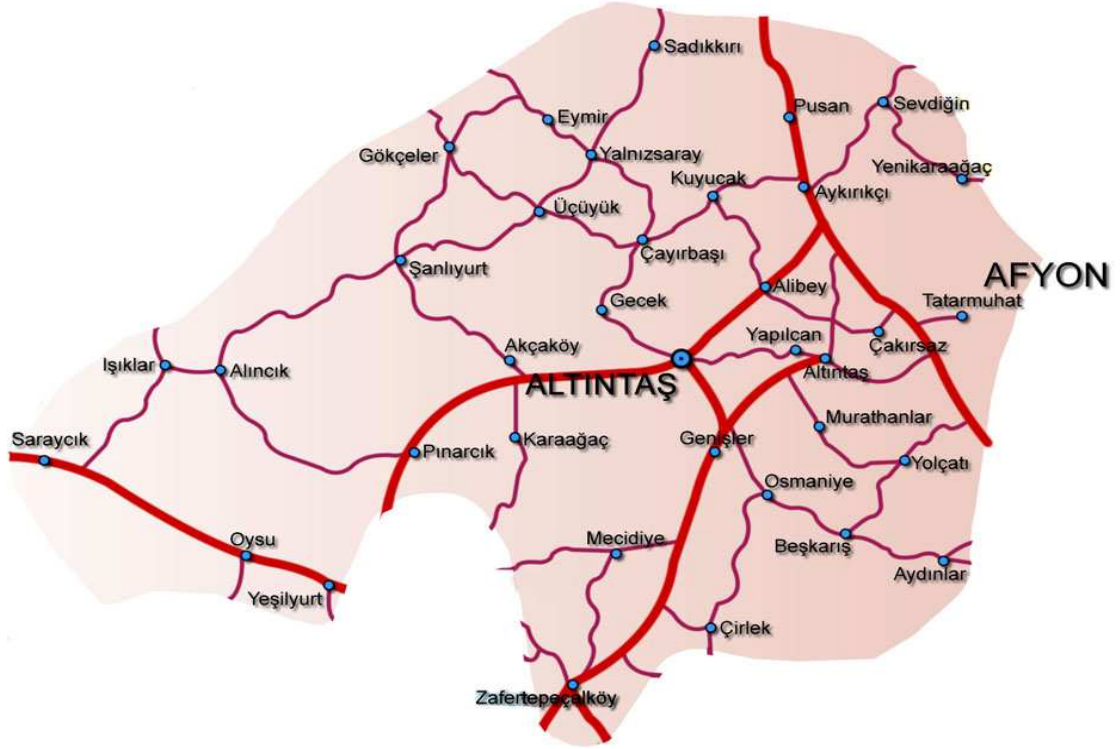
İlçede kutlanan tören ve kutlamalar da çalışmamızın Beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde dini ve milli bayramlarımızın nasıl kutlandığı üzerinde durulmuş, yörede kutlanan şenlikler ve dini törenler aktarılmıştır.

Son bölüm olan Altıntaş Halk Mutfağı da malzemeleri, hazırlanışları ve yapılış nedenleri ile yörenin kendine has yemeklerinin sunulduğu Altıncı Bölüm olarak düzenlenmiştir. Yemeklerin özellikle kırmızı et kullanılanlarının daha revaçta tutulduğu gözlemlenmiştir. Birçok düğünde ve davet sofrasında kırmızı et ağırlıklı yemekler sunmanın daha çok yeğlendiği söylenebilir.

Sıralamaya çalıştığımız bu sonuç bulgularından hareketle, hazırladığımız çalışmanın Altıntaş ilçesinin folklor varlığının ortaya çıkarılmasında ilk ve küçük bir adım olması düşünülmüş, daha sonraki çalışmalara da kaynaklık edebilmesi açısından Altıntaş Folkloruna ait unsurların tespit edilmesi hedeflenmiştir.

EKLER

Ek 1. Altıntaş İlçesi İdari Haritası

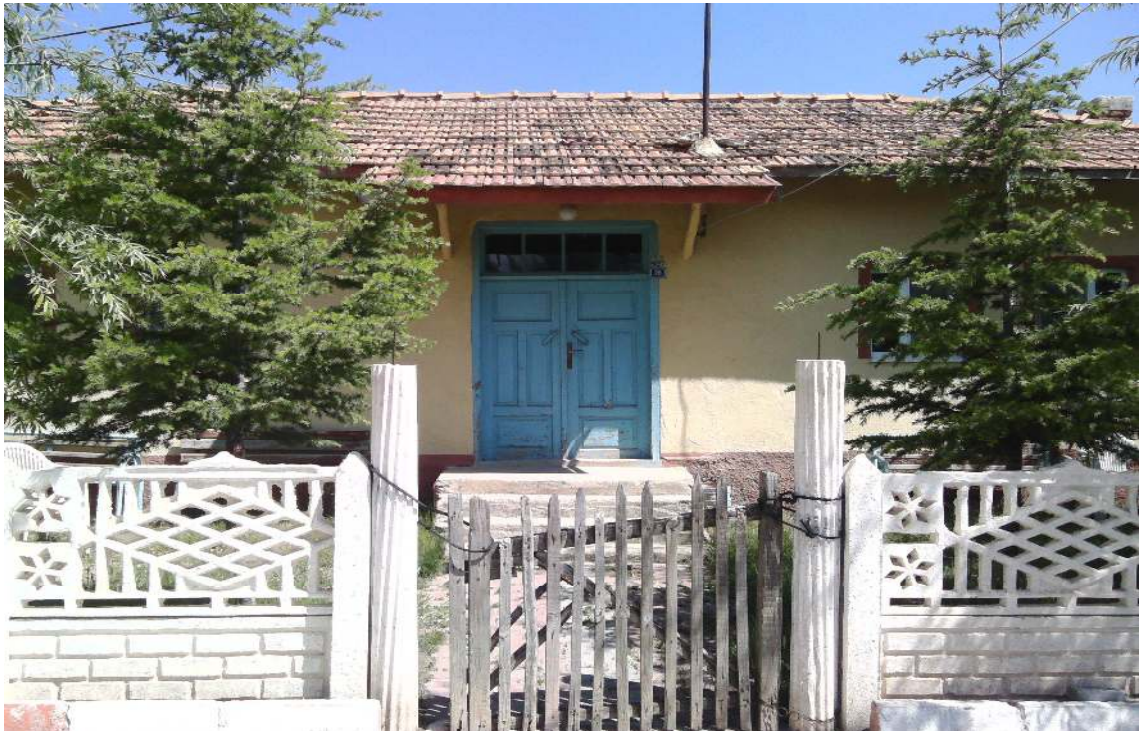
Ek 2. Altıntaş İlçesi Genel Görünümü

Ek 3. 30 Ağustos Zafer Bayramı ve Kültür Sanat Őenliklerinden bir görüntü

Ek 4. Tipik Köy Odası (Demircilerin Oda/ ayırbaŖ Köyü)

Ek 5. Köy Odası İç Görünüşü (Demircilerin Oda/Çayırbaşı Köyü)

Ek 6. Mecidiye Köyü Güreş Şenliklerinde Deve Oyunu

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım, (1969), **Atasözü ve Deyimler Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Altıntaş İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, (2014), **2014 Yılı Brifing Dosyası**, Altıntaş.
- Altıntaş Kaymakamlığı, (2008), **Altıntaş**, Altıntaş Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, Altıntaş.
- ARTUN, Erman, (2005), **Türk Halk Bilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- BAYKARA, Tuncer, (2001), **Türk Kültür Tarihine Bakışlar**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili, (1969), **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, 1.Baskı, İstanbul.
- BORATAV, Pertev Naili, (1984), **100 Soruda Türk Folkloru İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar**, Gerçek Yayınevi, 2.Baskı, İstanbul.
- ÇAĞATAY, Neşet, (1981), **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- ÇAĞIMLAR, Zekiye, (1990), “Sivas Yöresi Köy Seyirlik Oyunlarında Halk Bilimsel Öğeler”, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, **Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi**, Adana.
- ÇELİK, Ali, (2001), “Manilerdeki Gizler ve Bayburt Manileri”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl: 13, Sayı: 51 Ankara, ss.100-109.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2004), **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- DREW-BEAR, Thomas, (1984), “Frigya’da Epigrafi Ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları, **II. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 16-20 Nisan 1984, İzmir, ss: 109-112.
- DUYMAZ, Ali, (2000), “Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl:12, Sayı: 45, Ankara, ss.15-21.

- DUYMAZ, Ali, (2002), **İrfanı Arzulayan Sözlər, Tekerlemeler**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- DÜZGÜN, Dilaver, (1994), “Erzurum Köy Seyirlik Oyunları”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum.
- EROL, Adem, (2007), “Altıntaş (Kütahya) İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyon.
- EVLİYA ÇELEBİ, (1971), **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Danışman, Zuhuri, (Çev.), C.13., Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul.
- GERGİÇ, Işıl, (2007), “Altıntaş (Kütahya) Havzası’nda Doğal Ortam İle İnsan Arasındaki İlişkiler”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyonkarahisar.
- Gıda Tarım Ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, (2014), **2014 Yılı Brigfing Dosyası**, Altıntaş.
- GÖNEN, Sinan, (2006), “Dede Korkut Hikâyelerinden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri”, **Milli Folklor Dergisi**, Yıl: 18, Sayı:69, İstanbul: ss. 62-71.
- GÜZEL, A. ve TORUN, A. (2005), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yayınları, 3.Baskı, Ankara.
- <http://www.altintas.gov.tr> (25.04.2014).
- <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (20/03/2014).
- İNAN, Mehmet Ali, (2012), “Altıntaş’ta Konaklayan Padişahlar”, **Bizim Altıntaş Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 2, Altıntaş: ss. 18-19.
- KALAFAT, Yaşar, (2011), **Türk Kültürlü Halklarda Ölüm**, Berikan Yayınevi, Ankara.
- KARADAĞ, Nurhan, (1978), **Köy Seyirlik Oyunları**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- KAYA, Doğan, (1999), **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KUDAT, Ayşe, (1974), **Kirvelik**, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

- KUŞDEMİR, Orhan Faik, (2004), “Türk Dünyası Halk İnançlarında Karşılaştırmalı Doğum Motifi ve Dr. Yaşar Kalafat’ın Halk Bilimi Çalışmaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale.
- Kütahya Valiliği, (2002), **Kütahya 2002**, İl Özel İdaresi Yayınları, Kütahya.
- ÖGEL, Bahaeddin, (1978), **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C:3, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖLMEZ, Özlem, (2008), “Türk Folklorunda Ölüm Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya.
- ÖRNEK, S. Veyis, (2000), **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZDEMİR, Nebi, (2005), **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Jale, (2012), “Antakya Ağzında Kargışlar”, **Prof.Dr.Mine MENGİ Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri**, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, 20-22 Ekim 2011, Adana: ss.740-752.
- RAMSAY, W. Mitchel, (1960), **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, Pektaş, Mihri, (Çev.), Milli Eğitim Basımevi, 2.Baskı, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim, (1980), **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Keslime Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- SEYİDOĞLU, Halil, (2009), **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- TEZEL, Naki, (2004), **Türk Halk Bilmeceleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, (1998), **Büyük Türkçe Sözlük**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1932), **Kütahya Şehri**, Devlet Matbaası, İstanbul.
- VARLIK, Mustafa Çetin, (1974), **Germiyanogulları Tarihi (1300-1429)**, Atatürk

Üniversitesi Yayınları, Erzurum.

YILDIZ, Kübra, (2013), “Türk Halk Edebiyatında Bir Eğitim Metodu Olarak Manzum Metin Örnekleri ve Bunların Jung Psikolojisi Açısından Tahlili”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kütahya.

YILMAZ, Mehmet Ali, (2005), “Aladağ Halk Kültürü Araştırması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Adana.

SÖZLÜ KAYNAKLAR (KAYNAK KİŞİLER)

- K.K.1:**Ayşe KOÇAK, 55 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.2:**Hanife SARITAŞ, 53 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.3:**Saadet KIZILÇAM, 58 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.4:**Fatma ŞİMŞEK, 55 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.5:**Halime BAL: 58 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.6:**Jülide DAYI: 38 yaşında, Lisans Mezunu, Ebe, Altıntaş.
- K.K.7:**Şerife GÜLTEKİN: 43 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü,
- K.K.8:**Emine GÜNDOĞDU: 45 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.9:**Mustafa BIÇAK: 41 yaşında, Lise Mezunu, Hizmetli-Yerel Müzisyen, Altıntaş.
- K.K.10:**Pembe TANLIKOLU,73 yaşında,Okuma-Yazma Yok,Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.11:**Ömer TANLIKOLU, 55 yaşında, İlkokul Mezunu, Şoför, Eymir Köyü.
- K.K.12:**Hatice GENÇEL, 62 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.13:**Murat GENÇEL, 65 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.14:**H.İbrahim GENÇEL, 38 yaşında, İlkokul Mezunu, Hizmetli, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.15:**Nurcan BASMAZ, 25 yaşında, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.16:**Fatma TEKİN, 61 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı.
- K.K.17:**Ramazan TEKİN, 67 yaşında, Ortaokul Mezunu, Emekli Memur, Altıntaş.
- K.K.18:**Seyfi TEKİN, 37 yaşında, Önlisans Mezunu, Esnaf, Altıntaş.
- K.K.19:**Ertuğrul TEKİN, 36 yaşında, Lise Mezunu, Esnaf, Altıntaş.
- K.K.20:**Nedim GÖRGÜLÜ, 50 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Altıntaş.
- K.K.21:**Zafer BAKIR, 40 yaşında, Lisans Mezunu, Öğretmen, Yalnızsaray Köyü,
- K.K.22:**Metin GÜNDOĞDU, 48 yaşında, İlkokul Mezunu, Şoför, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.23:**Mehmet Ali İNAN, 66 yaşında, Üniversite Mezunu, Emekli, Altıntaş.
- K.K.24:**İsmail GÖRGÜLÜ, 69 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Murathanlar Köyü.
- K.K.25:**Ali Osman ÖZDEMİR, 38 yaşında, Lisans Mezunu, Memur, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.26:**Aydoğan DEĞİRMEN, 37 yaşında, Lise Mezunu, Memur, Çayırbaşı Köyü.

- K.K.27:**Ummahan SÜNGÜ, 59 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.28:**Nefise İNCE, 60 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.29:**Azime İNCE, 85 yaşında, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.30:**Emine YEŞİLOVA, 65 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.31:**Ayşe KIRGÖZ, 82 yaşında, Okuma Yazma Yok, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.32:**Şerif YILMAZ, 35 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.33:**Meral YAMAN, 26 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.34:**Şerife ERÇETİN, 35 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.35:**Ahmet ÖREN, 20 yaşında, İlköğretim Mezunu, Çiftçi, Üçhüyük Köyü.
- K.K.36:**Ayşe ÖREN, 40 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.37:**Medine ÖREN, 21 yaşında, İlköğretim Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.38:**Emine CANDAN, 32 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.39:**Derya AKİSKA, 29 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.40:**Mükerrem AKİSKA, 53 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.41:**Kevser ŞİMŞEK, 66 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.42:**Hatice ŞİMŞEK, 67 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.43:**Resul KOCAPINAR, 69 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Üçhüyük Köyü.
- K.K.44:**Gülsüm KOCAPINAR, 59 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.45:**Sebahat POYRAZ, 51 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.46:**Süleyman POYRAZ, 52 yaşında, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Eymir Köyü.
- K.K.47:**Mükerrem SÜNGÜ, 37 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.48:**Emeti KÖSE, 75 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.49:**Cevriye KÖSE, 49 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.50:**İsmi GENÇEL, 36 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.51:**Cemile GENÇEL, 34 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.

- K.K.52:**Nimeti YAVUZ, 66 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.53:**Havva SARITAŞ, 32 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Üçhüyük Köyü.
- K.K.54:**Ayşe DAYI, 75 yaşında, Okuma Yazma Biliyor, Ev Hanımı, Saraycık Köyü.
- K.K.55:**Süleyman DAYI, 76 yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli, Saraycık Köyü.
- K.K.56:**İbrahim SEZER, 80 yaşında, Okuma Yazma Biliyor, Çiftçi, Saraycık Köyü.
- K.K.57:**Yusuf AKBUNAR, 57 yaşında, İlkokul Mezunu, Emekli, Altıntaş Merkez.
- K.K.58:**Ayşe ÖZÇAM, 56 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Eymir Köyü.
- K.K.59:**Firdevs ARSLAN, 67 yaşında, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yalnızsaray Köyü.
- K.K.60:**Vahide ERÇİN, 33 yaşında, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Yalnızsaray Köyü.
- K.K.61:**Pakizer ERÇİN, 31 yaşında, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Yalnızsaray Köyü.
- K.K.62:**Hayriye GÜNGÖR, 46 yaşında, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Yalnızsaray Köyü.
- K.K.63:**Müyesser KULAKSIZ, 66 yaş, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu, Yalnızsaray Köyü.
- K.K.64:**Fatmagül AŞAM, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.65:**Ummahan SÜNGÜ, 11 yaşında, Öğrenci, Eymir Köyü.
- K.K.66:**Arife BAŞPINAR, 11 yaşında, Öğrenci, Üçhüyük Köyü.
- K.K.67:**Recep EYİDEMİR, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.68:**Furkan YAŞAR, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.69:**Ebru GÜLPINAR, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.70:**Zeliha SARITAŞ, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.71:**Munise GEZGİN, 11 yaşında Öğrenci, Şanlıyurt Köyü.
- K.K.72:**Hülya EKİZ, 11 yaşında, Öğrenci, Şanlıyurt Köyü.
- K.K.73:**Sabriye KAVAK, 11 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.74:**Havva KARAGÖZ, 70 yaşında, Ev Hanımı, Altıntaş.
- K.K.75:**Semiha BASMAZ, 18 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.
- K.K.76:**Fatma Nur ÇETİN, 18 yaşında, Öğrenci, Çayırbaşı Köyü.

DİZİN

A

Ad verme, 22
 Ad verme, 22
 Adak, 4, 53
 Ağız açma, 20
 Ahretlik isim, 22
 Al Basması, 23, 24
 Alkış, 115
 Altıntaş, 125, 126, 127, v, 1, 2, 4, 5, 6,
 7, 8, 11, 12, 14, 15, 22, 25, 26, 28, 31,
 56, 57, 76, 78, 79, 80, 85, 86, 95, 100,
 101, 104, 110, 113, 115, 124, 128,
 129, 130, 154, 161, 164, 165, 168,
 170
 Askerlik, 31, 32, 34
 Atasözleri, 110
 Aziz Dede, 15, 100, 102, 103

B

Baş Kınası, 42
 Bilmece, 90

C

Cenaze, 17, 50, 51, 52, 53, 130, 154
 Çeyiz, 41, 43

D

Dane, 19, 21, 24, 30, 38, 45, 51, 64, 65
 Deyim, 113

Diş çıkarma, 26
 Doğum, 1, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21,
 24, 32
 Doğum Öncesi, 14
 Düğün, 29, 30, 39, 40, 41, 43, 44, 45,
 46, 75, 78, 105, 112, 124, 125, 126,
 130, 150, 152, 153, 154
 Dünürçülük, 37

E

Efsane, 99, 100
 Eren, 53
 Evlilik, 1, 14, 32, 33, 34, 37
 Evlilik türleri, 33
 Evliya Çelebi, 4

F

Fıkra, 103, 106

G

Gelin kız, 38, 39, 40
 Germiyanoglu, 5
 Göbek bağı, 19, 23
 Gözleme, 38, 39, 53, 148
 Güveç, 152

H

Hamursuz, 39, 148
 Harç, 41, 42

I

İncili Çavuş, 107, 108, 109

K

Karacaahmet, 15, 102

Kargış, 115

Kına, 16, 29, 42, 45, 78

Kırk basması, 23

Kırklama, 24, 25

Kısır, 14

Köy odaları, 128

Köy odası, 128

Küpecik, 95

Kurtuluş Savaşı, 6, 12

Kütahya, 124, 5, 6

L

Lohusa, 21, 22

M

Mani, 56, 57, 74, 86, 105

Masal, 90, 99, 104

Mehir tapusu, 40, 43

N

Nikâh, 43

O

Ölüm, 1, 19, 32, 48, 49, 50, 59, 78, 84, 85, 112

Oyun, 90, 124, 130, 132

S

Sayışma, 91

Sünnet, 27, 28, 29, 30, 31, 40, 43, 44, 114

Sütten kesme, 27

T

Tarım, 8, 9, 10, 56

Tekerleme, 86, 90

Telkin, 53

Tirit, 148

Toyga, 150

Türkü, 57, 77, 78, 80, 86

Y

Yağlık, 37, 38, 123

Yemek, 10, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 44, 45, 53, 107, 148

